

ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΗΝ
ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΗ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ

Διπλωματική Εργασία

ΒΕΒΑΙΩΜΕΝΕΣ ΟΦΕΙΛΕΣ (ΛΗΞΙΠΡΟΘΕΣΜΕΣ ΚΑΙ ΜΗ)
& ΕΙΣΠΡΑΧΘΕΝΤΑ ΠΟΣΑ ΑΠ' ΑΥΤΕΣ ΓΙΑ ΤΑ ΕΤΗ 2009-2014

της

ΖΟΡΜΠΙΑ ΣΤΥΛΙΑΝΗΣ

Επιβλέπων Καθηγητής: Ιωάννης Παπαναστασίου

Υποβλήθηκε ως απαιτούμενο για την απόκτηση του Μεταπτυχιακού Διπλώματος στην
Εφαρμοσμένη Λογιστική και Ελεγκτική

Οκτώβριος 2015

Αφιέρωση

Στις κόρες μου Φένια και Άννα.

Ευχαριστίες

Ολοκληρώνοντας την παρούσα διπλωματική εργασία θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον κ. Παπαναστασίου Ιωάννη, Καθηγητή στο τμήμα Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής στο Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, για την υποστήριξη και την καθοδήγηση του κατά τη διάρκεια εκπόνησης της εργασίας. Ως επιβλέπων καθηγητής, με συνέπεια και διάθεση συνέβαλλε σημαντικά στην ολοκλήρωση της.

Σίγουρα όμως δε θα μπορούσα να συμμετάσχω στο συγκεκριμένο πρόγραμμα μεταπτυχιακών σπουδών χωρίς τη χορήγηση υποτροφίας από την Μ.Κ.Ο. EQUAL SOCIETY. Είμαι ευγνώμων για την ευκαιρία που μου έδωσε.

Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω τον συνάδελφό μου κ. Σίμο Κατσίδα, υπάλληλο της Φορολογικής Περιφέρειας, για την άντληση στοιχείων και υλικού απαραίτητου για τη συγγραφή και ολοκλήρωση της εργασίας μου.

Τέλος ένα μεγάλο ευχαριστώ στις κόρες μου για την υπομονή τους.

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία είναι μια προσπάθεια παρουσίασης των βεβαιωμένων οφειλών –ληξιπρόθεσμων και μη- προς το Δημόσιο και συγκεκριμένα προς τις Δημόσιες Οικονομικές Υπηρεσίες, των Ελλήνων φορολογουμένων.

Η μελέτη γίνεται από την αρχή της οικονομικής κρίσης, δηλ. αρχές του 2009, διαχρονικά έως τις αρχές του 2015. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στο διάστημα πριν και μετά το μνημόνιο του Ιουνίου του 2011, ώστε να αποτυπωθεί κατά το δυνατό ακριβέστερα η αποτελεσματικότητα των μέτρων που ελήφθησαν και η ανταπόκριση των φορολογουμένων σ' αυτά.

Για το σκοπό αυτό συγκεντρώθηκαν οικονομικά στοιχεία από τη Γενική Γραμματεία Δημοσίων Εσόδων (Γ.Δ.Δ.Ε.), συντάχθηκαν πίνακες με αυτά και αφού έγινε η στατιστική ανάλυση των δεδομένων, με διάφορες μεθόδους, έγινε ανάλυση και κυρίως σύγκριση των αποτελεσμάτων που προέκυψαν.

Στο Α μέρος της εργασίας (κεφάλαιο 1) γίνεται μια βιβλιογραφική ανασκόπηση του θέματος, μελετώντας την ήδη υπάρχουσα βιβλιογραφία. Στη συνέχεια στο δεύτερο κεφάλαιο της εργασίας πραγματοποιείται μια στατιστική ανάλυση των βεβαιωμένων οφειλών και των εισπραχθέντων ποσών από το 2009 έως και σήμερα. Τέλος, παρουσιάζονται κάποια συμπεράσματα από την εν λόγω έρευνα.

Περιεχόμενα

Κατάλογος Πινάκων	7
Κατάλογος Διαγραμμάτων	8
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	3
1.1 Η Έννοια της Οικονομικής Κρίσης	3
1.2 Ιστορική Αναδρομή της Οικονομικής Κρίσης στην Ελλάδα	5
1.3 Χαρακτηριστικά Οικονομικής Κρίσης	8
1.4 Τα Αίτια της Οικονομικής Κρίσης στην Ελλάδα	8
1.5 Κυκλική - Αντικυκλική Συμπεριφορά	10
1.6 Συνέπειες Οικονομικής Κρίσης	11
1.7 Οι Ευρύτερες Επιπτώσεις της Οικονομικής Κρίσης	13
1.8 Η Αύξηση των Εσόδων	15
1.9 Οι Επιπτώσεις της Κρίσης στην Κατανομή του Εισοδήματος	17
1.10 Η Υστέρηση των Στατιστικών Δεδομένων	17
1.11 Επαναρύθμιση Αγοράς Εργασίας	19
1.12 Η Κρίση και η Κοινωνική Πολιτική στην Εύρωπη	22
1.13 Η Κρίση και η Κοινωνική Πολιτική στην Ελλάδα	23
1.14 Παρακμή Παραδοσιακού Προτύπου	24
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	27
Συμπεράσματα	27

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 1: Μέσος Όρος Αριθμού Φορολογουμένων, Υπολοίπου σε ευρώ, Ποσού Ρυθμισμένων Οφειλών και Μέσου Ποσού σε Ρύθμιση 2009-2015	7
Πίνακας 2: Μέσος Όρος Αριθμού Φορολογουμένων, Υπολοίπου σε Ευρώ, Ποσό Ρυθμισμένων Οφειλών, Μέσου Ποσού σε Ρύθμιση 2009 / Γεωγραφική Περιοχή	8
Πίνακας 3: Μέσος Όρος Αριθμού Φορολογουμένων, Υπολοίπου σε Ευρώ, Ποσό Ρυθμισμένων Οφειλών, Μέσου Ποσού σε Ρύθμιση 2010 / Γεωγραφική Περιοχή	1
Πίνακας 4: Μέσος Όρος Αριθμού Φορολογουμένων, Υπολοίπου σε Ευρώ, Ποσό Ρυθμισμένων Οφειλών, Μέσου Ποσού σε Ρύθμιση 2011 / Γεωγραφική Περιοχή	3
Πίνακας 5: Μέσος Όρος Αριθμού Φορολογουμένων, Υπολοίπου σε Ευρώ, Ποσό Ρυθμισμένων Οφειλών, Μέσου Ποσού σε Ρύθμιση 2012 / Γεωγραφική Περιοχή	3
Πίνακας 6: Μέσος Όρος Αριθμού Φορολογουμένων, Υπολοίπου σε Ευρώ, Ποσό Ρυθμισμένων Οφειλών, Μέσου Ποσού σε Ρύθμιση 2013 / Γεωγραφική Περιοχή	5
Πίνακας 7: Μέσος Όρος Αριθμού Φορολογουμένων, Υπολοίπου σε Ευρώ, Ποσό Ρυθμισμένων Οφειλών, Μέσου Ποσού σε Ρύθμιση 2014 / Γεωγραφική Περιοχή	8
Πίνακας 8: Μέσος Όρος Αριθμού Φορολογουμένων, Υπολοίπου σε Ευρώ, Ποσό Ρυθμισμένων Οφειλών, Μέσου Ποσού σε Ρύθμιση 2015 / Γεωγραφική Περιοχή	8
Πίνακας 9: Μέσος Όρος Υπολοίπου σε Ευρώ ανα Φορολογούμενο 2009-2015 / Γεωγραφική Περιοχή	10
Πίνακας 10: Μέσος Όρος Υπολοίπου σε Ευρώ ανα Φορολογούμενο 2009-2015 / Γεωγραφική Περιοχή	11
Πίνακας 11: Μέσος Όρος Υπολοίπου σε Ευρώ ανα Φορολογούμενο 2009-2015 / Γεωγραφική Περιοχή	13
Πίνακας 12: Στατιστικοί Έλεγχοι Πριν και Μετά τον Ιούνιο 2011	15
Πίνακας 13: Μέσος Όρος Εισπραχθέντων και Βεβαιωμένων Χρεών Πριν και Μετά τον Ιούνιο 2011	17
Πίνακας 14: Ανάλυση Κινδύνου Πριν και Μετά τον Ιούνιο 2011	17
Πίνακας 15: Παραμετρικό T-test	19
Πίνακας 16: Ποσοστό ανεργίας (2009–2015, εποχικά προσαρμοσμένα στοιχεία)	22

Κατάλογος Διαγραμμάτων

Διάγραμμα 1: Μέσος αριθμός φορολογουμένων 2009-2015	7
Διάγραμμα 2: Μέσο υπόλοιπο σε ευρώ 2009-2015	8
Διάγραμμα 3: Μέσο ποσό ρυθμισμένων οφειλών 2009-2015	1
Διάγραμμα 4: Μέσο ποσό των οφειλών σε ρύθμιση (που χάθηκε) 2009-2015	3
Διάγραμμα 5: Μέσος Αριθμός Φορολογούμενων 2009	3
Διάγραμμα 6: Μέσο Υπόλοιπο σε Ευρώ 2009	5
Διάγραμμα 7: Μέσο Ποσό Ρυθμισμένων 2009	8
Διάγραμμα 8: Μέσο Ποσό των Οφειλών σε Ρύθμιση 2009	8
Διάγραμμα 9: Μέσος Αριθμός Φορολογούμενων 2010	10
Διάγραμμα 10: Μέσο Υπόλοιπο σε Ευρώ 2010	11
Διάγραμμα 11: Μέσο Ποσό Ρυθμισμένων Οφειλών 2010	13
Διάγραμμα 12: Μέσο Ποσό Οφειλών σε Ρύθμιση 2010	15
Διάγραμμα 13: Μέσος Αριθμός Φορολογούμενων 2011	17
Διάγραμμα 14: Μέσο Υπόλοιπο σε Ευρώ 2011	17
Διάγραμμα 15: Μέσο Ποσό Ρυθμισμένων Οφειλών 2011	19
Διάγραμμα 16: Μέσο Ποσό Οφειλών σε Ρύθμιση 2011	22
Διάγραμμα 17: Μέσος Αριθμός Φορολογούμενων 2012	23
Διάγραμμα 18: Μέσο Υπόλοιπο σε Ευρώ 2012	24
Διάγραμμα 19: Μέσο Ποσό Ρυθμισμένων Οφειλών 2012	27
Διάγραμμα 20: Μέσο Ποσό των Οφειλών σε Ρύθμιση 2012	27
Διάγραμμα 21: Μέσος Αριθμός Φορολογούμενων 2013	28
Διάγραμμα 22: Μέσο Υπόλοιπο σε Ευρώ 2013	29
Διάγραμμα 23: Μέσο Ποσό Ρυθμισμένων Οφειλών	29
Διάγραμμα 24: Μέσο Ποσό των Οφειλών σε Ρύθμιση	30
Διάγραμμα 25: Μέσος Αριθμός Φορολογουμένων 2014	31
Διάγραμμα 26: Μέσο Υπόλοιπο σε Ευρώ 2014	32
Διάγραμμα 27: Μέσο Ποσό Ρυθμισμένων Οφειλών 2014	32
Διάγραμμα 28: Μέσο Ποσό Οφειλών σε Ρύθμιση	33
Διάγραμμα 29: Μέσος Αριθμός Φορολογουμένων 2015	33
Διάγραμμα 30: Μέσο Υπόλοιπο σε Ευρώ 2015	34

Διάγραμμα 31: Μέσο Ποσό Ρυθμισμένων Οφειλών 2015	35
Διάγραμμα 32: Μέσο Ποσό των Οφειλών σε Ρύθμιση 2015	35
Διάγραμμα 33: Μέσος Όρος Υπολοίπου σε Ευρώ ανα Φορολογούμενο 2009-2015 / Γεωγραφική Περιοχή	36
Διάγραμμα 34: Μέσος Όρος Υπολοίπου σε Ευρώ ανα Φορολογούμενο 2009-2015 / Γεωγραφική Περιοχή	36
Διάγραμμα 35: Μέσος Όρος Υπολοίπου σε Ευρώ ανα Φορολογούμενο 2009-2015 / Γεωγραφική Περιοχή	37
Διάγραμμα 36: Βεβαιωμένα χρέη	38
Διάγραμμα 37: Εισπραχθέντα χρέη	38
Διάγραμμα 38: Αποδοτικότητα 2009-2015	39
Διάγραμμα 39: Αποδοτικότητα 2009-2015 (Πριν τον Ιούνιο)	39
Διάγραμμα 40: Αποδοτικότητα 2009-2015 (Μετά τον Ιούνιο)	40
Διάγραμμα 41: Χρέος ως % επί του ΑΕΠ	41

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τον Σεπτέμβριο του 2007, η χρηματοπιστωτική κρίση έκανε την εμφάνιση της αρχικά στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, η οποία στην συνέχεια επηρέασε σταδιακά και τις οικονομίες πολλών χωρών σε παγκόσμιο επίπεδο. Ανάλογα με την εκάστοτε οικονομική δομή κάθε χώρας, η ένταση και η μορφή της κρίσης διαφοροποιείται. Σε Ευρωπαϊκό επίπεδο, διακρίνονται τρεις βασικές μορφές της κρίσης, που έπληξαν τις περισσότερες χώρες της. Συγκεκριμένα, τα προβλήματα-μορφές περιλαμβάνουν αυξημένο δημόσιο χρέος, προβλήματα στο τραπεζικό σύστημα και την εκροή ρευστότητας, τα οποία οι κοινωνίες καλούνται να επιλύσουν ώστε να ορθοποδήσουν.

Σε μικρό χρονικό διάστημα, η διεθνής οικονομική κρίση εισέβαλε και στην Ελληνική Οικονομία και η χώρα ήρθε αντιμέτωπη με την χειρότερη ύφεση μετά το τέλος του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου. Στην Ελλάδα υπήρχαν οικονομικές και διοικητικές αδυναμίες, οι οποίες ήρθαν στο προσκήνιο με την εμφάνιση της κρίσης. Το ελληνικό Δημόσιο ήταν υπερχρεωμένο και οι προσπάθειες ελέγχου του χρέους ήταν ανύπαρκτες. Το γεγονός αυτό κλόνησε την αξιοπιστία της Ελλάδας τόσο στις εγχώριες όσο και στις διεθνείς αγορές, με αποτέλεσμα την μεγάλη αύξηση των επιτοκίων δανεισμού, η οποία πρακτικά σήμαινε αδυναμία δανεισμού.

Άμεσα, η χώρα στράφηκε για βοήθεια στο Διεθνές Νομισματικό Σαμείο (ΔΝΣ), στην Ευρωπαϊκή Κεντρική Σράπεζα (ΕΚΣ) και στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ). Με φιλόδοξες και επίπονες προσπάθειες ξεκίνησε η δημοσιονομική προσαρμογή, με στόχο αρχικά την μείωση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων, και στην συνέχεια τον μηδενισμό τους και αργότερα την επίτευξη πρωτογενών πλεονασμάτων. Οι επιχειρήσεις και δημόσιοι οργανισμοί δέχτηκαν έντονη πίεση για να προσαρμοστούν στις νέες συνθήκες. Η επιβίωση των επιχειρήσεων σε αυτές τις συνθήκες (λόγω της μεγάλης ύφεσης, και τις μειώσεις των πωλήσεων που αυτή προκαλεί) αποτελεί ένα δύσκολο εγχείρημα, το οποίο απαιτεί ριζικές αλλαγές σε διοικητικούς και οικονομικούς τομείς, στην εταιρική στρατηγική, στην επενδυτική δραστηριότητα. Οι ραγδαίες εξελίξεις αυξάνουν τον βαθμό της επίδρασης της κρίσης στην οικονομία και την αγορά.

Οι Ελληνικές τράπεζες δεν θα μπορούσαν να μείνουν ανέγγιχτες από τις οικονομικές αυτές εξελίξεις εφόσον έχουν κύριο ρόλο στις χρηματοπιστωτικές συναλλαγές. Είναι προφανές, όμως, ότι οι επιπτώσεις

στο τραπεζικό τομέα διαφοροποιούνται από τράπεζα σε τράπεζα ανάλογα με το μέγεθος της, τα αρχικά κεφάλαια, την μετοχική της σύνθεση, τον βαθμό έκθεσης της σε Κρατικά ομόλογα (τα οποία ,κουρεύτηκαν προκαλώντας μεγάλες απώλειες στις Ελληνικές τράπεζες) αλλά και σε επισφαλή, κόκκινα δάνεια κ.λ.π..

Προκειμένου να συσταθεί οργανωμένη επιτροπή για την επίλυση των οικονομικών προβλημάτων της Ελλάδας, δημιουργήθηκε μια ομάδα τριμερούς εργασίας (τρίκα) που απαρτίστηκε από τρία θεσμικά όργανα που εκπροσωπούσαν την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο. Η παραπάνω θεσμική οργάνωση εφάρμοσε πολιτικές νεοφιλελεύθερες οι οποίες όμως δεν έδρασαν καθόλου αποτελεσματικά στην αντιμετώπιση της κρίσης στην Ελλάδα αλλά και άλλων χωρών στο παρελθόν. Βασική πολιτική ήταν η αυστηρή φορολογική πολιτική, οι μειώσεις σε μισθούς και συντάξεις και οι δημοσιονομικές αναπροσαρμογές.

Η παρούσα εργασία αφορά στο ρόλο των βεβαιωμένων οφειλών ληξιπρόθεσμες και μη, καθώς και τα εισπραχθέντα ποσά από το 2009 έως και το 2014. Έτσι, λοιπόν, στο πρώτο κεφάλαιο της εργασίας γίνεται μια βιβλιογραφική ανασκόπηση γύρω από την έννοια της οικονομικής κρίσης και της ιστορικής της αναδρομής. Επίσης, δίνονται κάποια χαρακτηριστικά, αίτια και συνέπειες αυτής. Αναφορά γίνεται και στην κυκλική και αντικυκλική συμπεριφορά, όπως και στην αύξηση των εσόδων και τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στην κατανομή του εισοδήματος. Τέλος, παρουσιάζεται η υστέρηση των στατιστικών δεδομένων, η επαναρίθμηση της αγοράς εργασίας, όπως και η κρίση και η κοινωνική πολιτική σε Ευρώπη και Ελλάδα.

Το δεύτερο κεφάλαιο της εργασίας επικεντρώνεται στην στατιστική ανάλυση της έρευνας που πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια αυτής της εργασίας, όσον αφορά το μέσο όρο των αριθμών φορολογούμενων, το υπόλοιπο σε ευρώ, το ποσό ρυθμισμένων οφειλών και το μέσο ποσό ρύθμισης ανά έτος από το 2009 έως το 2015 και ανά γεωγραφική περιοχή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

1.1 Η Έννοια της Οικονομικής Κρίσης

Η αναζήτηση της ευτυχίας και της ελευθερίας του ανθρώπου μέσα από την οικονομική ανάπτυξη, αποτελεί σήμερα το μεγάλο στόχο των ατόμων και των λαών. Προγράμματα οικονομικής ανάπτυξης σχεδιάζονται παντού για την καταπολέμηση της φτώχειας, της στέρησης και τη δημιουργία της κοινωνίας, της ευημερίας και ελευθερίας.

Με τον όρο οικονομική ανάπτυξη εννοείται η συστηματική, επιστημονική μέθοδο και προσπάθεια για την παραγωγή περισσότερων υλικών αγαθών, την επίτευξη υψηλού βιοτικού επιπέδου. Το βιοτικό επίπεδο ενός λαού μετριέται, ως γνωστό, με το δείκτη του κατά κεφαλήν ετήσιου εισοδήματος, αλλά και με επιμέρους δείκτες υγείας, διατροφής, παιδείας, κατοικίας.

Ο υψηλότερος, ο ουσιαστικότερος στόχος και σκοπός της οικονομικής ανάπτυξης είναι η πρόβλεψη, ο προγραμματισμός για το μέλλον και όχι απλώς η ικανοποίηση των καθημερινών τρεχουσών αναγκών. Με αυτή την έννοια η οικονομία θεωρείται θυγατέρα της πρόνοιας, της πρόβλεψης, του προγραμματισμού. Σήμερα, η τεράστια ανάπτυξη των Οικονομικών Επιστημών συντέλεσε, ώστε οι λαοί που εφάρμοσαν τα συμπεράσματα και τις μεθόδους των Επιστημών αυτών -τον Οικονομικό Σχεδιασμό- να εξασφαλίσουν ένα ανώτερο όριο ανάπτυξης κοινωνικής ευημερίας (Ματσαγγάνης, 2011).

Αρχικά, η οικονομία αποβλέπει στην ικανοποίηση των τρεχουσών, καθημερινών αναγκών του ανθρώπου, την επίλυση των βιοτικών του αναγκών σε διατροφή, ενδυμασία, κατοικία. Η οικονομική ανάπτυξη αποτελεί το οικοδόμημα της κοινωνίας. Απώτερος σκοπός, γενικότερη επιδίωξη είναι: η μέσα από την οικονομική ευημερία, πνευματική ανάπτυξη, επίτευξη ενός ικανοποιητικού βιοτικού επιπέδου, η επίλυση των βιοτικών αναγκών σε διατροφή, κατοικία, ενδυμασία, αποτελεί το θεμέλιο, το οικοδόμημα, πάνω στο οποίο θα κτιστεί, θα υψωθεί το εποικοδόμημα. Δηλαδή με ένα λόγο, η πνευματική ανάπτυξη του συνόλου, η δημιουργία συνθηκών ποιότητας ζωής και η πολιτιστική γενικά ανάπτυξη, οι θεσμοί που τη διέπουν. Καλύτερη υγεία, αναπτυγμένη παιδεία και επιστήμη, κοινωνική πρόνοια, ψυχαγωγία και τέχνη, ποιοτικό-ηθικό ανέβασμα του ανθρώπινου πολιτισμού (Σιώμκος, 2002).

Η οικονομία, η ανάπτυξη, το χρήμα, ο πλούτος, δεν αποτελούν αυτοσκοπό, δεν τελειώνει σε αυτά η ζωή του ανθρώπου. Αποτελούν τα μέσα από τα οποία αρχίζει η πνευματική και ηθική ζωή.

Η οικονομική ανάπτυξη, οποιαδήποτε υλική ανάπτυξη, είναι το μέσο με σκοπό τον άνθρωπο, την πνευματική υπόσταση του ανθρώπου. Η ισχύς και η δύναμη που πήρε στην καταναλωτική κοινωνία το χρήμα, δίνει την εντύπωση ότι με αυτό αγοράζονται τα πάντα, ακόμα και η υγεία, η παιδεία, η ψυχαγωγία.

Η κοινωνία χαρακτηριστικά αποκαλεί «καταναλωτική κοινωνία». Ο άνθρωπος ζει για να καταναλώνει, για να συντηρεί την παραγωγική διαδικασία. Έγινε «οικονομικός άνθρωπος». Σκοπός του είναι η απόκτηση όσο το δυνατόν περισσότερων οικονομικών αγαθών, ενώ ο ίδιος μεταβλήθηκε ασυνείδητα σε μέσο που εξυπηρετεί και ενισχύει την παραγωγή τους. Την ποιότητα στη ζωή του έχει αντικαταστήσει η ποσότητα. Η υλιστική αυτή θεώρηση της ζωής, πέρα από μια οικονομική κρίση στην οποία οδηγεί, είναι το σημαντικότερο αίτιο της εκπτώσεως των ηθικών και πνευματικών αξιών. Ιδεώδες του σύγχρονου ανθρώπου είναι η ποσοτική αύξηση. Η πνευματική βελτίωση -όταν επιζητείται- είναι μέσο που εξυπηρετεί την υλική πρόοδο, γιατί είναι μονόπλευρη και προγραμματισμένη. Δημιουργούνται εμπειρογνώμονες, τεχνοκράτες, για να εξυπηρετούν τους υλικούς στόχους και όχι ανθρώπους με πνευματική και ηθική συγκρότηση. Η παιδεία, ακόμα και η γενική ουσιαστικά άλλαξε σκοπό, «εκσυγχρονίστηκε» και τέθηκε στην υπηρεσία της παραγωγής. Ο άνθρωπος παράγει και καταναλώνει ή χρησιμοποιεί αγαθά, χωρίς να συμμετέχει πνευματικά στην κοινωνική ζωή και χωρίς να αφομοιώνει τα πνευματικά δημιουργήματά της (Τσαπέρα, 2007).

Όπως και να έχουν τα πράγματα ο οικονομικά ανεξάρτητος δεν κάμπτεται εύκολα ως προς το φρόνιμα, είναι ισχυρότερος για να διεκδικήσει την τιμή, αξιοπρέπεια και ελευθερία του, από το μίζερο, τον οικονομικά εξαθλιωμένο.

Άτομα οικονομικά ελεύθερα, είναι εκείνα που μπορούν να αντιμετωπίσουν τους λεγόμενους κοινωνικούς κινδύνους, την ασθένεια, το γήρας, το ατύχημα, την ανικανότητα για εργασία. Η κοινωνία στην οποία ζουν, τους εξασφαλίζει ένα μόνιμο σταθερό εισόδημα από την εργασία τους, ή από την κοινωνική πρόνοια.

Η οικονομία είναι μητέρα της ελευθερίας. Απελευθερώνει τον άνθρωπο από τις καταπιεστικές βιοποριστικές ανάγκες και του επιτρέπει να ασχοληθεί με την πνευματική του προαγωγή και ανάπτυξη.

1.2 Ιστορική Αναδρομή της Οικονομικής Κρίσης στην Ελλάδα

Η οικονομική ύφεση που παρουσιάστηκε στη Βόρεια Αμερική, στην Ευρώπη και σε πολλές βιομηχανικές περιοχές του κόσμου, ονομάστηκε Μεγάλη οικονομική κρίση. Η κρίση αυτή ξεκίνησε το 1929 και διήρκεσε περίπου μέχρι το 1939. Μετά την ύφεση, κατά τη δεκαετία του 1920, παρουσιάστηκε στην Αμερική οικονομική ένταση (boom), η οποία τελείωσε τον Οκτώβριο του 1929, με το Κραχ του χρηματιστηρίου. Η πτώση της οικονομικής δραστηριότητας που ακολούθησε επειδή κράτησε μεγάλο χρονικό διάστημα, οδήγησε στην ανεργία πολλά εκατομμύρια ατόμων σε πολλές βιομηχανικές χώρες όπως στην Γερμανία και την Μεγάλη Βρετανία. Κάθε χώρα που αντιμετώπιζε πρόβλημα, άρχισε να περιορίζει τις εισαγωγές από άλλες χώρες και να εγκαταλείπει τον κανόνα του χρυσού, με αποτέλεσμα το 1932 να μειωθεί η συνολική αξία του παγκόσμιου εμπορίου κατά ποσοστό μεγαλύτερο από 50%. Η ύφεση προκάλεσε στην πολιτική σφαίρα, σοβαρές συνέπειες, ενισχύοντας τις εξτρεμιστικές δυνάμεις και το κύρος της φιλελεύθερης δημοκρατίας. Η οικονομική στασιμότητα και η ανεργία επικράτησε μέχρι το 1939, που ξέσπασε ο Β΄ Παγκόσμιος πόλεμος, καθώς μετά εγκαινιάστηκε μια νέα οικονομική αρχή με την βοήθεια της τεχνολογικής προόδου και την και την ζήτηση πολεμικού υλικού και μάχιμων ανδρών (Κοντορουχά, 2011).

Από τους πρώτους μήνες του 2007 υπήρχαν υποψίες ότι η Αμερική παρουσίαζε σημάδια κόπωσης. Αναλυτές από όλο τον κόσμο διατύπωναν την ανησυχία τους στις οικονομικές στήλες των εφημερίδων ότι θα επέλθει οικονομική κρίση. Συγχρόνως η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα θέλοντας να ανταπεξέλθει στις πληθωριστικές πιέσεις που αντιμετώπιζε η οικονομία της Ευρώπης, προχωρούσε σε αύξηση του επιτοκίου. Περισσότερη επιβάρυνση στην περίπτωση αυτή είχαν οι δανειολήπτες, ενώ στελέχη της τραπεζικής αγοράς έδιναν οδηγίες στα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα να χορηγούν δάνεια με προσοχή. Τα εργοστάσια πολλών επιχειρήσεων μεταφέρθηκαν στην Αμερική, στην Ευρώπη η ανεργία παρουσίαζε δραματική άνοδο, ενώ συγχρόνως οι εξαγωγές πλήγονταν σε μεγάλο βαθμό.

Ενώ τα επίσημα στελέχη της οικονομίας της Αμερικής, μέχρι το καλοκαίρι του 2007, έβρισκαν τρόπους να μην πανικοβληθούν οι επενδυτές, πτώχευσαν τα κεφάλαια της Bear Stearns εξαιτίας της κατοχής CDO's που βασίζονταν σε sub- prime 2 στεγαστικά δάνεια, τα οποία αποτελούσαν δάνεια υψηλού κινδύνου που οι τράπεζες είχαν χορηγήσει σε νοικοκυριά που δεν είχαν υψηλά εισοδήματα. Στην Αμερική ξέσπασε τεράστια οικονομική κρίση, στις 9 Αυγούστου 2007, επειδή πολλά μέλη της κοινωνίας της δεν μπορούσαν να ανταπεξέλθουν

στις υποχρεώσεις τους για δάνεια sub-primes. Μετά από αυτό πολλοί καταθέτες απέσυραν από τις τράπεζες τα χρήματά τους, οι τράπεζες ξέμειναν από ρευστό, και άρχισαν να γίνονται πολλοί πλειστηριασμοί σε εκείνους που δεν πλήρωναν τις δόσεις τους (Μαλλιαρόπουλος, 2010).

Τα αίτια της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα ποικίλουν και αφορούν κατά κύριο λόγο τις παγκόσμιες μακροοικονομικές ανισορροπίες, την υπερβολική πιστωτική επέκταση των τραπεζών αλλά και πολλές συστημικές αιτίες.

Το ιστορικό των νέων δανεισμών της Ελλάδα ξεκινά τον Μάιο του 2010 όταν η Ελλάδα αιτήθηκε από τις χώρες της Ευρώπης 80 δισεκατομμύρια ευρώ και επιπλέον 30 δισεκατομμύρια ευρώ από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο. Την χρηματοδότηση αυτή συνόδεψαν και τρία μνημόνια τα οποία είναι συμφωνίες Οικονομικής και Χρηματοπιστωτικής Πολιτικής, Μνημόνιο Συνεννόησης και Συνεννόησης που αφορούν συγκεκριμένες προϋποθέσεις οικονομικής πολιτικής.

Στα τέλη του Ιανουαρίου του 2010 έγινε λήψη του πρώτου πακέτου μέτρων λιτότητας με την κυβέρνηση του τότε πρωθυπουργού Γεωργίου Παπανδρέου. Τα μέτρα αυτά περιελάμβαναν πάγωμα μισθών στο δημόσιο τομέα, περικοπές σε επιδόματα της τάξης του 10% αλλά και περικοπή στις υπερωρίες. Σαφώς, οι αντιδράσεις της κοινωνίας ήταν έντονες ωστόσο η κυβέρνηση τον Μάρτιο δέχθηκε ένα δεύτερο πακέτο μέτρων λιτότητας που αυτή τη φορά ήταν σκληρότερο και αφορούσε σχεδόν όλες τις κοινωνικές ομάδες. Το πακέτο μεταξύ άλλων περιλάμβανε:

1. Επαναφορά όλων των τεκμηρίων διαβίωσης σε όλα τα αυτοκίνητα
2. Επαναφορά όλων των τεκμηρίων διαβίωσης σε όλα τα ακίνητα ανεξαιρέτως
3. Αύξηση της τάξης του 15% στο πετρέλαιο κίνησης
4. Μείωση των μισθών σε ΔΕΚΟ, ΝΠΙΔ και ΟΤΑ της τάξης του 7%
5. Μείωση σε δώρα Χριστουγέννων, Πάσχα και διακοπών της τάξης του 30%
6. Αύξηση του Φόρου Προστιθέμενης Αξίας από 4,5% στο 5%, από 9% στο 10% και από 19% στο 21%
7. Μείωση όλων των επιδομάτων του Δημοσίου της τάξης του 12%

Τα μέτρα αυτά αντιμετωπίστηκαν με ιδιαίτερα έντονες αντιδράσεις από την κοινωνία που σαφώς το πλήγμα ξεκίνησε να είναι μεγάλο αλλά συνάμα άδικο.

Η Ελλάδα με την λήψη των παραπάνω μέτρων δεν κατάφερε να αλλάξει την οικονομική της θέση και στην συνέχεια ακολούθησε ένα τρίτο πακέτο μέτρων και το μνημόνιο με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο κι την Ευρωπαϊκή Ένωση. Τα μέτρα ήταν ακόμα σκληρότερα και επέφεραν πολλές ανακατατάξεις σε μισθούς, συντάξεις, φορολογία

και αντικειμενικές αξίες ακινήτων. Επιπλέον, ελήφθησαν μέτρα τα οποία επέβαλαν αύξηση του ορίου απολύσεων και βέβαια μείωση του κατώτατου μισθού.

Στη συνέχεια ακολούθησε το δεύτερο μνημόνιο, το οποίο ψηφίστηκε στο Ελληνικό Κοινοβούλιο στις 12 Φεβρουαρίου 2012 και επέφερε κούρεμα του χρέους 50% και ένα επιπλέον πακέτο στήριξης της ελληνικής οικονομίας της τάξης των 130 δισεκατομμυρίων ευρώ. Επιπλέον, το δεύτερο μνημόνιο προέβλεπε ανακεφαλαίωση των τραπεζών κατά 30 δισεκατομμύρια ευρώ αλλά και αύξηση κατά ένα τρισεκατομμύριο των κεφαλαίων του ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας.

Στα πλαίσια της εφαρμογής του δεύτερου μνημονίου απαραίτητες προϋποθέσεις ήταν οι δημοσιονομικές προσαρμογές οι οποίες θα ήταν σε μόνιμη βάση επιτηρούμενες. Στις 10 Φεβρουαρίου 2012 υπερψηφίστηκαν τα νέα μέτρα λιτότητας που συνόδευαν το δεύτερο μνημόνιο. Τα μέτρα αυτά ήταν σκληρότερα από όλα τα προηγούμενα και ήρθαν να κατακερματίσουν την ήδη ταλαιπωρημένη ελληνική κοινωνία. Τα νέα μέτρα προέβλεπαν:

1. Κατάργηση στο δημόσιο τομέα εκατόν πενήντα χιλιάδων θέσεων εργασίας εκ των οποίων οι δεκαπέντε χιλιάδες έπρεπε να εφαρμοστούν άμεσα μέσα στο 2012.
2. Περικοπές σε συντάξεις, επιδόματα και δαπάνες υγείας.
3. Αύξηση της τιμής των αντικειμενικών αξιών των ακινήτων αλλά και δημιουργία ενοποιημένου συστήματος φορολόγησης των ακινήτων.
4. Μείωση του κατώτατου μισθού κατά 22% και κατά 32% σε εργαζόμενους κάτω από 25 χρονών.
5. Κατάργηση του Οργανισμού Εργατικής Κατοικίας.
6. Άρση της μονιμότητας σε ΔΕΚΟ και κατάργηση των κλαδικών συμβάσεων.
7. “Ανοιγμα” είκοσι κλειστών επαγγελματιών.
8. Αύξηση κατά 25% της τιμής των εισιτηρίων των Αστικών Συγκοινωνιών και του ΟΣΕ.
9. Κατάργηση φοροαπαλλαγών και του χαμηλού ΦΠΑ στα νησιά.
10. Περικοπές σε αμυντικές δαπάνες και κρατικά λειτουργικά κόστη.

Αργότερα, στις 27 Νοεμβρίου 2012 και μετά από αλλεπάλληλες διαπραγματεύσεις της κυβέρνησης με την τρόικα ψηφίστηκε νέο πολυνομοσχέδιο το οποίο επέφερε μέτρα ύψους δεκαεννέα δισεκατομμυρίων ευρώ εκ των οποίων τα εννιάμισι δισεκατομμύρια αφορούσαν το έτος 2013. Το μεσοπρόθεσμο πλαίσιο δημοσιονομικής στρατηγικής 2013-2016 περιελάμβανε επιπλέον μέτρα λιτότητας, τα οποία ήταν:

1. Για συντάξεις από 1000 ευρώ και πάνω, μείωση κατά 5% έως 15%.
2. Μειώσεις στο εφάπαξ έως και 83%
3. Μειώσεις στα ειδικά μισθολόγια

4. Κατάργηση όλων των επιδομάτων Χριστουγέννων, Πάσχα, αδειάς για τους δημοσίους υπαλλήλους αλλά και τους συνταξιούχους
5. Επιβολή έκτακτης εισφοράς στους φωτοβολταϊκούς σταθμούς της τάξης του 30% επί του συνολικού τιμολογίου.
6. Κατάργηση οικογενειακών επιδομάτων και επιβολή ενιαίου επιδόματος στήριξης στις πολύτεκνες οικογένειες.
7. Αύξηση του φόρου στο υγραέριο κίνησης κατά 23 λεπτά.
8. Αντίτιμο 25 ευρώ για εισαγωγή στο νοσοκομείο.

Παρακάτω παρατίθεται αναλυτικός πίνακας με τα σημαντικότερα γεγονότα της οικονομικής κρίσης από το 2009 έως και το 2014.

1.3 Χαρακτηριστικά Οικονομικής Κρίσης

Παρόλο που η οικονομική κρίση χαρακτηρίζεται σαν μια ξαφνική κατάσταση, τα προβλήματα στην λειτουργία ενός οργανισμού προϋπάρχουν για αρκετά μεγάλο χρονικό διάστημα. Όσο τα προβλήματα αυτά δεν αντιμετωπίζονται άμεσα ή αγνοούνται, τόσο και η κρίση που θα παρουσιαστεί είναι μεγαλύτερη. Τα στάδια εξέλιξης μιας κρίσης είναι (Ξερουδάκη, Ρηγάκη, 2011):

- Προδρομικό στάδιο: Τα συμπτώματα της κρίσης εμφανίζονται στον οργανισμό και προειδοποιούν για το πρόβλημα που θα αντιμετωπίσει (Προειδοποιητική φάση)
- Οξύ στάδιο της κρίσης: Τα προβλήματα που εμφανίστηκαν χρειάζονται άμεση αντιμετώπιση. Ο οργανισμός ελέγχει τις ζημιές που έχουν ήδη εμφανιστεί.
- Στάδιο χρόνιας κρίσης: Τα προβλήματα έχουν εγκατασταθεί στον οργανισμό και επομένως πρέπει να ληφθούν μέτρα αντιμετώπισης.
- Στάδιο επίλυσης της κρίσης: Τα προβλήματα που αντιμετώπισε ο οργανισμός επιλύονται και οι καθημερινές δραστηριότητες επιστρέφουν

1.4 Τα Αίτια της Οικονομικής Κρίσης στην Ελλάδα

Το ελληνικό δημόσιο χρέος άρχισε από το 1980 να αυξάνεται σταδιακά αλλά με σιγανό ρυθμό. Παρόλο που τις δεκαετίες 1960 και 1979 τα έσοδα και οι δαπάνες του κράτους ισοσκελιζόνταν το 1980 εκτινάχτηκε το έλλειμμα της Ελλάδας σε ποσοστό 8.1% του ΑΕΠ, ενώ το δημόσιο χρέος λόγω των συνεχιζόμενων ελλειμμάτων έφτασε το 26% του ΑΕΠ ΤΟ 1980, ενώ 2009 ανήλθε στο 115,1% του ΑΕΠ.

Το 2009 το εξωτερικό χρέος της Ελλάδας ανήλθε στο ποσοστό 82,5% του ΑΕΠ και αφορούσε κατά το μεγαλύτερο μέρος εξωτερικά χρέη αφού ο εξωτερικός δανεισμός δεν πραγματοποιούνταν από τον ιδιωτικό τομέα αλλά από την κυβέρνηση. Το μεγαλύτερο μέρος των εισαγωγών ήταν περισσότερο από τις εξαγωγές και οι κοινοτικοί πόροι ήταν περιορισμένοι. Επομένως, η Ελλάδα αναγκαστικά χρειάστηκε δανεισμό αφού δεν αρκούσαν οι αποταμιεύσεις για την αγορά ομολόγων που η κυβέρνηση εξέδιδε και τα μεγάλα ποσά που δαπανήθηκαν για τους Ολυμπιακούς αγώνες του 2004 διόγκωσαν περισσότερο το εξωτερικό χρέος.

Από τον Νοέμβριο του 2009 και έπειτα τα CDS της Ελλάδας ενώ μέχρι εκείνη την περίοδο βρίσκονταν στα ίδια επίπεδα με την Ιρλανδία ακολούθησαν αρνητική πορεία.

Τα αίτια της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα προέρχονται από όλους του τομείς του κράτους, δηλαδή τους πολιτικούς, τους οικονομικούς και τους κοινωνικούς. Η Ελλάδα επί της ουσίας δεν αντιμετωπίζει μόνο μια οικονομική κρίση αλλά μια συνολική κρίση θεσμών, εμπιστοσύνης αλλά και επιθυμίας συμβατότητας με τις έννομες πράξεις.

Η οικονομική κρίση διαφοροποιείται ανάλογα τα αίτια, την περιοχή και το χρονικό διάστημα που εκδηλώνεται. Τα αίτια σε κάθε οικονομική κρίσης είναι διαφορετικά, παρόλο που οι οικονομολόγοι διαχωρίζουν τους παράγοντες που οδηγούν στην οικονομική κρίσης σε εξωτερικούς και εσωτερικούς όπου εξωτερικοί είναι οι παράγοντες που εντοπίζονται στην διεθνή Κεφαλαιαγορά του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου και εσωτερικοί εκείνοι που παρουσιάζονται στο εσωτερικό μιας χώρας, και κυρίως στις κεφαλαιοαγορές της (Βαρουφάκης και συν., 2011).

Η οικονομική κρίση, για πολίτες και οικονομικούς αναλυτές, ξεκινά από την κομματική διακυβέρνηση. Στην Ελλάδα, τα πολιτικά σκάνδαλα είναι ένα σύνηθες φαινόμενο το οποίο συνήθως εμπεριέχει και την κατάχρηση του δημόσιου χρήματος αλλά και της εξουσίας. Επί το πλείστον, οι ελληνικές κυβερνήσεις χαρακτηρίζονται από σωρεία πράξεων εκμετάλλευσης του δημόσιου χρήματος, πολιτικής διαφθοράς και αδιαφάνειας συναλλαγών. Σαφώς κάτι τέτοιο εύλογα οδηγεί στην αλόγιστη δαπάνη χρημάτων που εάν είχε αποφευχθεί η ελληνική οικονομία δεν θα ήταν τόσο υπερχρεωμένη αλλά και η ελληνική κοινωνία δεν θα ήταν τόσο δύσπιστη ως προς την πολιτική και το κράτος.

Στη συνέχεια, η φοροδιαφυγή είναι μια αιτία η οποία οδήγησε στο έλλειμμα των ταμείων του δημοσίου αλλά και στην ανεξέλεγκτη διακίνηση κεφαλαίων που δεν φορολογούνταν. Επιπλέον, από τα αίτια της οικονομικής κρίσης δεν θα μπορούσαμε να εξαιρέσουμε και τον μεγάλο δημόσιο τομέα που αποτελεί τη μεγάλη “πληγή” της Ελληνικής Οικονομίας. Οι μη αξιοκρατικές προσλήψεις στο δημόσιο, οι υπέρογκοι και αδικαιολόγητοι

μισθοί σε κάποιες περιπτώσεις καθώς και η συνήθως μη αποτελεσματική λειτουργία του δημόσιου τομέα οδήγησε σε ογκώδη προβλήματα τόσο κοινωνικά όσο και οικονομικά. Πιο συγκεκριμένα, οι επιχειρήσεις ήταν αδύνατο να μπορούν να λειτουργούν κάτω από τους δαιδαλώδεις μηχανισμούς του δημόσιου τομέα, οι πολίτες επίσης δεν ήταν δυνατό να εξυπηρετηθούν αλλά όμως οι δαπάνες προς το δημόσιο παρέμεναν αδικαιολόγητα αμετάβλητες.

Σε παγκόσμιο επίπεδο, η Ελλάδα δανείστηκε υπέρογκα ποσά προκειμένου να χρηματοδοτήσει τις Ελληνικές Τράπεζες κάτι το οποίο συντέλεσε στην δημιουργία ενός μη βιώσιμου χρέους που τελικά πλήρωσαν οι πολίτες τόσο μέσω των μνημονίων αλλά και μέσω των μέτρων λιτότητας. Επιπλέον, η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας οδήγησε τις ελληνικές επιχειρήσεις να επιλέγουν τις χώρες με φθηνό εργατικό δυναμικό ακόμα και τις χώρες που προσέφεραν φορολογικούς παραδείσους για τις επιχειρήσεις τους. Έτσι, η επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα ξεκίνησε να γίνεται εισαγωγική και όχι παραγωγική. Οι υψηλοί συντελεστές φορολόγησης των ελληνικών επιχειρήσεων, το ακριβό κόστος παραγωγής σε συνδυασμό με τα φθηνά εισαγωγικά προϊόντα οδήγησαν στον κατακερματισμό της ελληνικής επιχειρηματικότητας.

1.5 Κυκλική - Αντικυκλική Συμπεριφορά

Κατά την διάρκεια της οικονομικής ύφεσης, οι επιχειρήσεις επηρεάζονται από την γενικότερη οικονομική κατάσταση και προσπαθούν να δράσουν αναλόγως ώστε να αποφύγουν τις επιπτώσεις και να αντιμετωπίσουν ανώδυνα τις προκλήσεις. Συνήθως όσο περισσότερο η οικονομική δραστηριότητα μειώνεται τόσο οι επιχειρήσεις πραγματοποιούν μειώσεις και περικοπές σε όλους τους τομείς. Η τάση αυτή ονομάζεται κυκλική συμπεριφορά όπου τα έσοδα μειώνονται και οι επιχειρήσεις περιορίζουν τις δραστηριότητες και τις επενδύσεις τους (Soros, 2008).

Αντίθετα όμως, υπάρχουν περιπτώσεις όπου οι επιχειρήσεις ακολουθούν αντικυκλική συμπεριφορά. συγκεκριμένα, κατά την διάρκεια της ύφεσης, οι επιχειρήσεις πραγματοποιούν επενδύσεις είτε για να επωφεληθούν από τις χαμηλές τιμές των παραγωγικών συντελεστών είτε για να ξεπεράσουν την κρίση.

Πρόσφατες μελέτες έδειξαν ότι μια επιχείρηση, εν καιρώ οικονομικής κρίσης, ακολουθεί συνήθως κυκλική συμπεριφορά και σε κάποιες περιπτώσεις ακολουθείται αντικυκλική συμπεριφορά όσο αναφορά τις επενδύσεις.

Συνήθως, μία επιχείρηση ακολουθεί την αντίστοιχη συμπεριφορά ανάλογα αφενός με τους στόχους που έχει θέσει μακροπρόθεσμα και αφετέρου με την οικονομική της ευχέρεια κατά την διάρκεια της κρίσης. Η οικονομική κατάσταση μιας επιχείρησης, επηρεάζεται από τις οικονομικές εξελίξεις. Οι επιπτώσεις που προκύπτουν από την επιρροή αυτή, αποτελούν σημαντικό παράγοντα που καθορίζει την κυκλική ή την αντικυκλική συμπεριφορά. Έτσι, αν οι επιπτώσεις ήταν επώδυνες και είχαν αντίκτυπο στην οικονομική κατάσταση, τότε η εκάστοτε επιχείρηση θα ακολουθήσει κυκλική συμπεριφορά, με περιορισμό στις επενδύσεις και πολλαπλές μειώσεις κόστους. Ενώ, στην περίπτωση που επιχείρηση είχε υποστεί λιγότερο αρνητικές συνέπειες και η οικονομική της κατάσταση ήταν σε πιο υψηλά επίπεδα θα ακολουθούσε την αντικυκλική συμπεριφορά, με επενδύσεις που αργότερα θα ήταν κερδοφόρες (Summers, 2000).

Σε αρκετές περιπτώσεις, ακολουθείται η κυκλική συμπεριφορά διότι η ύφεση έχει αρνητικές συνέπειες για τις επιχειρήσεις και αυτές με την σειρά τους προσπαθούν απλώς να επιβιώσουν και όχι να αναπτυχθούν.

1.6 Συνέπειες Οικονομικής Κρίσης

Τα βασικά οικονομικά προβλήματα που απασχόλησαν κατά καιρούς τη Νεοκλασική Οικονομική Θεωρία είναι τα παρακάτω:

1. *Η κατανομή των μέσων παραγωγής.* Το πρόβλημα αυτό μπορεί να διατυπωθεί ως εξής: Τα μέσα παραγωγής που διαθέτει κάθε κοινωνία είναι ανεπαρκή σε σχέση με τις ανάγκες των ανθρώπων. Κάτω από αυτές τις συνθήκες, το ζήτημα είναι πώς θα κατανεμηθούν τα περιορισμένα μέσα στην παραγωγή των διαφόρων αγαθών ώστε να παραχθούν με το ελάχιστο δυνατό κόστος, εκείνα τα αγαθά που προτιμούν οι καταναλωτές και σε ποσότητες το καθένα που να μεγιστοποιούν συνολικά την ικανοποίησή τους. Το πρόβλημα αυτό είναι γνωστό ως πρόβλημα άριστης ή αποδοτικής κατανομής των μέσων παραγωγής. Για την πρώτη κυρίως γενιά των νεοκλασικών η άριστη κατανομή των μέσων παραγωγής θεωρείται ότι είναι το κεντρικό οικονομικό πρόβλημα κάθε κοινωνίας (Giddens, 2009).
2. *Η διανομή. Αποτέλεσμα της παραγωγικής διαδικασίας είναι η παραγωγή ορισμένου προϊόντος.* Βασικό πρόβλημα εδώ είναι: Με ποιο τρόπο διανέμεται το προϊόν αυτό στα μέλη της κοινωνίας; Ποιοι συμμετέχουν στη διανομή; Τι μερίδια παίρνει ο καθένας και με ποια κριτήρια προσδιορίζεται η μερίδα αυτή; Η ερμηνεία του τρόπου διανομής είναι το δεύτερο στη σειρά πρόβλημα με το οποίο καταπιάστηκαν αρκετοί

νεοκλασικοί. Πολλούς όμως από τους οικονομολόγους αυτούς δεν απασχολεί μόνο το ζήτημα του πώς γίνεται η διανομή, αλλά και το αν η διανομή με τον τρόπο που γίνεται είναι άριστη με κάποιο κριτήριο ή είναι εκείνη που επιθυμεί η κοινωνία ή τουλάχιστον αν είναι μια κοινωνικά ανεκτή διανομή (καταπολέμηση της φτώχειας) (Ευθυμίου και συν., 2009).

3. *Η πλήρης απασχόληση και νομισματική σταθερότητα.* Αφού τα μέσα παραγωγής είναι ανεπαρκή σε σχέση με τις ανάγκες, το να μην αξιοποιούνται πλήρως στην παραγωγική διαδικασία θα αποτελούσε ανεπίτρεπτα σπατάλη πόρων για την κοινωνία. Δεν είναι λοιπόν, λιγότερο σημαντικό πρόβλημα; Με ποιο τρόπο μπορεί να επιτυγχάνεται και να διασφαλίζεται η πλήρης απασχόληση της εργασίας και των άλλων μέσων παραγωγής σε κάθε χρονική στιγμή. Εξίσου σοβαρό είναι επίσης και το πρόβλημα της νομισματικής σταθερότητας. Πως μπορούμε να κρατάμε σταθερό το γενικό επίπεδο των τιμών ώστε να διατηρείται σταθερή η αγοραστική δύναμη των εισοδημάτων που αποκτούν οι εργαζόμενοι και οι άλλοι παράγοντες της παραγωγής; (Σκουτέλης, 1996)
4. *Η αναπαραγωγή και ανάπτυξη.* Δε φτάνει να λυθεί το πρόβλημα του τι και πόσο θα παραχθεί για να ικανοποιηθούν οι ανάγκες της τρέχουσας κάθε φορά περιόδου. Η παραγωγή θα πρέπει να συνεχιστεί. Αυτό σημαίνει ότι σε κάθε επόμενη περίοδο η κοινωνία πρέπει να διαθέτει τουλάχιστο το ίδιο απόθεμα μέσω παραγωγής που είχε στην προηγούμενη αν θέλει να συνεχιστεί η παραγωγή αγαθών στο ίδιο επίπεδο. Αυτό με τη σειρά του σημαίνει ότι κάθε φορά θα πρέπει να γίνονται επενδύσεις που να επαρκούν τουλάχιστον για την αντικατάσταση των μέσων παραγωγής που αναλίσκονται στην παραγωγική διαδικασία ώστε να εξασφαλίζεται η αναπαραγωγή στο ίδιο επίπεδο. Το πρόβλημα της αναπαραγωγής έχει και άλλη διάσταση. Έστω ότι στις μελλοντικές περιόδους η κοινωνία θέλει να έχει περισσότερα αγαθά γιατί θεωρεί ότι έτσι ανυψώνει το επίπεδο της οικονομικής της ευημερίας. Για να πετύχει αυτό το σκοπό χρειάζεται να αυξάνει το απόθεμα των μέσων παραγωγής, ώστε να διευρύνεται η παραγωγική δυναμικότητα της οικονομίας. Αυτό θα μπορούσε να γίνει, αν στη σημερινή περίοδο πραγματοποιούνται επενδύσεις σε έκταση μεγαλύτερη από εκείνη που χρειάζεται για την απλή αντικατάσταση των μέσων παραγωγής που αναλίσκονται. Σε αυτή την περίπτωση θα έχουμε διευρυμένη αναπαραγωγή ή ανάπτυξη. Το ζήτημα λοιπόν, είναι: Πώς μπορεί να πραγματοποιείται οικονομική ανάπτυξη και μάλιστα στην έκταση που θέλει η κοινωνία; Το πρόβλημα της ανάπτυξης δεν απασχόλησε σοβαρά τους πρώτους

νεοκλασικούς, αν και ήταν ένα από τα κεντρικά προβλήματα άλλων θεωριών. Οι σύγχρονοι νεοκλασικοί θεωρούν ότι αυτό εντάσσεται στο βασικό πρόβλημα της κατανομής των μέσων παραγωγής, αφού σε τελευταία ανάλυση είναι ζήτημα κατανομής των διαθέσιμων πόρων μεταξύ των κλάδων παραγωγής μέσων παραγωγής. Μόνο που τώρα το πρόβλημα της κατανομής παίρνει δυναμικό χαρακτήρα, επειδή διαμεσολαβεί ο παράγοντας χρόνος (Ματσαγγάνης, 2011).

5. *Οικονομικοί στόχοι και στόχοι της κοινωνίας.* Τα παραπάνω προβλήματα είναι ακριβώς εκείνα που κάνουν τις κοινωνίες να θέτουν οικονομικούς σκοπούς και συγκεκριμένους στόχους. Ο σύγχρονες κοινωνίες, μέσα στα όρια που θέτουν τα περιορισμένα μέσα παραγωγής, επιδιώκουν τους παρακάτω βασικούς οικονομικούς σκοπούς:

- Άριστη κατανομή των διαθέσιμων μέσων παραγωγής.
- Άριστη ή κοινωνική επιθυμητή διανομή.
- Πλήρη απασχόληση και νομισματική σταθερότητα.
- Κοινωνικά επιθυμητό ρυθμό οικονομικής ανάπτυξης.

Υποστηρίζεται λοιπόν, ότι η πραγματοποίηση αυτών των σκοπών εξασφαλίζει μεγιστοποίηση της οικονομικής ευημερίας της κοινωνίας. Δεν είναι όμως βέβαιο αν όλοι οι παραπάνω σκοποί μπορούν να πραγματοποιηθούν ταυτόχρονα. Συνήθως, προσδιορίζονται ορισμένα μεγέθη που εκφράζουν τους στόχους που επιλέγονται κάθε φορά και, κάτω από δοσμένους περιορισμούς, επιδιώκεται η πραγματοποίησή τους με την εφαρμογή διαφόρων μέτρων πολιτικής σε καθορισμένο χρονικό ορίζοντα. Τα μεγέθη περιλαμβάνονται ως μεταβλητές ποσότητες σε μια συνάρτηση που έχει επικρατήσει να λέγεται συνάρτηση κοινωνικής ευημερίας.

1.7 Οι Ευρύτερες Επιπτώσεις της Οικονομικής Κρίσης

Η παγκόσμια οικονομία βιώνει μια εποχή κυριαρχίας των αγορών του χρήματος και του κεφαλαίου. Η εποχή αυτή χαρακτηρίζεται για την χαλαρή ως και την μηδαμινή εποπτεία, την ελάχιστη κρατική παρέμβαση, τα μεγάλα ποσά αμοιβών των στελεχών, την αποσύνδεση των χρηματιστηριακών αξιών από την αύξηση της παραγωγικότητας, την ανάληψη υπερβολικών κινδύνων και την περιορισμένη διαφάνεια. Οι επιπτώσεις από την εμφάνιση μιας οικονομικής κρίσης μπορεί να είναι καταστροφικές τόσο για μια αναπτυσσόμενη όσο και για μια

αναπτυγμένη χώρα. Ήδη παρατηρούνται έντονα σημάδια επιβράδυνσης των ρυθμών οικονομικής ανάπτυξης στις χώρες που έπληξε η κρίση (Γώγος, 2012).

Κύρια συνέπεια της κρίσης ήταν η κατάρρευση μεγάλων τραπεζών, λόγω προβλημάτων ρευστότητας, και η στήριξη άλλων με αστρονομικά ποσά λόγω των ζημιών από προβληματικά δάνεια. Έτσι, έρχεται στο προσκήνιο η αβεβαιότητα για το μέγεθος των συνολικών ζημιών που εκτιμάται ότι ανέρχεται στο ποσό των \$4,1 τρισεκατομμυρίων ή και περισσότερα. Αυτά με την σειρά τους, έγιναν η αιτία για βρεθεί η παγκόσμια οικονομία σε έναν φαύλο κύκλο απομόχλευσης (μείωση τιμών περιουσιακών στοιχείων, ζημίες τραπεζών, μείωση κεφαλαίων τραπεζών, μείωση δανεισμού, μείωση ιδιωτικής δαπάνης, μείωση ρυθμών οικονομικής ανάπτυξης). Κατά συνέπεια, τόσο οι επιχειρήσεις και οι τράπεζες όσο και οι πολίτες κυριαρχούνται από φόβο και υπερβολικό συντηρητισμό, ενώ προηγουμένως είχαν μια τάση για την ανάληψη υπερβολικών κινδύνων (Πολυχρονίου, 2011).

Παρόλα αυτά, η κρίση έγινε η ευκαιρία για ένα καλύτερο οικονομικό και κοινωνικό σύστημα μέσω της, χρυσής τομής μεταξύ του κράτους και της αγοράς καθώς και του ατομικού και συλλογικού συμφέροντος. Για να επιτευχθεί η χρυσή τομή, το κράτος έπρεπε να, σώσει τις αγορές, τις τράπεζες και τις επιχειρήσεις. Η σωτηρία αυτών έγινε μέσω των, πακέτων διάσωσης τραπεζών, την δημοσιονομική επέκταση, την αύξηση προσφοράς ρευστότητας από τις κεντρικές τράπεζες.

Σε ότι αφορά την εικόνα της Ελληνικής οικονομίας, θα πρέπει να τη δει κανείς κάτω από το πρίσμα ενός παγκοσμιοποιημένου οικονομικού συστήματος. Οι παραγωγικότεροι κλάδοι της χώρας (ναυτιλία, τουρισμός, τραπεζικός κλάδος) εμφανίζουν υψηλό βαθμό συσχέτισης με το εξωτερικό. Σε ένα δεύτερο επίπεδο μπορεί να υποστηριχθεί ότι για την περίπτωση της Ελλάδας γίνεται αναφορά ουσιαστικά σε μια κρίση ζήτησης. Συνοπτικά, οι επιπτώσεις που είχαν αντίκτυπο στην τρέχουσα οικονομία είναι (Βυθούλκα, 2009):

- προβλήματα ρευστότητας σε τράπεζες και επιχειρήσεις,
- δυσκολία παροχής δανείων,
- μείωση του κύκλου εργασιών και του τζίρου των επιχειρήσεων,
- μαζικές απολύσεις εργαζομένων,
- υψηλή ανεργία,
- μείωση παραγωγής,
- μείωση εθνικού εισοδήματος,
- μείωση κατανάλωσης,
- χρεοκοπία επιχειρήσεων,

- μείωση της χρηματιστηριακής δραστηριότητας πολλών χρηματοοικονομικών οργανισμών,
- χαμηλά δημόσια έσοδα,
- αύξηση δημόσιου ελλείμματος,
- υψηλά επίπεδα χρέους,
- μείωση εξαγωγών κλπ.

1.8 Η Αύξηση των Εσόδων

Οι ελληνικές κυβερνήσεις μέσω των μέτρων που επέλεξαν να εφαρμόσουν πρόσβλεπαν στην αύξηση των εσόδων της ελληνικής οικονομίας. Τα μέτρα που θεσπίστηκαν για την αύξηση των εισοδημάτων του κράτους ήταν τόσο άμεσα όσο και έμμεσα. Πιο συγκεκριμένα, έμμεσος φόρος θεωρείται η αύξηση του συντελεστή ΦΠΑ στον κλάδο της εστίασης αρχικά και με επέκταση σε πολλούς ακόμη κλάδους από τον Ιούλιο του 2015. Ενώ άμεσο μέτρο μπορεί να θεωρηθεί η μείωση μισθών και συντάξεων αλλά και οι βεβαιωμένες οφειλές που πηγάζουν από άμεσους φόρους για όλες τις κατηγορίες φορολογουμένων.

Τα σημαντικότερα μέτρα για την αύξηση των εσόδων του κράτους είναι (Καρακούση, 2013):

Φόρος εισοδήματος φυσικών προσώπων (ΦΕΦΠ). η κλίμακα με την οποία φορολογήθηκαν τα εισοδήματα του 2010 ήταν προοδευτικότερη από την προηγούμενη. Κατ'αρχάς περιείχε 9 κλιμάκια φόρου (έναντι 5 το 2009). Επίσης, προέβλεπε ένα νέο ανώτατο συντελεστή 45% για εισοδήματα από 100.000 ευρώ και πάνω, ενώ ο αμέσως χαμηλότερος συντελεστής (40%) αφορούσε τα εισοδήματα από 60.000 έως 100.000 ευρώ. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο ανώτατος συντελεστής της κλίμακας ΦΕΦΠ του 2009 ήταν 40% και εφαρμοζόταν στα εισοδήματα από 75.000 και πάνω. Τέλος, αποφασίστηκε η ένταξη ορισμένων κοινωνικών επιδομάτων στην κλίμακα (για φορολογούμενους με ετήσιο καθαρό εισόδημα άνω των €30.000), ενώ επίσης θεσμοθετήθηκαν διάφορες αλλαγές στις απαλλαγές και στις εκπτώσεις φόρου.

Άλλοι άμεσοι φόροι. Επιβλήθηκε πρόσθετη φορολογική επιβάρυνση 1% σε φορολογούμενους με ετήσιο καθαρό εισόδημα άνω των €100.000. Επίσης, επιβλήθηκε ειδική εισφορά σε επιχειρήσεις υψηλής κερδοφορίας.

Φόρος προστιθέμενης αξίας (ΦΠΑ). Αυξήθηκαν σε δύο φάσεις οι συντελεστές ΦΠΑ, ως εξής: ο χαμηλός συντελεστής σε 5,5% (από 4,5%), ο μεσαίος σε 11% (από 9%), ο υψηλός (βασικός) συντελεστής σε 23% (από 19%).

Άλλοι έμμεσοι φόροι. Αυξήθηκε η ειδική φορολογία στα καύσιμα, στα προϊόντα καπνού, στα οινοπνευματώδη ποτά και στα είδη πολυτελείας.

Μισθοί Δημοσίου. Καταργήθηκε ο 13ος και ο 14ος μισθός, ενώ στη θέση τους θεσμοθετήθηκαν επιδόματα αδείας συνολικής ετήσιας αξίας €1.000, τα οποία δεν καταβάλλονται καθόλου σε υπαλλήλους με μηνιαίες αποδοχές άνω των €3.000. Επίσης, μειώθηκαν τα διάφορα ειδικά επιδόματα δημοσίων υπαλλήλων (κατά 20%). Στις ΔΕΚΟ, όπου δεν καταβάλλονται τέτοια επιδόματα, μειώθηκαν οι βασικές αποδοχές (κατά 10%). Επίσης, τέθηκε ανώτατο όριο μηνιαίων αποδοχών στο Δημόσιο (€5.981). Τέλος, επιβλήθηκε «πάγωμα» (διατήρηση του ονομαστικού ύψους) των μισθών στο Δημόσιο έως το 2012 στα επίπεδα του 2009.

Κατώτατες αποδοχές. Με το Ν3863/2010 θεσμοθετήθηκαν χαμηλότερες κατώτατες αποδοχές για εργαζομένους κάτω των 21 ετών. Τα νέα κατώτατα όρια ορίστηκαν σε 70% και 85% του κατώτατου ημερομισθίου ή μισθού της εθνικής γενικής συλλογικής σύμβασης εργασίας (για εργαζομένους ηλικίας 15-18 και 19-21 αντιστοίχως). Επίσης, αποφασίστηκε «πάγωμα» των κατώτατων αποδοχών το 2010 στα επίπεδα του 2009.

Κύριες συντάξεις. Η 13η και 14η σύνταξη καταργήθηκαν, ενώ στη θέση τους θεσμοθετήθηκαν επιδόματα αδείας συνολικής ετήσιας αξίας €800. Τα τελευταία δεν καταβάλλονται σε όσους εισπράττουν συντάξεις άνω των €2.500 το μήνα. Εξαιρέθηκαν οι αναπηρικές συντάξεις, οι συντάξεις ΟΓΑ, οι συντάξεις ανασφαλιστών κτλ. Τέλος, «πάγωσαν» οι συντάξεις του 2010 στα επίπεδα του 2009.

Εισφορά αλληλεγγύης. Επιβλήθηκε ειδική εισφορά στα εισοδήματα από κύρια σύνταξη, με συντελεστές που κλιμακώνονται από 3% (συντάξεις από €1.401 έως €1.700 το μήνα) έως 10% (συντάξεις άνω των €3.500 το μήνα). Εξαιρέθηκαν από την ειδική εισφορά συντάξεις ύψους έως €1.400 το μήνα.

Κοινωνικές παροχές. Με την εξαίρεση κάποιων ειδικών ενισχύσεων (οι οποίες αναλύονται στο κεφάλαιο 6), δεν ελήφθησαν άξια λόγου μέτρα ενδυνάμωσης του κοινωνικού δικτύου ασφαλείας και προστασίας των ασθενέστερων από τις αρνητικές συνέπειες της οικονομικής κρίσης, όπως συνέβη σε άλλες χώρες. Αντιθέτως, ορισμένες κοινωνικές παροχές έπεσαν οι ίδιες θύματα της δημοσιονομικής στενότητας.

1.9 Οι Επιπτώσεις της Κρίσης στην Κατανομή του Εισοδήματος

Η ανεργία και η μείωση των μισθών, μετά από μια υποχώρηση της ζήτησης για εργασία, δεν είναι οι μοναδικές αιτίες μείωσης των οικογενειακών εισοδημάτων ως συνέπεια της οικονομικής ύφεσης. Η κρίση επιδρά και σε άλλα εισοδήματα, με διάφορους τρόπους, οι οποίοι συχνά συνδέονται στενά μεταξύ τους. Για παράδειγμα, καθώς η πιστωτική κάλυψη των ατομικών επιχειρήσεων εκ μέρους των τραπεζών περιορίζεται και η ζήτηση για τις αντίστοιχες υπηρεσίες υποχωρεί, η κρίση μειώνει τα εισοδήματα από αυταπασχόληση. Επίσης, τα μέτρα λιτότητας της κυβέρνησης (με στόχο τη μείωση της κρατικής δαπάνης και επομένως του ελλείμματος του κρατικού προϋπολογισμού) μειώνουν απευθείας τα εισοδήματα από απασχόληση στο Δημόσιο, καθώς και από συντάξεις ή άλλες κοινωνικές παροχές. Από την άλλη, το σύστημα κοινωνικής προστασίας είναι σχεδιασμένο ακριβώς για να αναπληρώνει ένα μέρος των εισοδηματικών απωλειών των ανέργων, των χαμηλόμισθων και των φτωχών οικογενειών σε περιόδους οικονομικής ύφεσης (Χαρδούβελης, 2009).

Επιπλέον, η κρίση επηρεάζει την αγοραστική δύναμη των νοικοκυριών με πολλούς άλλους τρόπους. Η μείωση του εισοδήματος πιέζει όσες οικογένειες έχουν συσσωρεύσει χρέη (π.χ. στεγαστικά ή καταναλωτικά δάνεια). Η πτώση της αξίας της ιδιόκτητης κατοικίας και άλλων περιουσιακών στοιχείων επηρεάζει την κατανάλωση και την αποταμίευση. Η συνδυασμένη μείωση του εισοδήματος και της αξίας των περιουσιακών στοιχείων προκαλεί μια γενικότερη αίσθηση οικονομικής στενότητας και υλικής στέρησης, ιδιαίτερα σε ορισμένες κατηγορίες (π.χ. ηλικιωμένοι). Η αύξηση του ειδικού βάρους των δαπανών κατοικίας (ενοίκιο, δόση στεγαστικού δανείου, έξοδα θέρμανσης) στους οικογενειακούς προϋπολογισμούς επιτείνει αυτή την αίσθηση. Τέλος, η αύξηση των τιμών ενισχύει τη γενική αίσθηση δυσπραγίας (Χαρδούβελης, 2011).

Οι παραπάνω επιδράσεις δεν μπορούν να ληφθούν όλες υπόψη σε μια εμπειρική έρευνα - είτε επειδή τα διαθέσιμα δεδομένα δεν το επιτρέπουν, είτε επειδή τα σχετικά φαινόμενα δεν είναι πάντοτε δυνατόν να ποσοτικοποιηθούν. Ούτε, άλλωστε, εξαντλούνται οι πολύ ευρύτερες κοινωνικές επιπτώσεις της ύφεσης στην υποχώρηση του εισοδήματος και της αγοραστικής δύναμης των νοικοκυριών. Δίχως αμφιβολία, όμως, οι τελευταίες είναι απολύτως κρίσιμες.

1.10 Η Υστέρηση των Στατιστικών Δεδομένων

Πώς επέδρασαν τα μέτρα λιτότητας και η γενικότερη οικονομική ύφεση στην κατανομή του εισοδήματος;

Η ανάλυση των επιπτώσεων της πρόσφατης κρίσης στους μισθούς και στην απασχόληση βασίστηκε κατά κύριο λόγο στα δεδομένα των Ερευνών Εργατικού Δυναμικού. Οι έρευνες αυτές πραγματοποιούνται σε πανευρωπαϊκό επίπεδο με παρόμοια μεθοδολογία και αποτελούν την κυριότερη πηγή πληροφοριών για τις εξελίξεις στην αγορά εργασίας. Ένα αξιόλογο πλεονέκτημά τους είναι ότι παρέχουν έγκαιρη πληροφόρηση: Έρευνες Εργατικού Δυναμικού διεξάγονται κάθε τρεις μήνες, ενώ τα βασικά αποτελέσματά τους δημοσιοποιούνται δύο ή το πολύ τρεις μήνες αργότερα (Κότιος, Γαλανός, 2010).

Αντίστοιχες πηγές πληροφοριών για τις εξελίξεις στην κατανομή εισοδήματος είναι σε εθνικό επίπεδο οι Έρευνες Οικογενειακών Προϋπολογισμών (ΕΟΠ), ενώ σε πανευρωπαϊκό επίπεδο η Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης (EU-SILC) η τελευταία διαδέχθηκε το Πάνελ Νοικοκυριών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (ECHP) την περίοδο 1994- 2001. Αυτές οι έρευνες, όμως, δεν παρέχουν εξίσου έγκαιρη πληροφόρηση: στην καλύτερη περίπτωση διεξάγονται ανά έτος, η περίοδος αναφοράς για τα εισοδήματα των νοικοκυριών είναι το δωδεκάμηνο πριν την έρευνα, ενώ τα αποτελέσματα δεν είναι διαθέσιμα προτού περάσουν δύο ή ακόμη και τρία έτη. Για παράδειγμα, τα δεδομένα της έρευνας EU-SILC 2011 (εισοδήματα 2010) ήταν προσβάσιμα πριν από τον Μάρτιο 2013 και τον Αύγουστο 2013 (διαστρωματικά και χρονολογικά δεδομένα αντιστοίχως) (Πολυχρονίου, 2011).

Η υστέρηση αυτή δημιουργεί σοβαρά προβλήματα, καθώς έχει ως αποτέλεσμα αφενός να διεξάγεται η δημόσια συζήτηση σχετικά με τη φτώχεια και την ανισότητα χωρίς κατ' ουσίαν ασφαλείς ενδείξεις για το πραγματικό μέγεθος του προβλήματος τη στιγμή της συζήτησης, και αφετέρου να λαμβάνονται μέτρα πολιτικής προτού γίνει εφικτή μια ακριβής αποτίμηση των διανεμητικών επιδράσεών τους. Η αποτίμηση αυτή μπορεί να αποτελεί οργανικό τμήμα της διαδικασίας σχεδιασμού μέτρων πολιτικής σε διοικητικό επίπεδο, καθώς και της λήψης αποφάσεων σε πολιτικό επίπεδο. Ακόμη και όταν αυτό δεν συμβαίνει, μια τέτοια αποτίμηση μπορεί και πάλι να είναι χρήσιμη στα μέσα μαζικής ενημέρωσης και σε μια κοινή γνώμη που ενδιαφέρεται για μια πληροφορημένη δημόσια συζήτηση.

Στη συζήτηση που διεξάγεται στην Ελλάδα τους τελευταίους μήνες, δείχνει να επικρατεί η υπόθεση ότι η πρόσφατη αύξηση της ανεργίας έχει προκαλέσει μια ανάλογη αύξηση της φτώχειας. Η υιοθέτηση της υπόθεσης αυτής δεν δίνει ικανοποιητική λύση στο πρόβλημα της υστέρησης των σχετικών δεδομένων. Ευτυχώς, η αύξηση της ανεργίας δεν συνεπάγεται σχεδόν ποτέ ισόποση αύξηση της φτώχειας. Κάποιοι από όσους χάνουν τη δουλειά τους ζουν σε νοικοκυριά όπου κάποιο άλλο μέλος συνεχίζει να εργάζεται. Κάποια νοικοκυριά εκτός από τις αμοιβές εργασίας έχουν και άλλα εισοδήματα, π.χ. από ενοίκια ή

από ελεύθερο επάγγελμα. Ακόμη πιο σημαντικός μπορεί να είναι ο ρόλος των κοινωνικών παροχών. Κάποιες από τις παροχές αυτές συνδέονται με την απώλεια της θέσης εργασίας, είτε ενεργοποιούνται τη στιγμή της απόλυσης (π.χ. επιδόματα ανεργίας) είτε αμέσως μετά λόγω της συνακόλουθης μείωσης του εισοδήματος του νοικοκυριού (π.χ. στεγαστικά επιδόματα, επιδόματα κοινωνικής πρόνοιας). Κάποιες άλλες κοινωνικές παροχές δεν συνδέονται με την απώλεια της θέσης εργασίας αλλά καταβάλλονται είτε στον ίδιο τον άνεργο είτε σε άλλα μέλη του νοικοκυριού (π.χ. οικογενειακά επιδόματα, συντάξεις κτλ.) (Πουρναρά, 2012).

Επομένως, ο ρόλος της ανεργίας ως προσδιοριστικός παράγοντας της φτώχειας εξαρτάται από το εάν οι άνεργοι συνεισέφεραν με τη δουλειά τους (προτού τη χάσουν) την κύρια ή (ακόμη χειρότερα) τη μοναδική πηγή εισοδήματος του νοικοκυριού, από τη συμμετοχή στην αγορά εργασίας των υπόλοιπων μελών της οικογένειας, από τα υπόλοιπα εισοδήματα (και κοινωνικά επιδόματα) του νοικοκυριού κ.ά. Για όλους αυτούς τους λόγους, η συσχέτιση της ανεργίας με τη φτώχεια δεν είναι πάντοτε ισχυρή. Γενικά, είναι αδύνατον να βγάλει κανείς ασφαλή συμπεράσματα για την εξέλιξη της δεύτερης από μια απλή παρατήρηση της εξέλιξης της πρώτης. Άρα, το ερώτημα της επίπτωσης της κρίσης στην κατανομή εισοδήματος πρέπει να απαντηθεί χωριστά.

Το θέμα είναι εάν μπορεί να απαντηθεί έγκαιρα, χωρίς να χρειαστεί να περιμένει κανείς δύο ή τρία έτη.

1.11 Επαναρύθμιση Αγοράς Εργασίας

Η ανάγκη για εκτεταμένες διαρθρωτικές αλλαγές στην ελληνική αγορά εργασίας απορρέει από τη διάγνωση για τις στρεβλώσεις που έχουν εμποδίσει τη δημιουργία θέσεων εργασίας στον ιδιωτικό τομέα. Σύμφωνα με τη διάγνωση αυτή (η οποία είναι εμφανής στο κείμενο του Μνημονίου, αλλά εμφανίζεται επίσης στις πάγιες συστάσεις της Τράπεζας της Ελλάδος, του IOBE και άλλων φορέων), στις στρεβλώσεις αυτές συγκαταλέγονται η έλλειψη ευελιξίας στην αγορά εργασίας, το υψηλό κόστος των απολύσεων, καθώς και η αποσύνδεση των συλλογικών διαπραγματεύσεων και κατά συνέπεια των συμφωνιών για τον καθορισμό των μισθών, από το εξωτερικό περιβάλλον που αντιμετωπίζουν οι ελληνικές επιχειρήσεις - και ιδίως από τις συνθήκες που επικρατούν στις αγορές όπου διατίθενται τα προϊόντα τους.

Μετά την κύρωση του Μνημονίου (3 Μάιου 2010), η διάγνωση αυτή εκφράζεται σε μια σειρά νομοθετικών πρωτοβουλιών της ελληνικής κυβέρνησης. Οι σημαντικότερες από

αυτές είναι οι παρακάτω; Κατ' αρχάς, ο Ν3845/2010 ανέτρεψε την ιεραρχική σχέση μεταξύ των διαφόρων επιπέδων συλλογικών συμβάσεων η οποία ίσχυε βάσει του Ν1876/1990. Ο τελευταίος προέβλεπε ότι οι ομοιοεπαγγελματικές, κλαδικές και επιχειρησιακές συμβάσεις δεν μπορούν να ορίζουν όρους δυσμενέστερους από εκείνους των εθνικών γενικών συλλογικών συμβάσεων. Με το Ν3845/2010, ο περιορισμός αυτός πλέον δεν ισχύει.

Επίσης, με το Ν3899/2010 θεσμοθετήθηκε μια νέου τύπου σύμβαση: η ειδική επιχειρησιακή συλλογική σύμβαση εργασίας. Οι αποδοχές και οι συνθήκες εργασίας που ορίζονται σε αυτή τη σύμβαση υπερισχύουν από τα προβλεπόμενα στις κλαδικές συμβάσεις, αλλά δεν μπορούν να αποκλίνουν από την Εθνική Γενική Συλλογική Σύμβαση Εργασίας. Ο νέος νόμος δίνει τη δυνατότητα και σε επιχειρήσεις με λιγότερα από 50 άτομα να υπογράψουν ειδική συλλογική σύμβαση εργασίας. Πάντως ο Ν3899/2010, παρά τις αντίστοιχες προβλέψεις του Μνημονίου, δεν κατάργησε την επέκταση των κλαδικών συμβάσεων σε επιχειρήσεις που δεν συμμετέχουν στις διαπραγματεύσεις.

Όσον αφορά την επίλυση των συλλογικών διαφορών μέσω της προσφυγής στη διαιτησία, ο Ν1876/1990 είχε προσπαθήσει να καλλιεργήσει το πνεύμα της διαπραγμάτευσης μεταξύ των κοινωνικών εταίρων. Η εφαρμογή της σχετικής διαδικασίας σε ορισμένες περιπτώσεις ευνόησε τους εργαζομένους: για παράδειγμα, στην περίπτωση επίλυσης κλαδικών και ομοιοεπαγγελματικών συλλογικών διαφορών, εάν οι εργαζόμενοι απέρριπταν την πρόταση του μεσολαβητή, οι εργοδότες δεν είχαν δικαίωμα προσφυγής στη διαιτησία, ενώ επιτρεπόταν το αντίστροφο.

Ο Ν3863/2010 προέβλεπε την έκδοση προεδρικού διατάγματος μέχρι το τέλος του 2010 για την αντιμετώπιση αυτών των προβλημάτων, κάτι που δεν έγινε. Τελικά, με το Ν3899/2010 δόθηκε και στους εργοδότες η δυνατότητα να προσφεύγουν στη διαιτησία σε περιπτώσεις διαφωνίας στην υπογραφή κλαδικών και ομοιοεπαγγελματικών συμβάσεων. Το αντικείμενο της διαιτησίας περιορίζεται στο βασικό ημερομίσθιο ή μισθό. Ο εκπρόσωπος του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης συμμετέχει στο ΔΣ του ΟΜΕΔ μόνο ως παρατηρητής.

Κατά τα άλλα, ο Ν3899/2010 επέκτεινε τη δοκιμαστική περίοδο απασχόλησης ενός νεοπροσλαμβανομένου σε ένα έτος (από δύο μήνες που ίσχυε μέχρι τότε). Επίσης, επέκτεινε τη διάρκεια της περιόδου κατά την οποία ο εργοδότης επιτρέπεται να απασχολεί τον εργαζόμενο προτού η σύμβαση μετατραπεί σε αορίστου χρόνου (από 18 σε 36 μήνες), καθώς και τη μέγιστη επιτρεπόμενη διάρκεια της εκ περιτροπής απασχόλησης (από 6 σε 9 μήνες). Επιπλέον, προκειμένου να ενισχυθεί η μερική απασχόληση, κατήργησε την προσαύξηση κατά 7,5% των αποδοχών όσων εργάζονται λιγότερο από 4 ώρες ημερησίως (όπως προέβλεπε

ο Ν2874/ 2000), καθώς και την προσαύξηση κατά 10% για πρόσθετη εργασία όσων εργάζονται με μερική απασχόληση (που είχε μόλις θεσμοθετηθεί με το Ν3846/2010). Επίσης, με το Ν3863/2010 η προσαύξηση των αμοιβών για υπερωριακή απασχόληση περιορίζεται κατά 20% σε σύγκριση με ότι ίσχυε από το 2005.

Μια άλλη σειρά αλλαγών αφορά τη σχετική χαλάρωση των περιορισμών στις απολύσεις. Με το Ν3846/2010 αυξάνονται τα όρια πάνω από τα οποία οι απολύσεις χαρακτηρίζονται ομαδικές. Σε επιχειρήσεις που απασχολούν από 21 έως 150 εργαζομένους επιτρέπονται έως 6 απολύσεις σε ένα μήνα (από 4). Σε επιχειρήσεις με προσωπικό από 151 έως 600 άτομα δεν επιτρέπεται να απολυθεί πάνω από το 5% των εργαζομένων σε ένα μήνα (ίσχυε όριο 2% σε επιχειρήσεις με προσωπικό από 201 έως 1.500 άτομα). Σε επιχειρήσεις με προσωπικό πάνω από 600 άτομα το ανώτατο όριο είναι 30 άτομα (όπως ίσχυε μέχρι τώρα σε επιχειρήσεις με προσωπικό πάνω από 1.500 άτομα). Η μέγιστη επίπτωση της αλλαγής αυτής αφορά τις επιχειρήσεις με προσωπικό 600 ατόμων: σε αυτές οι απολύσεις θα θεωρούνται ομαδικές στο εξής μόνο όταν υπερβαίνουν τα 30 άτομα, ενώ το όριο προηγουμένως ήταν 12 άτομα.

Σε μια προσπάθεια περιορισμού του κόστους των απολύσεων, με το Ν3863/2010 μειώνονται τόσο η αποζημίωση στους απολυόμενους υπαλλήλους όσο και ο χρόνος προειδοποίησης που απαιτείται προκειμένου οι επιχειρήσεις να καταβάλουν χαμηλότερη αποζημίωση. Για παράδειγμα, στην περίπτωση ενός υπαλλήλου με 28 έτη υπηρεσίας στον ίδιο εργοδότη, υπό τον όρο της έγγραφης προειδοποίησης 6 μήνες πριν από την καταγγελία της σύμβασης, η αποζημίωση ορίζεται σε 12 μηνιαίους μισθούς. Σύμφωνα με το προηγούμενο καθεστώς, ο χρόνος προειδοποίησης ήταν 2 έτη. Η μεγάλη αυτή διάρκεια καθιστούσε μη πρακτική την έγγραφη προειδοποίηση, και είχε ως αποτέλεσμα να καταβάλλεται αποζημίωση 24 μηνιαίων μισθών (που αντιστοιχούν σε απόλυση χωρίς προειδοποίηση).

Επίσης, με το Ν3846/2010 έγινε πιο ευέλικτος ο τρόπος διεύθετης του χρόνου εργασίας. Ο νόμος δίνει τη δυνατότητα, ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες του κλάδου ή της επιχείρησης, να συμφωνούνται σε επιχειρησιακές ή κλαδικές συμβάσεις ρυθμίσεις διεύθετης των ωρών εργασίας διαφορετικές από τις καθιερωμένες (π.χ. υπολογισμός του μέσου όρου εργασίας σε τετράμηνη ή οκτάμηνη βάση). Επλέον, με το Ν3846/2010 μειώνεται το κόστος απασχόλησης των νεοπροσλαμβανόμενων μέσω της επιδότησης των εργοδοτικών εισφορών από τον ΟΑΕΔ. Συγκεκριμένα, ο νόμος προβλέπει ότι ο νεοπροσλαμβανόμενος μέχρι 25 ετών δεν θα πληρώνει εισφορές κοινωνικής ασφάλισης, ενώ οι εργοδοτικές εισφορές

θα υπολογίζονται επί του καθαρού μισθού (δηλ. χωρίς να συνυπολογίζονται εισφορές του εργαζομένου).

Τέλος, όσον αφορά το θεσμό της μαθητείας, μέχρι πρόσφατα τα σχετικά προγράμματα μπορούσαν να πραγματοποιούνται μόνο στις σχολές του ΟΑΕΔ, ενώ οι αμοιβές καθορίζονταν βάσει υπουργικών αποφάσεων. Ο Ν3863/2010 προβλέπει ότι οποιαδήποτε επιχείρηση που απασχολεί άτομα ηλικίας 15-18 ετών μπορεί να καταρτίζει ειδικές συμβάσεις μαθητείας με διάρκεια ενός έτους. Η αμοιβή των απασχολουμένων με τις συμβάσεις αυτές ανέρχεται στο 70% του κατώτατου ημερομισθίου ή μισθού της Εθνικής Γενικής Συλλογικής Σύμβασης Εργασίας. Με το Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2012-2015 (Ιούνιος 2011), η ρύθμιση αυτή επεκτάθηκε: οι νέοι εργαζόμενοι (ηλικίας μέχρι 25 ετών), οι οποίοι προσλαμβάνονται για πρώτη φορά, θα μπορούν να αμείβονται με το 80% των κατώτατων αποδοχών της Εθνικής Γενικής Συλλογικής Σύμβασης Εργασίας, για διάστημα έως δύο ετών. Με τη ρύθμιση αυτή, ο κατώτατος μισθός για την κατηγορία αυτή έφτανε μόλις τα €596 το μήνα (δεύτερο εξάμηνο του 2011).

1.12 Η Κρίση και η Κοινωνική Πολιτική στην Εύρωπη

Η οικοδόμηση των θεσμών κοινωνικής προστασίας συντελέστηκε κυρίως στην περίοδο μετά το τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, και σε μεγάλο βαθμό οφείλεται στην αποφασιστικότητα της κοινής γνώμης και των πολιτικών της Ευρώπης να μην επιτρέψουν να επαναληφθεί ποτέ η καταστροφική εμπειρία της Μεγάλης Κρίσης του μεσοπολέμου. Πράγματι, η βασική διαφορά της τρέχουσας κρίσης από τη Μεγάλη Κρίση του 1929-1932, τουλάχιστον όσον αφορά τις κοινωνικές συνέπειες, είναι ότι σήμερα υπάρχει το κοινωνικό κράτος, ενώ τότε όχι (Mishkin, 1992).

Για το λόγο αυτό, και παρά την περί του αντιθέτου φιλολογία, το κοινωνικό κράτος στην Ευρώπη αντιμετώπισε με αποφασιστικότητα την οικονομική κρίση του 2007-2009. Εξαιτίας της υιοθέτησης ευφάνταστων πολιτικών απασχόλησης, οι οποίες απέτρεψαν τις μαζικές απολύσεις εργαζομένων και συνέβαλαν στη διάσωση θέσεων εργασίας παρά την καθίζηση της ζήτησης για τα προϊόντα των επιχειρήσεων, η ανεργία αυξήθηκε στην Ευρώπη λιγότερο από όσο στις ΗΠΑ, παρότι η συρρίκνωση του παραγόμενου προϊόντος στις δύο οικονομίες ήταν παρόμοιου μεγέθους. Επιπλέον, οι αυτοματισμοί του κοινωνικού κράτους λειτούργησαν αρκετά ικανοποιητικά - αναπληρώνοντας εν μέρει την απώλεια οικογενειακού εισοδήματος και απορροφώντας σε ένα βαθμό τους κοινωνικούς κραδασμούς.

Γενικά, στα προηγμένα συστήματα κοινωνικής προστασίας, η κρίση προκαλεί αύξηση της κοινωνικής δαπάνης: καθώς το εισόδημα των ανέργων και των χαμηλόμισθων υποχωρεί, η δαπάνη για επιδόματα ανεργίας και κοινωνικής πρόνοιας αυτομάτως αυξάνεται. Κάτι τέτοιο συνέβη τα τελευταία χρόνια στην Ευρώπη: σύμφωνα με τις επίσημες προβλέψεις, το μερίδιο της δαπάνης για κοινωνική προστασία στο ΑΕΠ θα φτάσει στην ΕΕ των 27 το 30,7% το 2011 (από 27,5% το 2007). Επιπλέον, τα έκτακτα μέτρα που θεσμοθετήθηκαν σε πολλές χώρες το 2009 χαλάρωσαν τα κριτήρια επιλεξιμότητας ή βελτίωσαν το ύψος και τη διάρκεια των παροχών, με αποτέλεσμα ο αριθμός όσων έλαβαν επίδομα ανεργίας ή κοινωνικής πρόνοιας να αυξηθεί σημαντικά το 2010 (Κοσμοπούλου, 2012).

Από την άλλη, δεν υπάρχει αμφιβολία ότι τα μέτρα λιτότητας που λαμβάνονται σε κάποιες ευρωπαϊκές χώρες με σκοπό τη δημοσιονομική εξυγίανση απειλούν να πλήξουν το εισόδημα όσων εξαρτώνται από τα κοινωνικά επιδόματα, καθώς και τον «κοινωνικό μισθό» (δηλ. τις κοινωνικές υπηρεσίες που χρηματοδοτούνται από το κράτος). Πάντως, τα μέτρα λιτότητας γενικά σχεδιάζονται ώστε να ελαχιστοποιήσουν τις αρνητικές επιδράσεις στις πιο ευάλωτες κατηγορίες.

1.13 Η Κρίση και η Κοινωνική Πολιτική στην Ελλάδα

Εάν στις περισσότερες χώρες της Ευρώπης το ζητούμενο για την κοινωνική πολιτική είναι η ενίσχυση ενός ήδη αρκετά συνεκτικού συστήματος κοινωνικής προστασίας, η συγκρότηση ενός αποτελεσματικού κοινωνικού δικτύου ασφαλείας δεν φαίνεται να υπήρξε ποτέ στόχος υψηλής προτεραιότητας στην Ελλάδα.

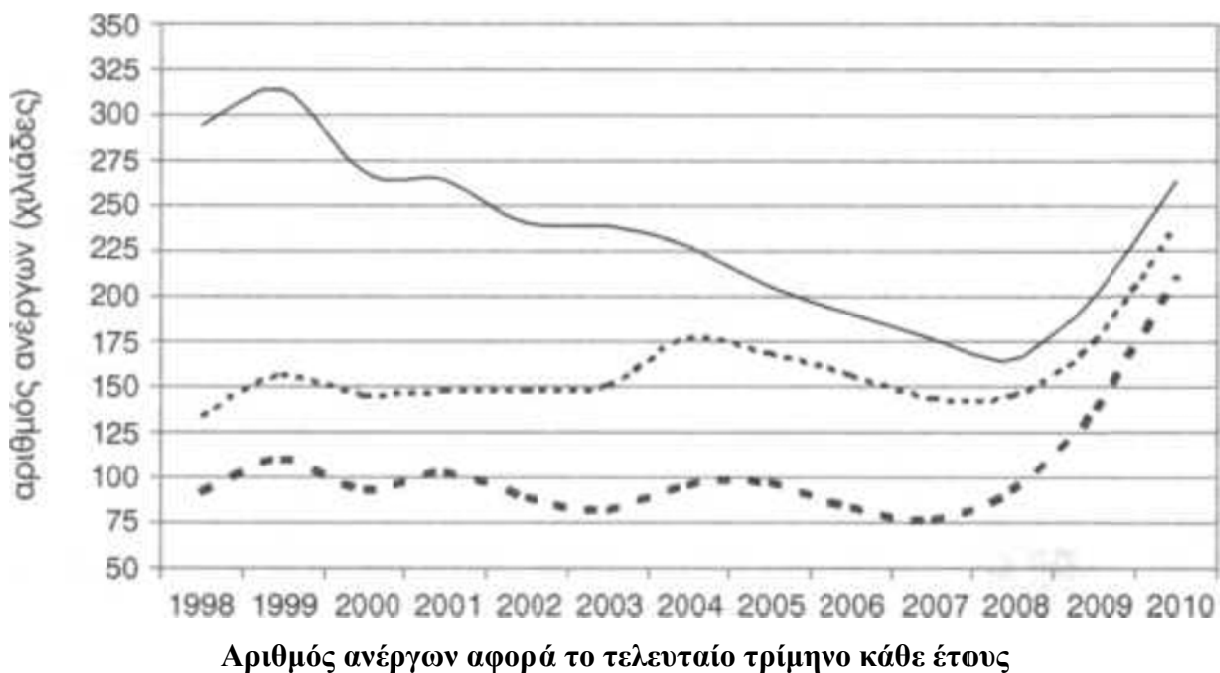
Ότι η αποτελεσματικότητα του σημερινού συστήματος παροχών είναι χαμηλή δεν φαίνεται να μπορεί να αμφισβητηθεί σοβαρά. Σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα δεδομένα (για το 2009), το «αρχικό» ποσοστό φτώχειας (δηλ. προ κοινωνικών παροχών εκτός συντάξεων) ήταν αρκετά χαμηλότερο στην Ελλάδα από ότι στην ΕΕ των 27. Όμως, το αντίθετο ίσχυε ως προς το «τελικό» ποσοστό φτώχειας (δηλ. αφού ληφθούν υπόψη όλες οι κοινωνικές παροχές), το οποίο ήταν υψηλότερο στην Ελλάδα από ότι στην ΕΕ. Με άλλα λόγια, η μειωτική επίδραση των κοινωνικών παροχών εκτός συντάξεων (πολύ σημαντική στην Ευρώπη ως σύνολο) είναι μάλλον αναιμική στην Ελλάδα. Η οξύτατη οικονομική κρίση στην Ελλάδα από το 2009 αυξάνει πολύ τη ζήτηση για κοινωνική προστασία, ενώ η δημοσιονομική κρίση από το 2010 συμπιέζει τα περιθώρια επεκτατικής δημόσιας πολιτικής. Όμως, η διεθνής εμπειρία δείχνει ότι η πολιτική λιτότητας μπορεί -ή, μάλλον, πρέπει- να συμβαδίζει με την ενίσχυση του δικτύου ασφαλείας. Η «προικοδότηση» πολιτικών με υψηλή κοινωνική απόδοση (όπως

είναι η στήριξη του εισοδήματος των φτωχών στρωμάτων και η βελτίωση του κοινωνικού μισθού) μπορεί -ή, μάλλον, πρέπει- να συμβαδίζει με την εγκατάλειψη άλλων πολιτικών που έχουν αποδεδειγμένα χαμηλή κοινωνική απόδοση (Πουρναρά, 2012).

1.14 Παρακμή Παραδοσιακού Προτύπου

Η σύνθεση του πληθυσμού των ανέργων φαίνεται να έχει μεταβληθεί ποιοτικά. Στην Ελλάδα η δομή της απασχόλησης και οι θεσμοί της αγοράς εργασίας παραδοσιακά προστάτευαν τη θέση εργασίας του άνδρα οικογενειάρχη. Συχνά, όμως, αυτό γινόταν σε βάρος της συζύγου του και των παιδιών τους, οι οποίοι δυσκολεύονταν να ενταχθούν -ή, στην περίπτωση των μητέρων, να επανενταχθούν- στην αγορά εργασίας (Λυγούρα, 2013).

Η εικόνα αυτή δεν φαίνεται να ισχύει πλέον. Πράγματι, το τελευταίο τρίμηνο του 2007 μόνο ο ένας στους πέντε ανέργους ήταν άνδρας ηλικίας 30+: ο αριθμός τους (77 χιλιάδες) ήταν πολύ μικρότερος από ότι αυτός των ανέργων γυναικών της ίδιας ηλικίας (147 χιλιάδες), καθώς και των νέων ανέργων ανεξαρτήτως φύλου (177 χιλιάδες). Το πρώτο τρίμηνο του 2011 η αναλογία των ανδρών ηλικίας 30+ στο σύνολο των ανέργων ήταν σχεδόν ένας στους τρεις, ενώ ο αριθμός τους (247 χιλιάδες) ήταν πλέον συγκρίσιμος με αυτόν των γυναικών 30+ (259 χιλιάδες) και των νέων (287 χιλιάδες).

Συνοψίζοντας, οι γυναίκες και οι νέοι συνεχίζουν να καταγράφουν υψηλά ποσοστά ανεργίας (και μάλιστα, εν μέσω κρίσης, υψηλότερα από ότι στο πρόσφατο παρελθόν).¹ Όμως η κρίση δεν αφήνει ανεπηρέαστους τους άνδρες μεγαλύτερης ηλικίας: Αντίθετα πλήτει και αυτπύς (και μάλιστα σε δυσανάλογο βαθμό).

Με λίγα λόγια, παρότι οι «δευτερεύοντες εργαζόμενοι» (γυναίκες και νέοι) εξακολουθούν να δυσκολεύονται να ενταχθούν στην αγορά εργασίας, οι θεσμοί της τελευταίας και η δομή της απασχόλησης² έχουν πάψει να προστατεύουν τους άνδρες οικογενειάρχες.

Το παραδοσιακό πρότυπο, μέσω ενός πλέγματος τυπικών και άτυπων θεσμών και κανόνων συμπεριφοράς, προστάτευε την απασχόληση (συχνά τη θέση εργασίας) των ανδρών αρχηγών νοικοκυριού. Το τίμημα της προστασίας αυτής ήταν κάθε άλλο παρά ασήμαντο: η δυσχερής πρόσβαση των νέων και των γυναικών στην απασχόληση. Με βάση τις επιδόσεις, το παραδοσιακό πρότυπο δεν μπορεί να θεωρηθεί αποτελεσματικό: η αγορά εργασίας στην Ελλάδα παρήγαγε χαμηλότερη απασχόληση και υψηλότερη ανεργία σε σύγκριση με την υπόλοιπη Ευρώπη. Επιπλέον, κατένεμε τη (χαμηλότερη) απασχόληση και την (υψηλότερη) ανεργία δυσανάλογα σε βάρος των νέων και των γυναικών.³

Η οργάνωση της ελληνικής αγοράς εργασίας σύμφωνα με το παραδοσιακό πρότυπο είχε διάφορες παρενέργειες. Μια από αυτές ήταν η μεγάλη πτώση του ποσοστού

¹ Αξίζει να σημειωθεί ότι το ποσοστό ανεργίας των νέων (ηλικίας 15- 29) παρέμενε έως πρόσφατα σε σημαντικά χαμηλότερα επίπεδα σε σχέση με τα τέλη της δεκαετίας του 1990. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής, το ποσοστό αυτό είχε πέσει από 24,1% το πρώτο τρίμηνο του 1998 σε 15,5% το δεύτερο τρίμηνο του 2008, για να ανέβει έκτοτε σε 20,4% το τελευταίο τρίμηνο του 2009, σε 24,2% το τρίτο τρίμηνο του 2010 και σε 30,4% το πρώτο τρίμηνο του 2011.

² Η αναφορά στη δομή της απασχόλησης δεν είναι τυχαία. Μια σημαντική επιμέρους πτυχή της κρίσης στην Ελλάδα, όπως και στην υπόλοιπη Ευρώπη, είναι η συγκριτικά μεγαλύτερη μείωση του αριθμού των απασχολουμένων στον δευτερογενή τομέα (κυρίως μεταποίηση και κατασκευές), όπου οι εργαζόμενοι τείνουν να είναι άνδρες μεγαλύτερης ηλικίας. Στην περίπτωση της Ελλάδας, μέσα σε δύο χρόνια (από το δεύτερο τρίμηνο του 2008 έως το δεύτερο τρίμηνο του 2010) χάθηκε το 13,3% των θέσεων εργασίας στον τομέα αυτό - και, βέβαια, η αιμορραγία συνεχίζεται έκτοτε. Η σωρευτική μείωση της συνολικής απασχόλησης στην αντίστοιχη περίοδο ήταν μικρότερη: 3,4% (Τράπεζα Ελλάδος, 2011). Στις αγορές εργασίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 27 κρατών-μελών, η μείωση του αριθμού των απασχολουμένων (στην ίδια περίοδο: από το δεύτερο τρίμηνο του 2008 έως το δεύτερο τρίμηνο του 2010) έφτασε το 8,9% στον δευτερογενή τομέα έναντι 2,5% στο σύνολο της οικονομίας (EC, 2010).

³ Συγκεκριμένα: το 2008 (προ κρίσης) το ποσοστό απασχόλησης στον πληθυσμό 15-64 ετών ήταν 61,9% στην Ελλάδα έναντι 65,9% στις αγορές εργασίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 27 κρατών-μελών ως σύνολο, το ποσοστό γυναικείας απασχόλησης ήταν 48,7% έναντι 59,1%, το ποσοστό ανεργίας στο εργατικό δυναμικό 15+ ετών ήταν 7,7% έναντι 7,0%, το ποσοστό ανεργίας των νέων στο εργατικό δυναμικό 15-24 ετών ήταν 22,1 % έναντι 15,4%, ενώ το ποσοστό μακροχρόνιας ανεργίας ήταν 3,6% στην Ελλάδα έναντι 2,6% στην Ευρώπη (EC, 2010). Βλ. EC.

απασχόλησης των γυναικών μετά την τεκνοποίηση.⁴ Μια άλλη ήταν το υψηλό -και αυξανόμενο- ποσοστό παιδιών που ζουν ακόμη στο πατρικό σπίτι τους, αν και βρίσκονται σε σχετικά ώριμη ηλικία.⁵ Συνεπώς, το παραδοσιακό πρότυπο ήταν μάλλον ασύμβατο με τις ανάγκες μιας δυναμικής οικονομίας και μιας σύγχρονης και ανοικτής κοινωνίας.

Πάντως, παρά τις αποτυχίες του, το παραδοσιακό πρότυπο είχε ένα σοβαρό πλεονέκτημα: προστατεύοντας τους αρχηγούς νοικοκυριού εξασφάλιζε ότι η ανεργία δεν μεταφραζόταν σε φτώχεια. Η σταθερή απασχόληση του πατέρα μπορεί να συνέβαλε στο να είναι δυσχερής η επανένταξη της μητέρας στην αγορά εργασίας και η αυτονόμηση των (ενήλικων) παιδιών τους, αλλά τουλάχιστον παρείχε σε όλη την οικογένεια ένα εισόδημα πάνω από το όριο της φτώχειας. Οι άνεργοι σπανίως ήταν φτωχοί, και οι φτωχοί σπανίως ήταν άνεργοι. Συνήθως οι άνεργοι ήταν «δευτερεύοντες εργαζόμενοι», δηλ. γυναίκες και νέοι μέλη νοικοκυριών στα οποία ο «πρωτεύων εργαζόμενος» έχει σταθερή απασχόληση. Οι φτωχοί κατά κανόνα ήταν άτομα εκτός εργατικού δυναμικού (ανάμεσά τους και κάποια παιδιά) ή συνταξιούχοι. Οι δύο κόσμοι -ο κόσμος των ανέργων και ο κόσμος των φτωχών- συνέπιπταν ελάχιστα.⁶ Η τρέχουσα κρίση σηματοδοτεί την παρακμή του παραδοσιακού προτύπου απασχόλησης. Από τα μέσα του 2008, η ανεργία έχει αρχίσει να πλήττει άνδρες οικογενειάρχες, οι οποίοι μέχρι τότε είχαν μείνει σχετικά ανεπηρέαστοι. Για πρώτη φορά μετά από πολλές δεκαετίες, η ανεργία απειλεί να παρασύρει ολόκληρες οικογένειες στη φτώχεια (Βαρουφάκης και συν, 2011).

⁴ Σύμφωνα με τα στοιχεία της Ευρωπαϊκής Έρευνας Εργατικού Δυναμικού για το 2007, στην Ελλάδα το ποσοστό απασχόλησης των γυναικών ηλικίας 25-49 ετών ήταν 66,9% (νοικοκυριά χωρίς παιδιά) έναντι 57,7% (ζευγάρι με ένα ή περισσότερα παιδιά ηλικίας κάτω των 15 ετών). Το φαινόμενο ήταν το ίδιο έντονο και στην Ευρώπη των 27, όπου όμως τα ποσοστά απασχόλησης και των δύο κατηγοριών ήταν σαφώς υψηλότερα (78,3% και 66,4% αντιστοίχως).

⁵ Σύμφωνα και πάλι με τα δεδομένα της Ευρωπαϊκής Έρευνας Εργατικού Δυναμικού για το 2005, το ποσοστό των ανδρών ηλικίας 25-29 ετών που ζούσαν στο πατρικό σπίτι τους ήταν 68,1% στην Ελλάδα έναντι 56,0% στην Ευρώπη των 25. Τα αντίστοιχα ποσοστά στις ηλικίες 30-34 ετών ήταν 43,0% (Ελλάδα) και 36,3% (ΕΕ-25). Το ποσοστό των ανδρών ηλικίας 30-34 ετών που ζούσαν στο πατρικό σπίτι τους στην Ελλάδα ήταν 36,3% το 1995 και μόλις 30,5% το 1985. Αξίζει να σημειωθεί ότι τα αντίστοιχα ποσοστά για τις γυναίκες είναι πολύ χαμηλότερα.

⁶ Ενδεικτικά, σύμφωνα με τα στοιχεία της Έρευνας Εισοδήματος & Συνθηκών Διαβίωσης (EU-SILC) για το 2005, στην Ελλάδα μόνο 5,2% των φτωχών ήταν μέλη νοικοκυριών με άνεργο αρχηγό, και μόνο 7,1% ήταν άνεργοι οι ίδιοι. Όμως, στους 100 φτωχούς οι 42 ήταν μη οικονομικά ενεργοί (ανάμεσά τους και 18 παιδιά), οι 21 συνταξιούχοι, οι 14 μισθωτοί, οι 6 αυτα-πασχολούμενοι, οι 5 αγρότες κ.ο.κ. (Δαφέρμος και συν, 2008).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Το παρόν κεφάλαιο παρουσιάζει τα στατιστικά αποτελέσματα της έρευνας που πραγματοποιήθηκε.

Ο Πίνακας 1 και τα παρακάτω διαγράμματα (1, 2, 3, 4) παρουσιάζουν τον μέσο όρο του αριθμού των φορολογουμένων, του υπολοίπου σε ευρώ, του ποσού των ρυθμισμένων οφειλών και του μέσου ποσού σε ρύθμιση μεταξύ των ετών 2009 και 2015.

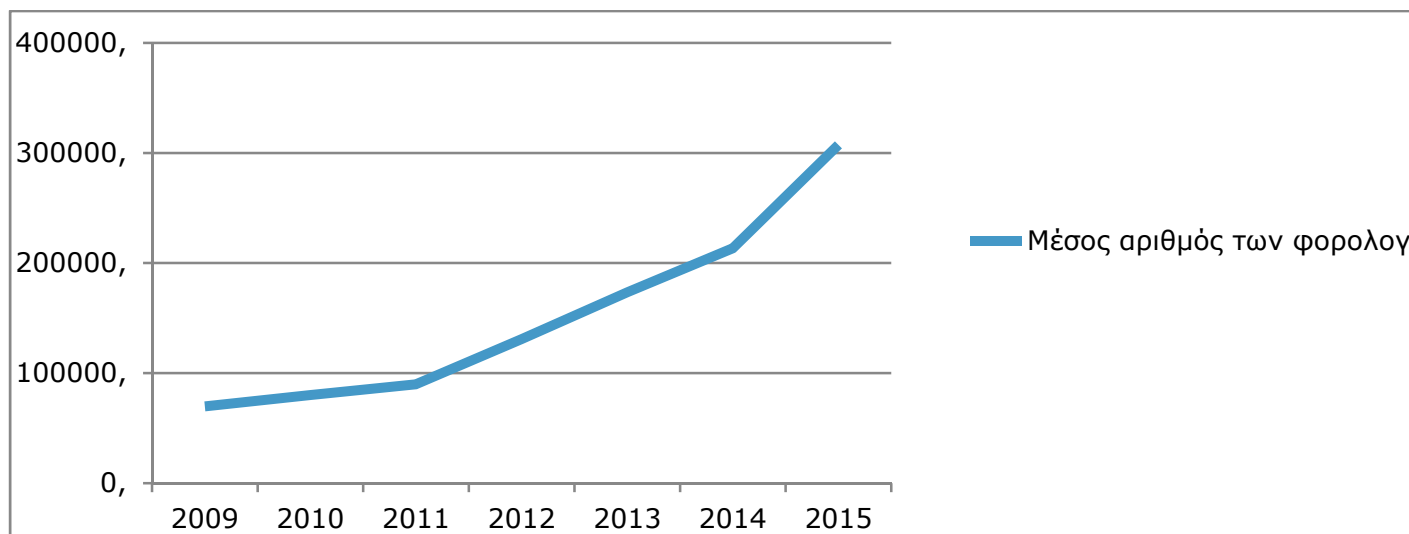
Συγκεκριμένα, και οι τέσσερις δείκτες παρουσιάζουν ανωδική τάση με την πάροδο του χρόνου.

Πίνακας 1: Μέσος Όρος Αριθμού Φορολογουμένων, Υπολοίπου σε ευρώ, Ποσού Ρυθμισμένων Οφειλών και Μέσου Ποσού σε Ρύθμιση 2009-2015

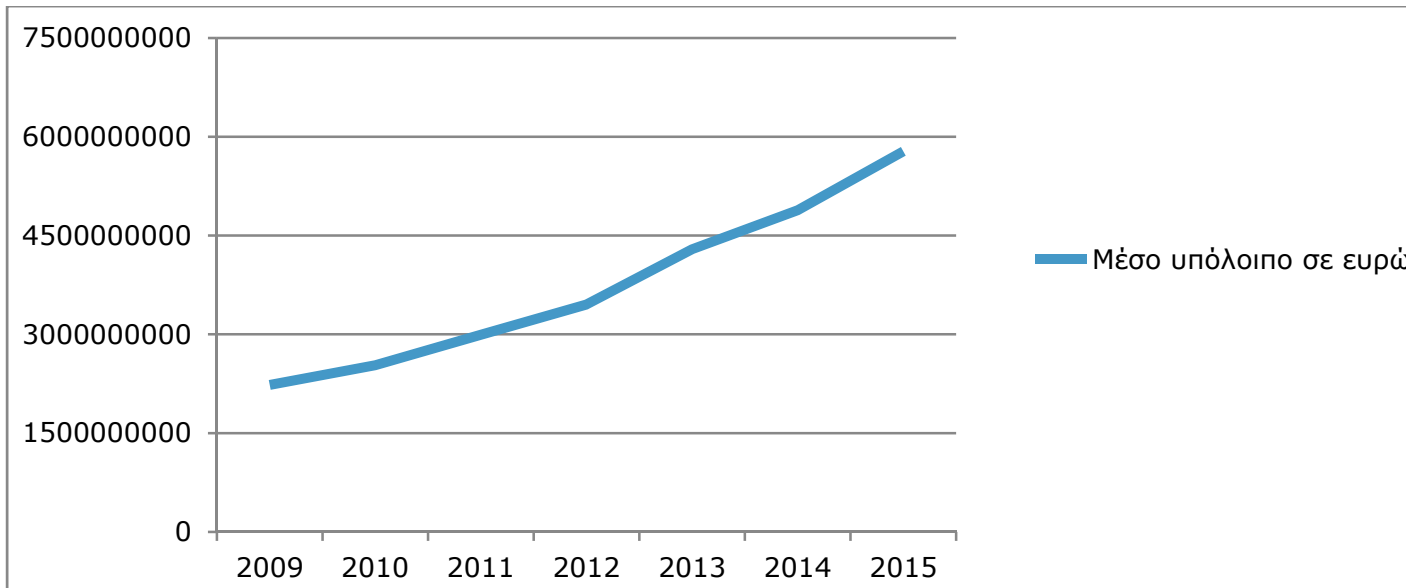
	Μέσος αριθμός των φορολογουμένων ν	Μέσο υπόλοιπο σε ευρώ	Μέσο ποσό ρυθμισμένων οφειλών	Μέσο ποσό των οφειλών σε ρύθμιση (που χάθηκε)
2009	69700,38	2.229.830.649,9 5	55.033.954,97	69.071.874,47
2010	80097,92	2.529.364.532,7 4	56.547.074,03	82.604.031,51
2011	89813,31	2.994.619.521,9 4	57.324.041,05	90.793.737,91
2012	130799,15	3.453.512.129,8 8	85.047.615,12	102.831.284,1 9
2013	173446,23	4.291.658.240,9 1	127.286.956,1 4	103.426.070,6 2
2014	213425,62	4.884.968.983,4 9	156.086.261,9 7	108.635.994,5 6
2015	307399,46	5.778.958.922,3 2	197.542.506,5 0	121.800.838,2 4

Ο μέσος αριθμός φορολογούμενων, όπως παρατηρείται στον παραπάνω πίνακα, αυξάνεται ανά έτος, από το 2009 - 2015, καθώς όλο και περισσότερα βγαίνουν στην αγορά εργασίας, οι οποίοι πιθανόν είναι απόφοιτοι σχολών, ο αριθμός των οποίων έχει αυξηθεί τα τελευταία χρόνια ή και περισσότερων ενηλίκων ώστε να ανταποκριθούν στις οικογενειακές τους υποχρεώσεις (Γκαρτζονίκα, 2013). Επίσης, σημαντικός παράγοντας είναι η υποχρέωση υποβολής φορολογικής δήλωσης, ακόμα και σε άτομα χαμηλότερων εισοδημάτων (Νόμος 4261/2014).

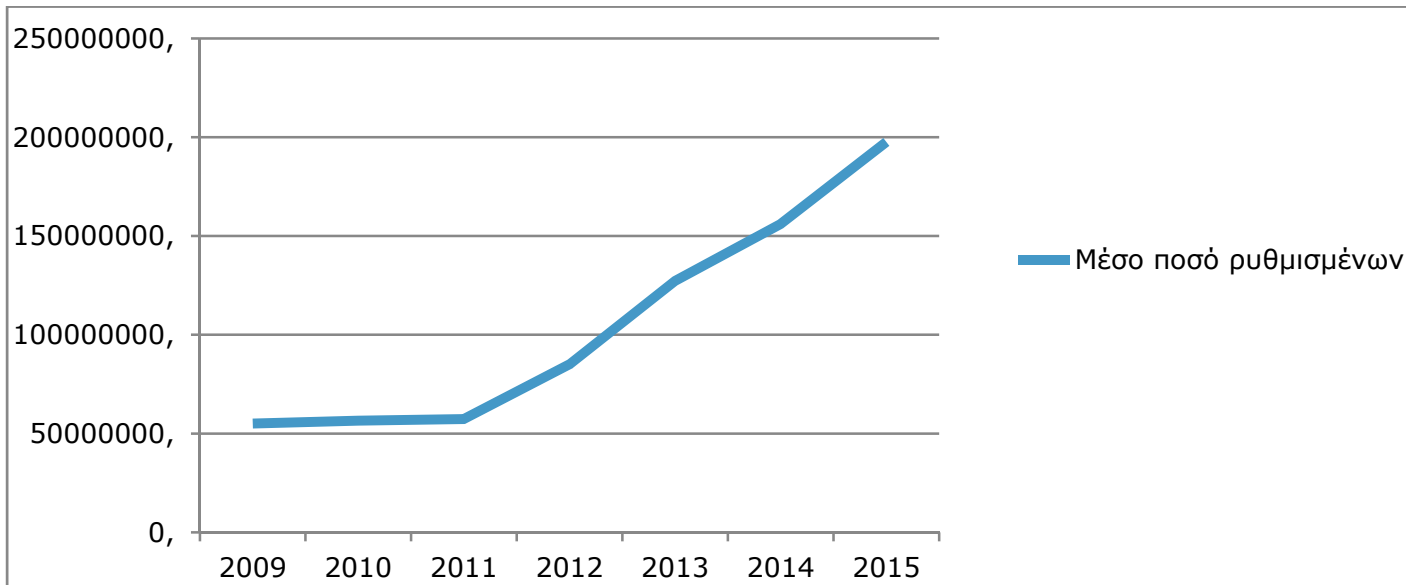
Το μέσο ποσό των ρυθμισμένων οφειλών αυξάνεται ανά έτος σε σημαντικό ποσοστό, καθώς λόγω της μεγάλης φορολόγησης οικογενειών δεν είναι δυνατή η έγκαιρη πληρωμή των φόρων, με αποτέλεσμα πολλά άτομα να καταφεύγουν στη ρύθμιση οφειλών. Τονίζεται επίσης ότι η κυβέρνηση βοηθάει στο γεγονός αυτό με το δικαίωμα αποπληρωμής των οφειλών σε μεγάλο αριθμό δόσεων (Εξπρες, 2015), ώστε να μπορούν να ανταποκριθούν οι οικογένειες. Στην τελευταία όμως στήλη του πίνακα παρατηρείται το ποσοστό των οφειλών, το οποίο αυξάνεται παρόλο που είχαν υποβληθεί σε ρύθμιση δεν ανταποκρίνονται στις πληρωμές.

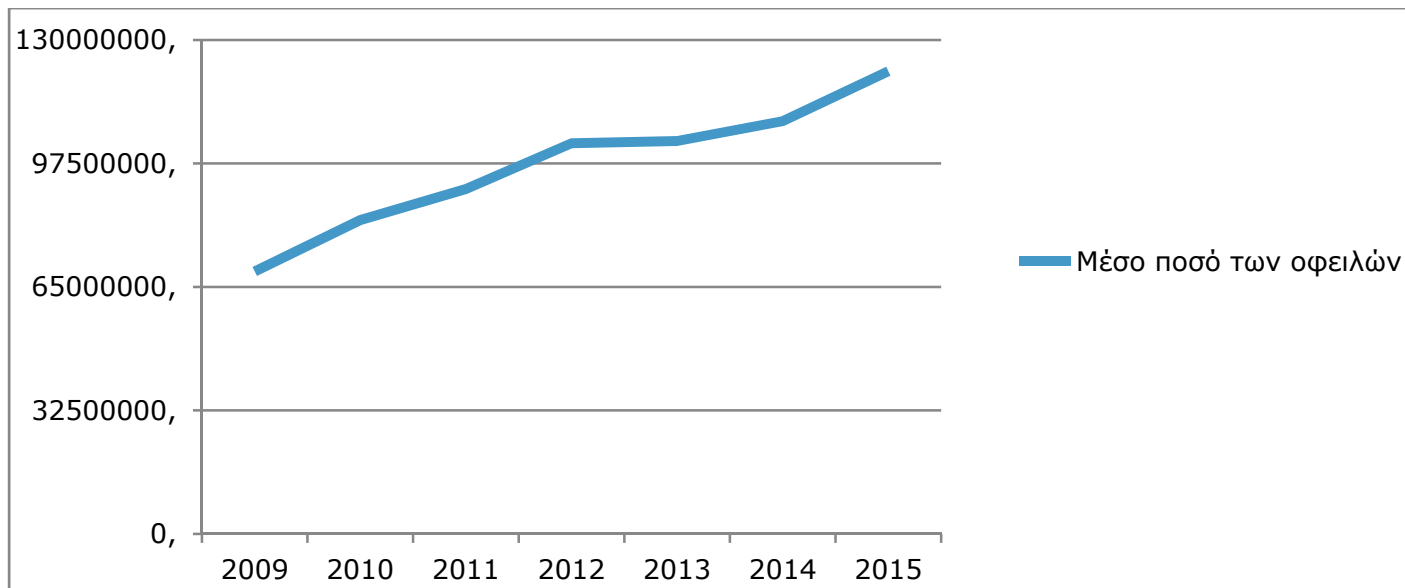
Διάγραμμα 1: Μέσος αριθμός φορολογούμενων 2009-2015

Διάγραμμα 2: Μέσο υπόλοιπο σε ευρώ 2009-2015

Διάγραμμα 3: Μέσο ποσό ρυθμισμένων οφειλών 2009-2015

Διάγραμμα 4: Μέσο ποσό των οφειλών σε ρύθμιση (που χάθηκε) 2009-2015

Παρακάτω ακολουθεί η ανάλυση του μέσου αριθμού των φορολογουμένων, του μέσου υπόλοιπου σε ευρώ, του μέσου ποσού ρυθμισμένων οφειλών και του μέσου ποσού των οφειλών σε ρύθμιση για τα έτη 2009-2015 και ανά γεωγραφική περιοχή.

Η σύγκριση ανά έτος 2009 - 2015 του μέσου αριθμού φορολογούμενων, καθώς και των ρυθμισμένων οφειλών και των οφειλών που βρίσκονται σε ρύθμιση και κάθηκαν δείχνει ότι ανά έτος οι φορολογούμενοι αυξάνονται σύμφωνα με όσα αναφέρθηκαν παραπάνω, αλλά και σε όλες σχεδόν τις περιοχές οι οφειλές των φορολογούμενων ρυθμίζονται συνεχώς λόγω της μη δυνατότητας πληρωμής τους αλλά και ότι παρόλο τις ρυθμίσεις υπάρχουν πολλές οικογένειες οι οποίες δεν έχουν τη δυνατότητα να ακολουθήσουν το διακανονισμό, με αποτέλεσμα να χάνεται. Παρατηρείται μεγάλη αύξηση φορολογούμενων σε μεγάλες γεωγραφικές περιοχές όπως η Αττική ανά έτος, όπως και μεγάλο επίσης είναι το ποσό των ρυθμισμένων οφειλών και των οφειλών σε ρύθμιση που χάθηκε.

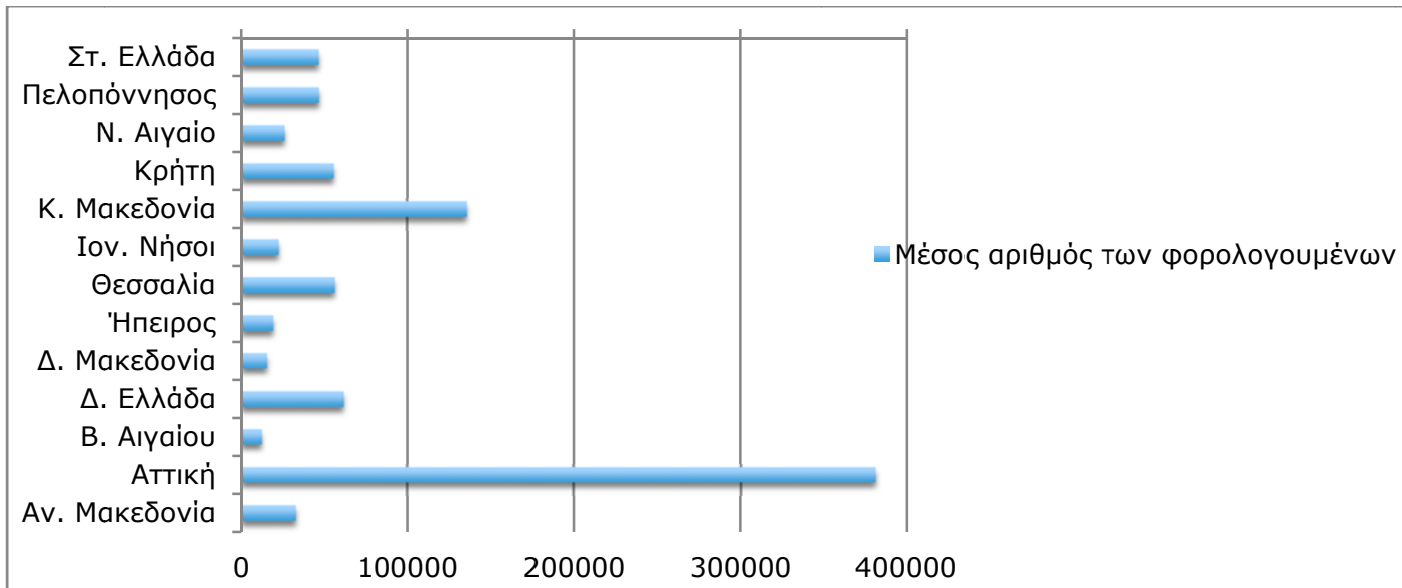
□ Έτος 2009

Ο Πίνακας 2 και τα παρακάτω διαγράμματα (5, 6, 7, 8) παρουσιάζουν τον μέσο όρο του αριθμού των φορολογουμένων, του υπολοίπου σε ευρώ, του ποσού των ρυθμισμένων οφειλών και του μέσου ποσού σε ρύθμιση για το έτος 2009 και ανά γεωγραφική περιοχή.

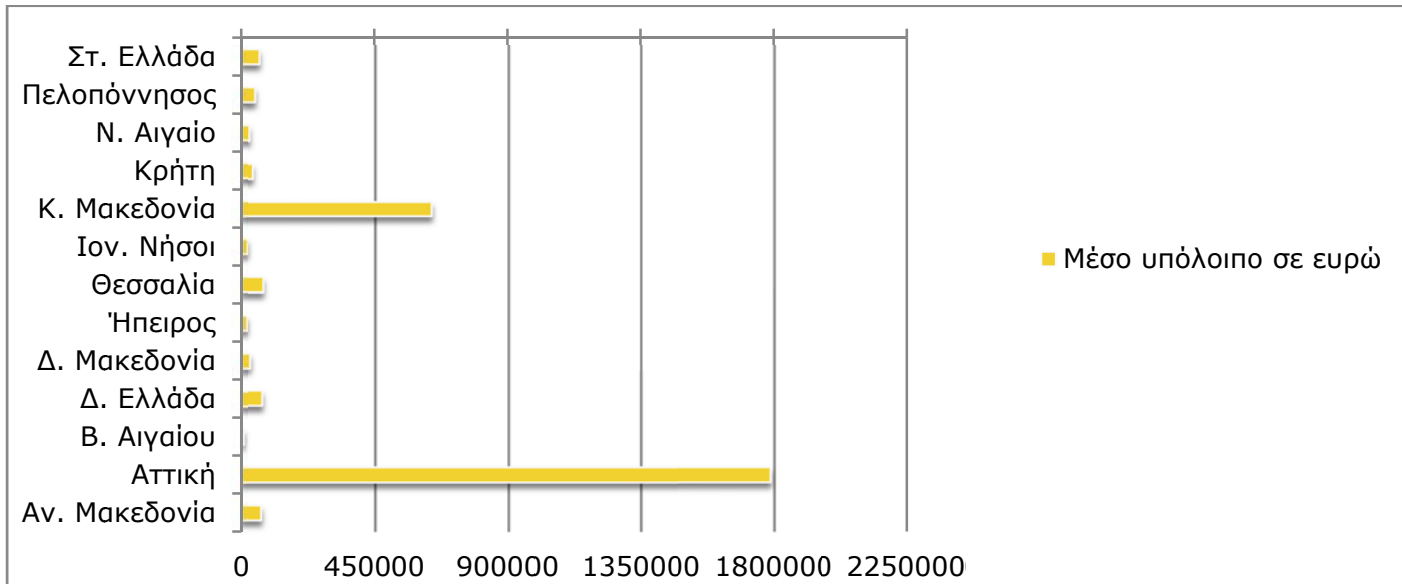
Συγκεκριμένα, για το 2009 οι περιοχές της Αττικής και της Κεντρικής Μακεδονίας παρουσιάζουν τους μεγαλύτερους μέσους όρους και ακολουθούν η δυτική Ελλάδα και η Θεσσαλία.

Πίνακας 2: Μέσος Όρος Αριθμού Φορολογουμένων, Υπολοίπου σε Ευρώ, Ποσό Ρυθμισμένων Οφειλών, Μέσου Ποσού σε Ρύθμιση 2009 / Γεωγραφική Περιοχή

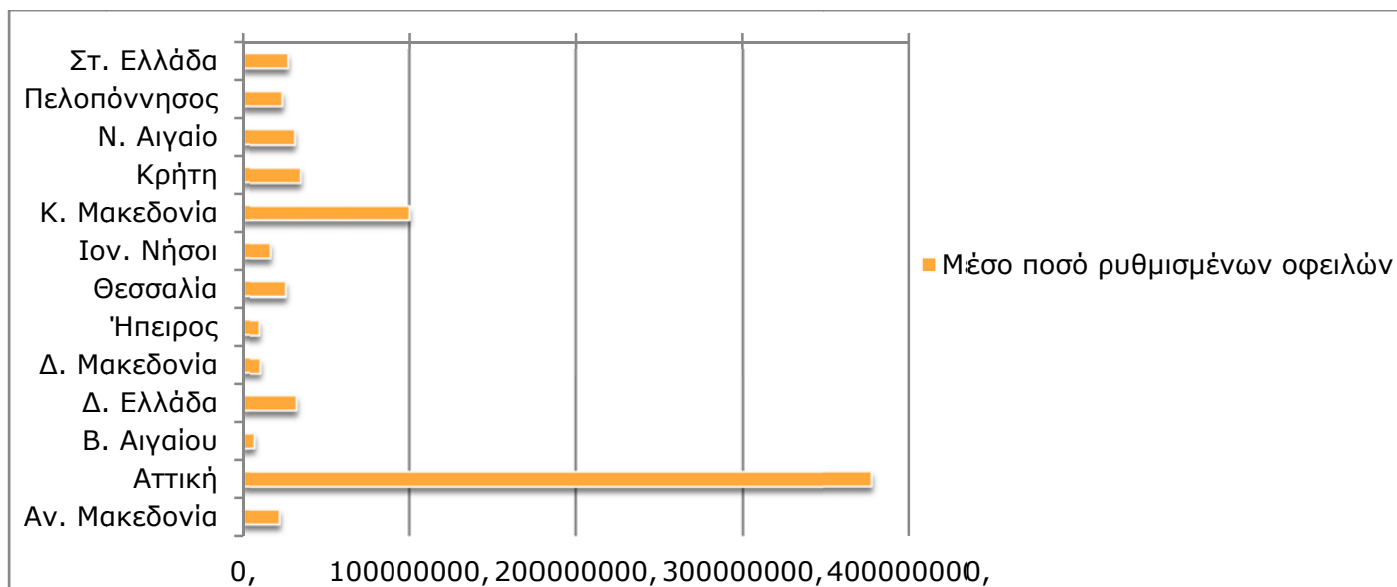
2009	Μέσος αριθμός των φορολ/νων	Μέσο υπόλοιπο σε ευρώ	Μέσο ποσό ρυθμισμένων οφειλών	Μέσο ποσό των οφειλών σε ρύθμιση (που χάθηκε)
Αν. Μακεδονία	32.209	670.984.022,06	21.801.542,60	11.332.130,71
Αττική	380.368	17.872.843.306,6 6	377.237.865,9 9	542.393.779,3 7
Β. Αιγαίου	12.382	79.612.788,03	6.824.706,69	13.173.604,42
Δ. Ελλάδα	61.315	710.665.994,06	31.892.257,55	19.424.376,25
Δ. Μακεδονία	14.849	304.622.595,65	10.368.693,46	2.759.376,62
Ήπειρος	18.582	191.794.545,12	9.741.397,40	6.982.080,52
Θεσσαλία	55.821	749.267.119,81	25.530.771,91	11.016.337,35
Ιον. Νήσοι	22.319	207.146.411,34	16.387.922,67	9.469.439,92
Κ. Μακεδονία	135.315	6.433.266.026,66	100.083.069,3 2	208.133.196,8 9
Κρήτη	55.237	394.153.181,82	34.389.903,23	12.792.227,54
Ν. Αιγαίο	25.806	280.589.617,22	30.902.846,40	12.416.182,26
Πελοπόννησος	46.168	473.701.730,83	23.454.367,82	22.928.687,70
Στ. Ελλάδα	45.734	619.151.110,10	26.826.069,64	25.112.948,56

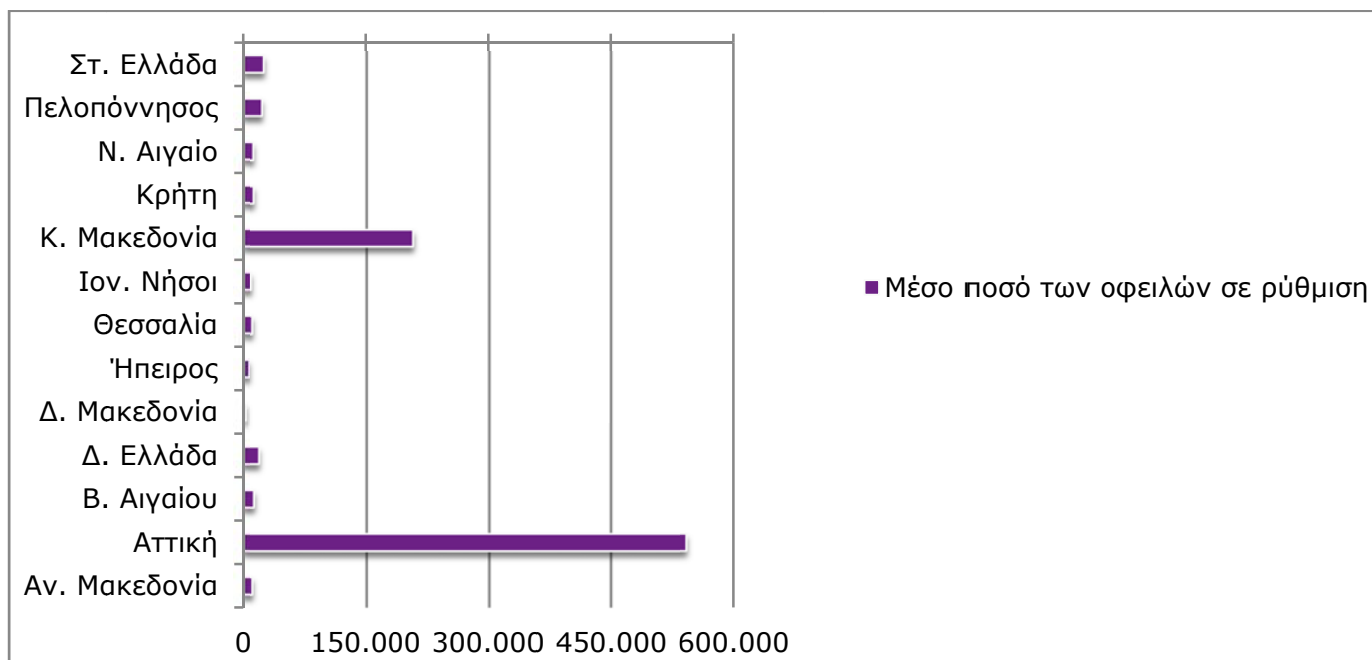
Διάγραμμα 5: Μέσος Αριθμός Φορολογούμενων 2009

Διάγραμμα 6: Μέσο Υπόλοιπο σε Ευρώ 2009

Διάγραμμα 7: Μέσο Ποσό Ρυθμισμένων 2009

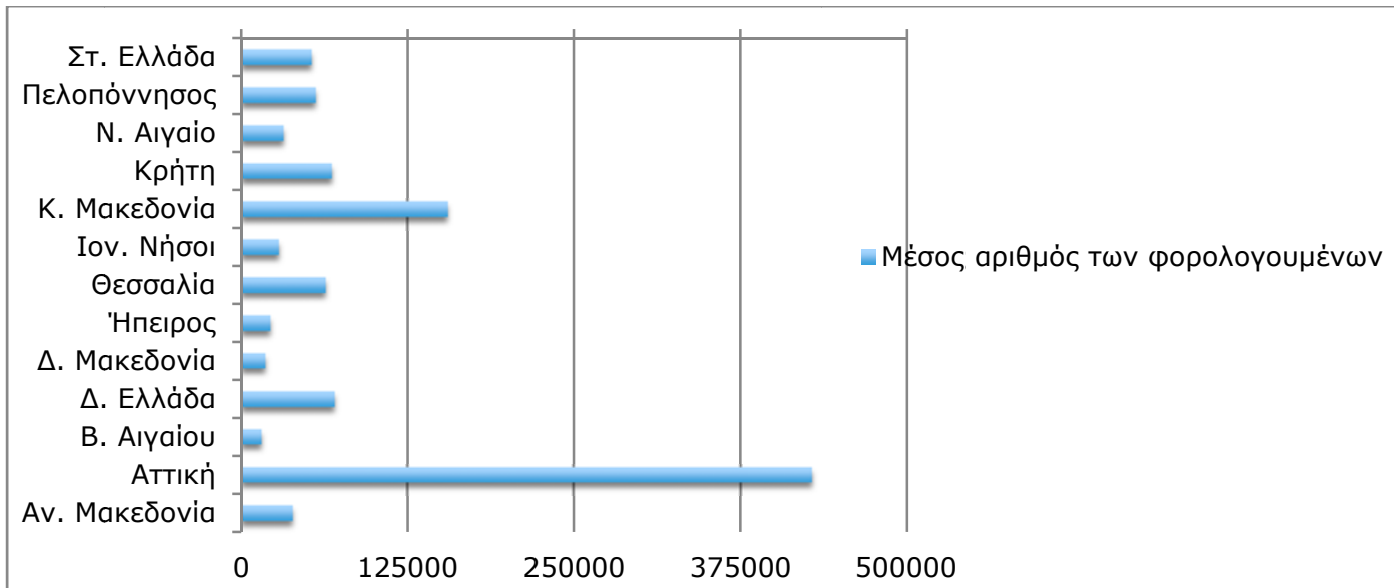
Διάγραμμα 8: Μέσο Ποσό των Οφειλών σε Ρύθμιση 2009

□ Έτος 2010

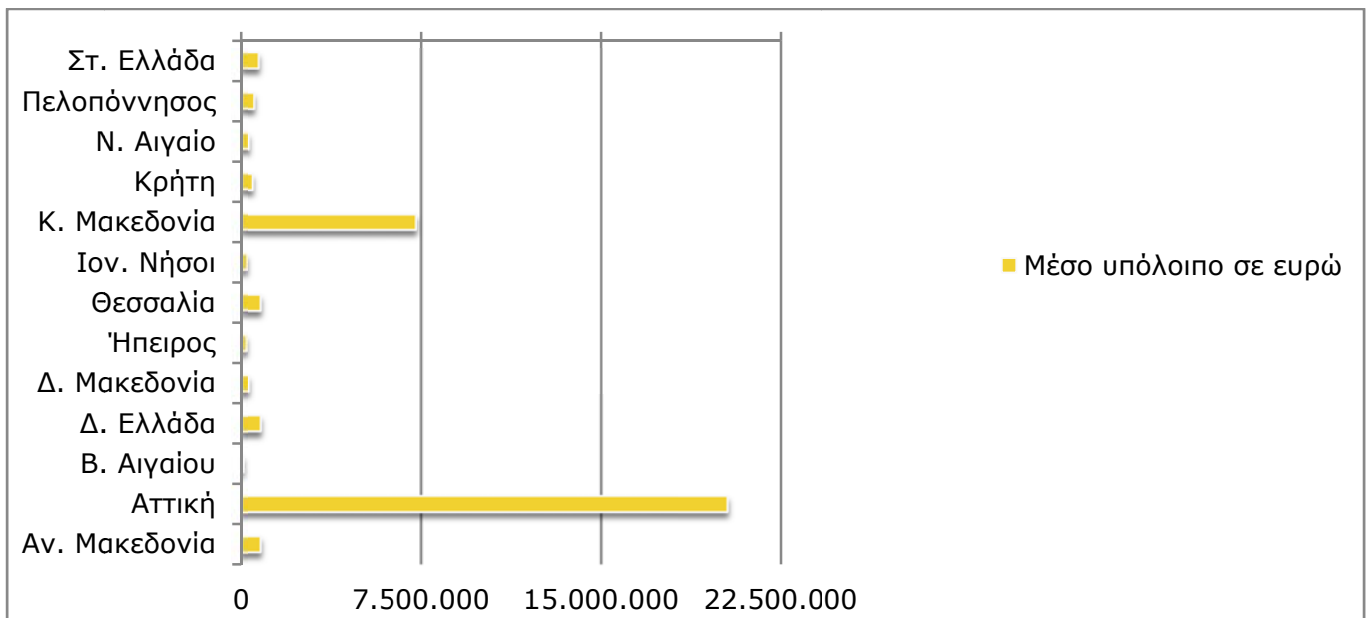
Ο Πίνακας 3 και τα παρακάτω διαγράμματα (9, 10, 11, 12) παρουσιάζουν τον μέσο όρο του αριθμού των φορολογουμένων, του υπολοίπου σε ευρώ, του ποσού των ρυθμισμένων οφειλών και του μέσου ποσού σε ρύθμιση για το έτος 2010 και ανά γεωγραφική περιοχή. Συγκεκριμένα, για το 2010 οι περιοχές της Αττικής και της Κεντρικής Μακεδονίας παρουσιάζουν τους μεγαλύτερους μέσους όρους και ακολουθούν η Δυτική Ελλάδα και η Κρήτη.

Πίνακας 3: Μέσος Όρος Αριθμού Φορολογουμένων, Υπολοίπου σε Ευρώ, Ποσό Ρυθμισμένων Οφειλών, Μέσου Ποσού σε Ρύθμιση 2010 / Γεωγραφική Περιοχή

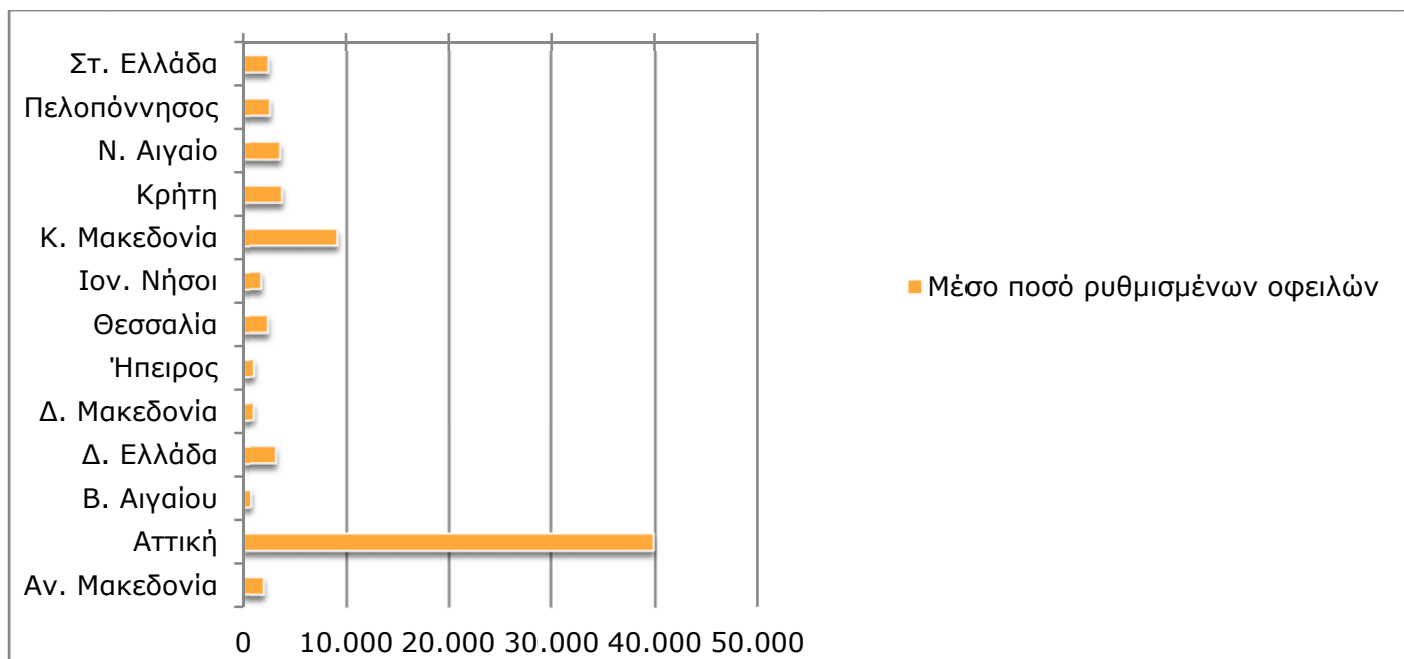
2010	Μέσος αριθμός των φορολ/νων	Μέσο υπόλοιπο σε ευρώ	Μέσο ποσό ρυθμισμένων οφειλών	Μέσο ποσό των οφειλών σε ρύθμιση(που χάθηκε)
Αν. Μακεδονία	37.960	809024382,20	20055645,62	12214186,37
Αττική	427.835	20222831877,05	398315405,39	693406235,52
Β. Αιγαίου	15.051	88888658,92	7918661,72	13702538,24
Δ. Ελλάδα	69.642	814313868,91	31757310,60	23004310,63
Δ. Μακεδονία	17.694	322369307,25	10394893,89	2559099,20
Ήπειρος	21.414	212472833,39	10593890,53	7270414,75
Θεσσαλία	62.791	810909178,46	23985442,40	13310710,08
Ιον. Νήσοι	27.984	235265185,24	17527276,23	9479626,95
Κ. Μακεδονία	154.711	7288501939,11	90780536,25	215238101,80
Κρήτη	67.202	481040687,00	37623952,70	16336623,07
Ν. Αιγαίο	31.275	320924459,28	35706058,81	13667313,66
Πελοπόννησος	55.269	546684299,30	25921860,40	23609892,89
Στ. Ελλάδα	52.445	728512249,52	24531027,96	30053356,48

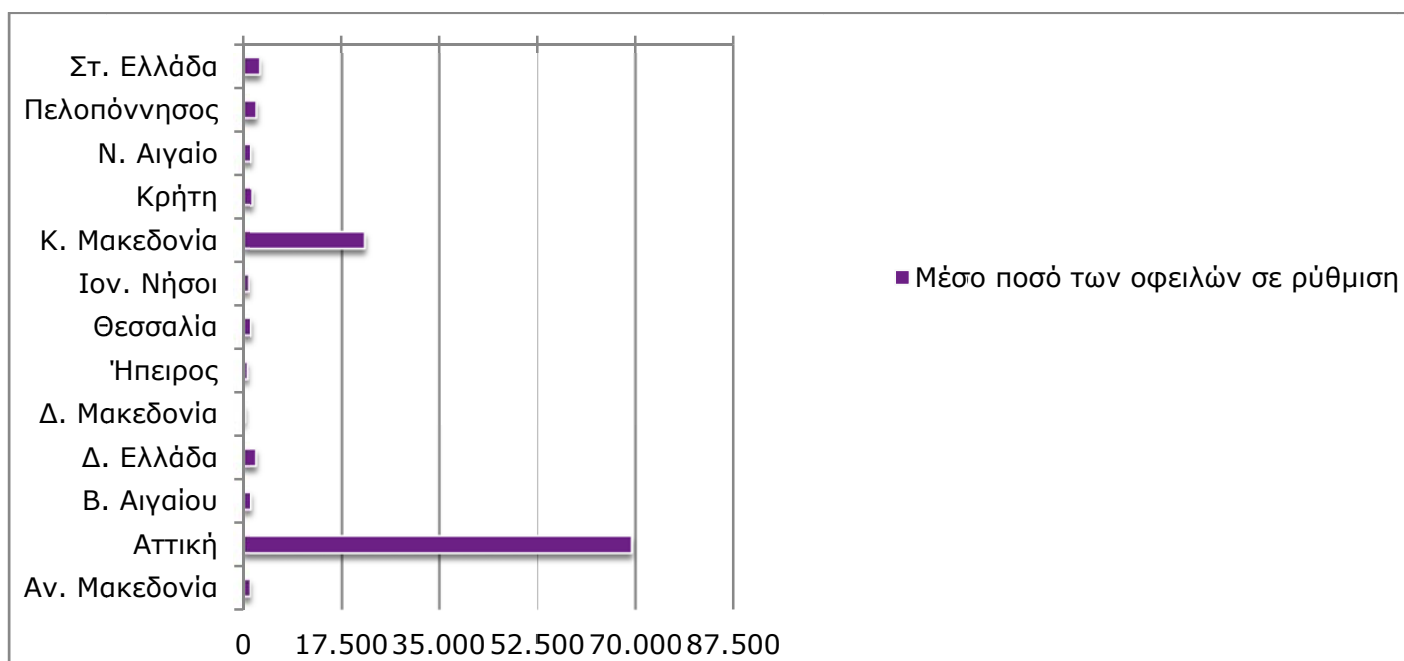
Διάγραμμα 9: Μέσος Αριθμός Φορολογούμενων 2010

Διάγραμμα 10: Μέσο Υπόλοιπο σε Ευρώ 2010

Διάγραμμα 11: Μέσο Ποσό Ρυθμισμένων Οφειλών 2010

Διάγραμμα 12: Μέσο Ποσό Οφειλών σε Ρύθμιση 2010

□ Έτος 2011

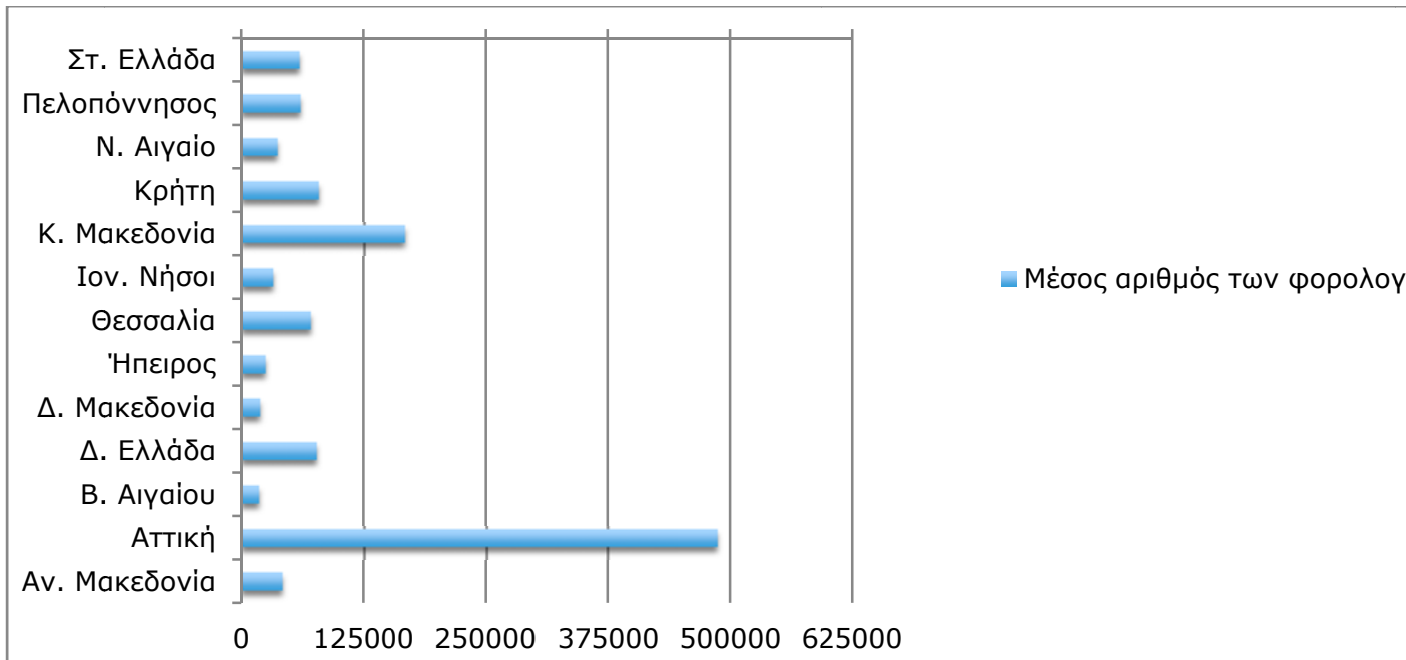
Ο Πίνακας 4 και τα παρακάτω διαγράμματα (13, 14, 15, 16) παρουσιάζουν τον μέσο όρο του αριθμού των φορολογουμένων, του υπολοίπου σε ευρώ, του ποσού των ρυθμισμένων οφειλών και του μέσου ποσού σε ρύθμιση για το έτος 2011 και ανά γεωγραφική περιοχή.

Συγκεκριμένα, για το 2011 οι περιοχές της Αττικής και της Κεντρικής Μακεδονίας

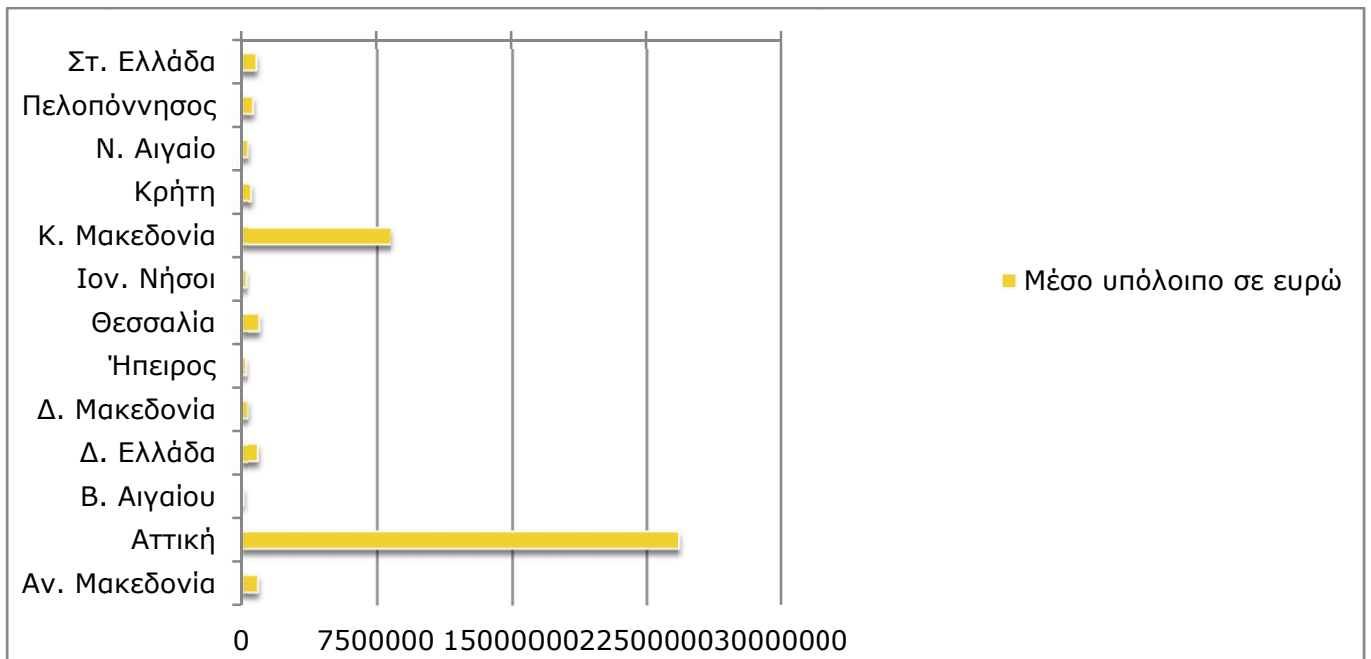
παρουσιάζουν τους μεγαλύτερους μέσους όρους και ακολουθούν η δυτική Ελλάδα και η Κρήτη.

Πίνακας 4: Μέσος Όρος Αριθμού Φορολογουμένων, Υπολοίπου σε Ευρώ, Ποσό Ρυθμισμένων Οφειλών, Μέσου Ποσού σε Ρύθμιση 2011 / Γεωγραφική Περιοχή

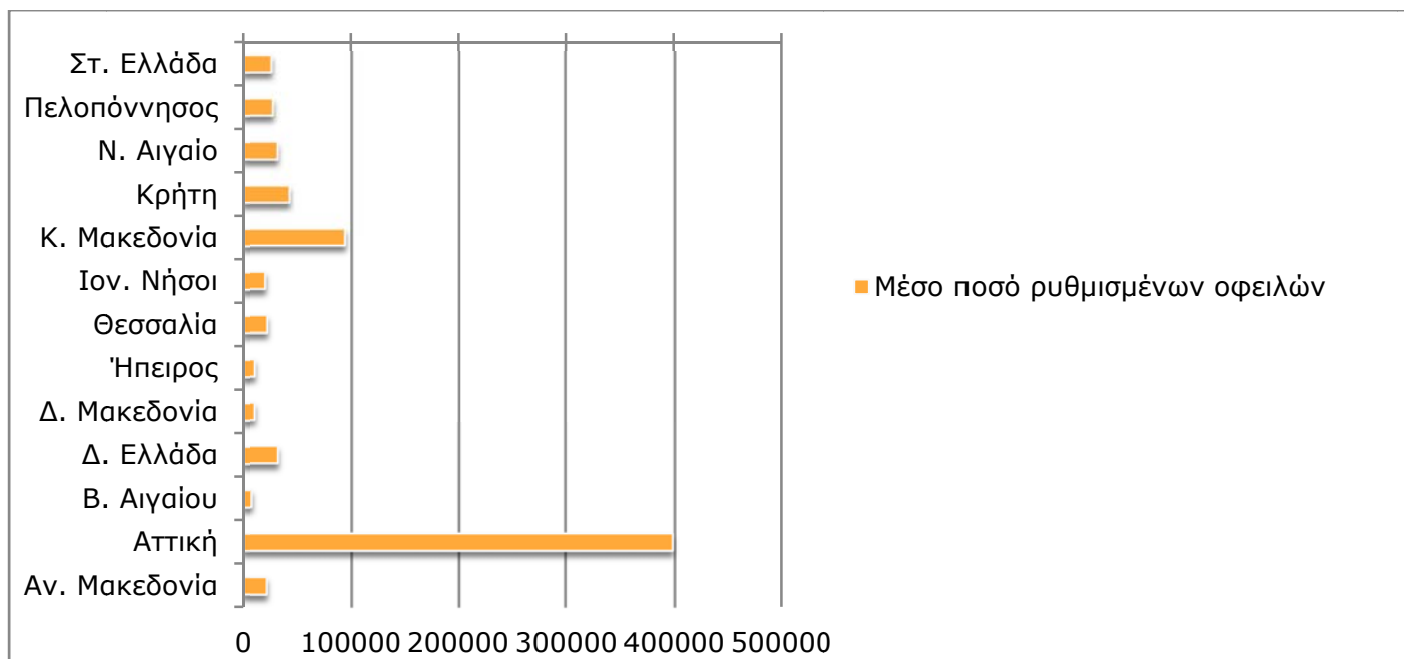
2011	Μέσος αριθμός των φορολ/νων	Μέσο υπόλοιπο σε ευρώ	Μέσο ποσό ρυθμισμένων οφειλών	Μέσο ποσό των οφειλών σε ρύθμιση(που χάθηκε)
Αν. Μακεδονία	40876	934178896,07	21776415,73	13951019,91
Αττική	486636	24341082816,89	397975116,97	716236346,36
Β. Αιγαίου	17761	107111968,13	7812716,73	17827450,13
Δ. Ελλάδα	77185	929994071,27	32039243,27	25603843,54
Δ. Μακεδονία	18657	363691720,02	10639989,72	10320784,08
Ήπειρος	24562	251840908,76	10726195,36	7526695,25
Θεσσαλία	70383	1007633250,87	22175258,30	15809316,15
Ιον. Νήσοι	31658	275959420,69	20252000,74	10073311,08
Κ. Μακεδονία	166867	8294366054,68	93816596,05	228799987,02
Κρήτη	77882	557456944,00	42784065,43	17714860,31
Ν. Αιγαίο	36329	362573666,96	31714604,41	17629981,90
Πελοπόννησος	59952	658907082,70	27376239,93	25762781,23
Στ. Ελλάδα	58825	845256984,29	26124091,06	73062215,96

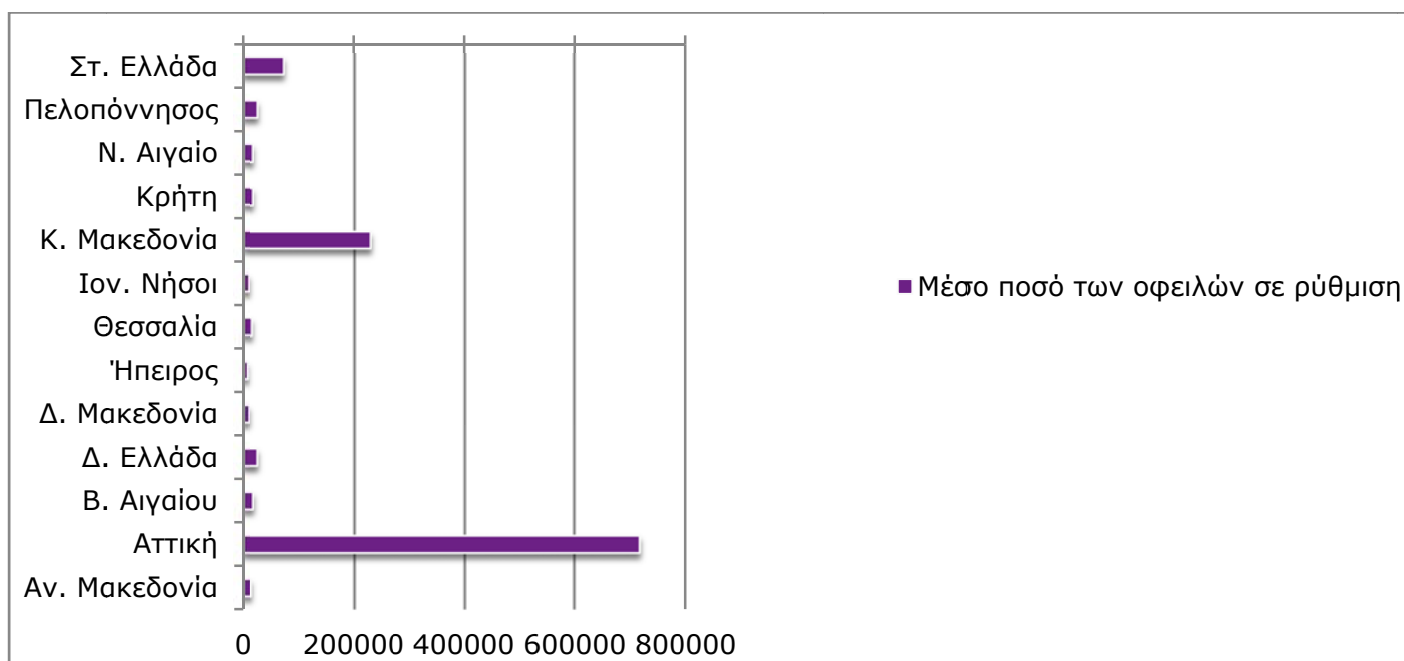
Διάγραμμα 13: Μέσος Αριθμός Φορολογούμενων 2011

Διάγραμμα 14: Μέσο Υπόλοιπο σε Ευρώ 2011

Διάγραμμα 15: Μέσο Ποσό Ρυθμισμένων Οφειλών 2011

Διάγραμμα 16: Μέσο Ποσό Οφειλών σε Ρύθμιση 2011

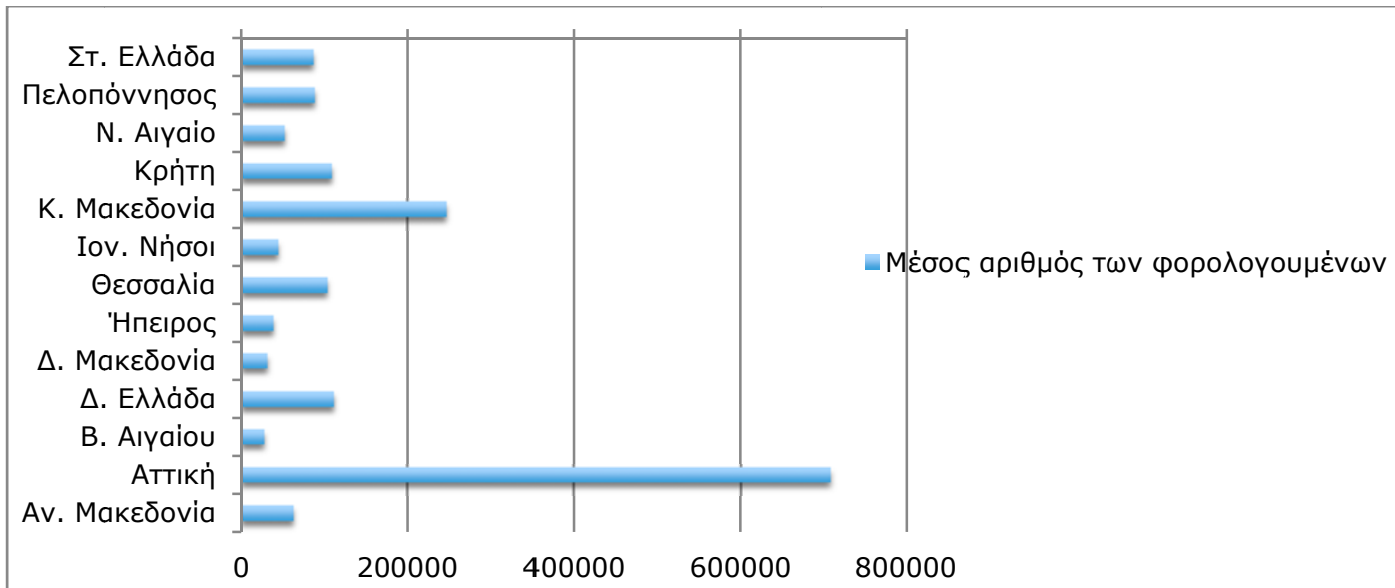
□ Έτος 2012

Ο Πίνακας 5 και τα παρακάτω διαγράμματα (17, 18, 19, 20) παρουσιάζουν τον μέσο όρο του αριθμού των φορολογουμένων, του υπολοίπου σε ευρώ, του ποσού των ρυθμισμένων οφειλών και του μέσου ποσού σε ρύθμιση για το έτος 2012 και ανά γεωγραφική περιοχή.

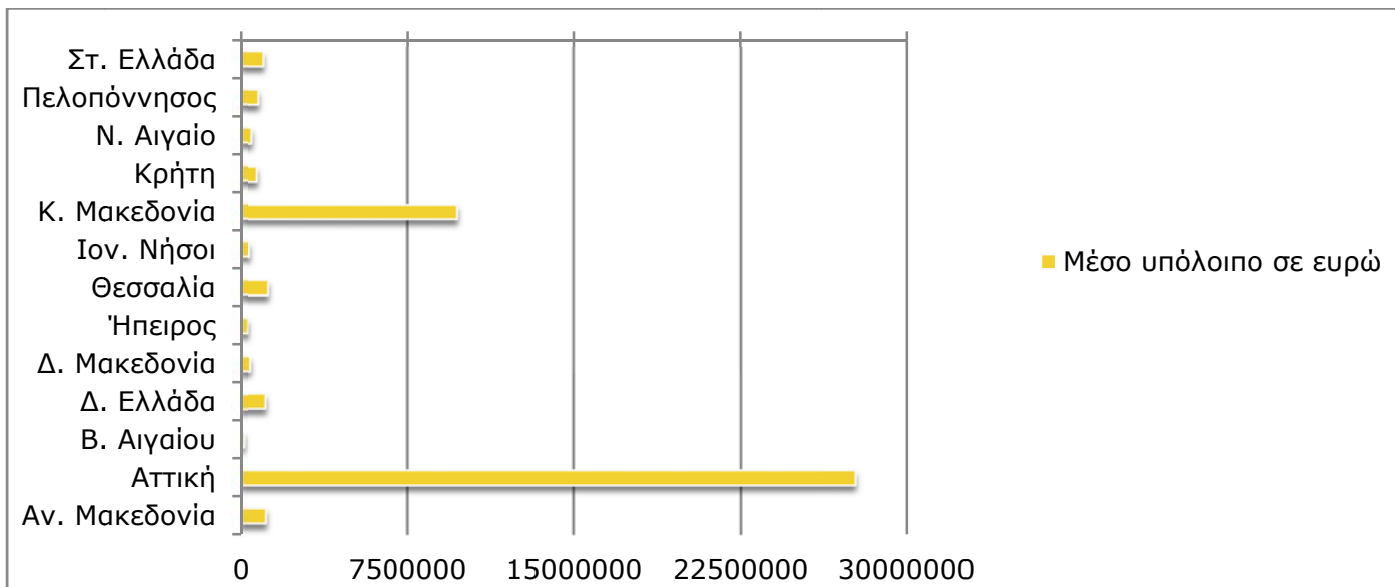
Συγκεκριμένα, για το 2012 οι περιοχές της Αττικής και της Κεντρικής Μακεδονίας παρουσιάζουν τους μεγαλύτερους μέσους όρους και ακολουθούν η δυτική Ελλάδα και η Κρήτη.

Πίνακας 5: Μέσος Όρος Αριθμού Φορολογουμένων, Υπολοίπου σε Ευρώ, Ποσό Ρυθμισμένων Οφειλών, Μέσου Ποσού σε Ρύθμιση 2012 / Γεωγραφική Περιοχή

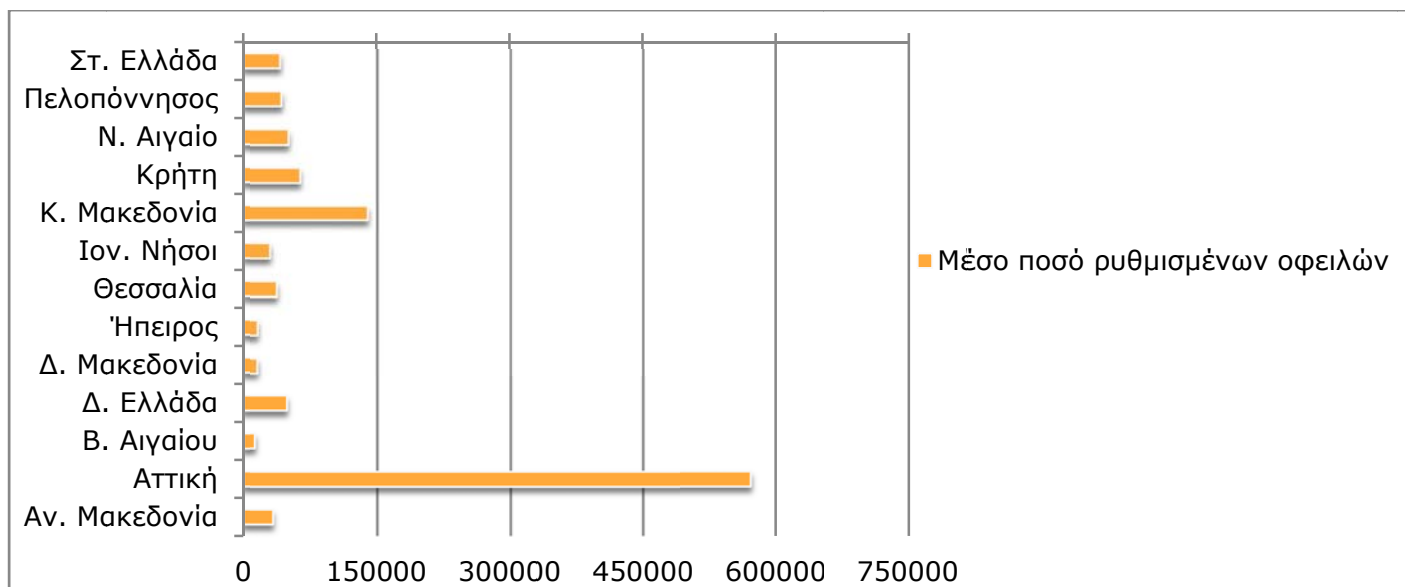
2012	Μέσος αριθμός των φορολ/νων	Μέσο υπόλοιπο σε ευρώ	Μέσο ποσό ρυθμισμένων οφειλών	Μέσο ποσό των οφειλών σε ρύθμιση(που χάθηκε)
Αν. Μακεδονία	62021	1114233068,35	33545198,24	15282518,49
Αττική	708259	27657111082,41	571528710,60	803156444,40
Β. Αιγαίου	27141	126616859,77	13207194,99	16073646,83
Δ. Ελλάδα	110960	1094207531,66	49127068,30	33652641,59
Δ. Μακεδονία	30322	404797842,91	15919433,48	10564365,85
Ήπειρος	38099	293408367,64	16263834,03	8030592,35
Θεσσαλία	101805	1207689546,96	37714083,37	16082509,90
Ιον. Νήσοι	43296	358085068,73	30134930,01	10552489,72
Κ. Μακεδονία	246095	9698460298,92	139222693,85	280765719,79
Κρήτη	107911	701727998,49	63843924,10	18137300,83
Ν. Αιγαίο	51142	466729189,36	50806673,05	22060132,32
Πελοπόννησος	87520	775072405,38	42890018,99	27531968,78
Στ. Ελλάδα	85818	997518427,87	41415233,56	74916363,69

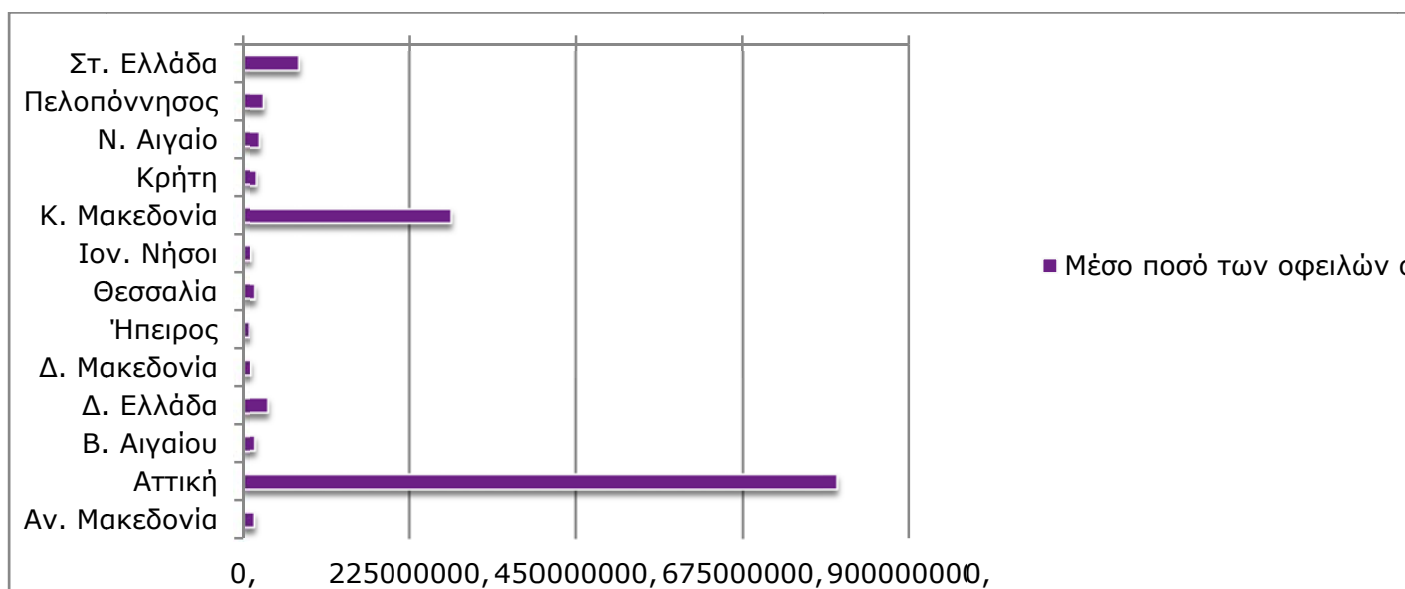
Διάγραμμα 17: Μέσος Αριθμός Φορολογούμενων 2012

Διάγραμμα 18: Μέσο Υπόλοιπο σε Ευρώ 2012

Διάγραμμα 19: Μέσο Ποσό Ρυθμισμένων Οφειλών 2012

Διάγραμμα 20: Μέσο Ποσό των Οφειλών σε Ρύθμιση 2012

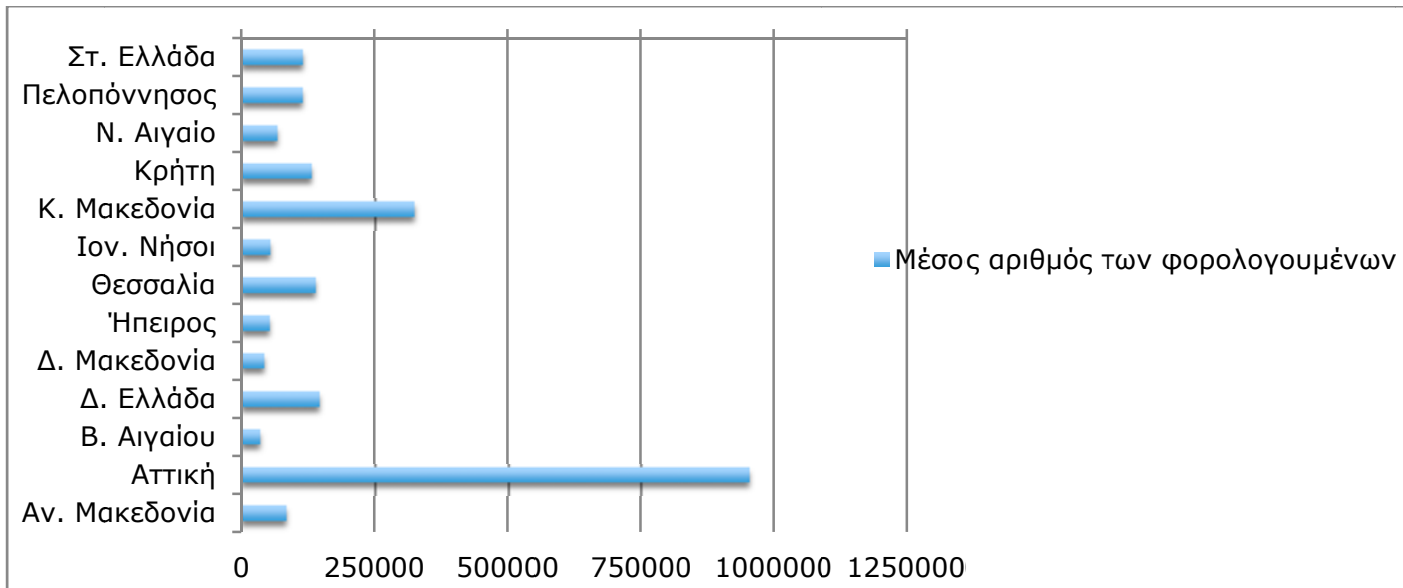
□ Έτος 2013

Ο Πίνακας 6 και τα παρακάτω διαγράμματα (21, 22, 23, 24) παρουσιάζουν τον μέσο όρο του αριθμού των φορολογουμένων, του υπολοίπου σε ευρώ, του ποσού των ρυθμισμένων οφειλών και του μέσου ποσού σε ρύθμιση για το έτος 2013 και ανά γεωγραφική περιοχή.

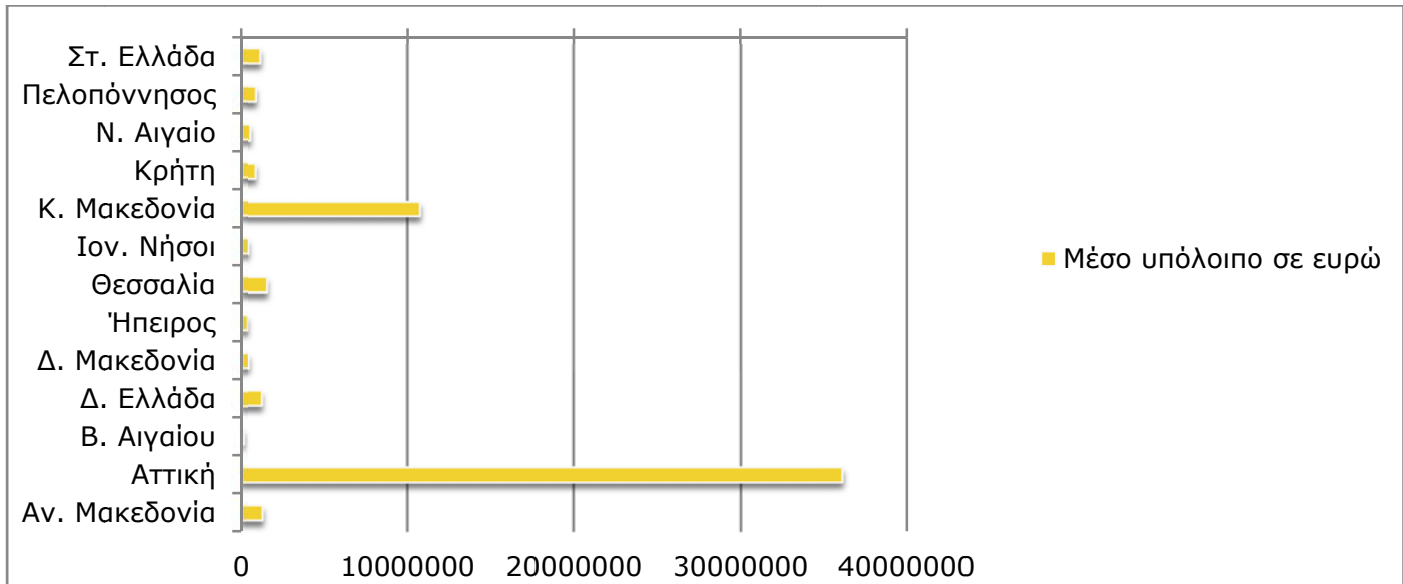
Συγκεκριμένα, για το 2013 οι περιοχές της Αττικής και της Κεντρικής Μακεδονίας παρουσιάζουν τους μεγαλύτερους μέσους όρους και ακολουθούν η δυτική Ελλάδα και η Θεσσαλία.

Πίνακας 6: Μέσος Όρος Αριθμού Φορολογουμένων, Υπολοίπου σε Ευρώ, Ποσό Ρυθμισμένων Οφειλών, Μέσου Ποσού σε Ρύθμιση 2013 / Γεωγραφική Περιοχή

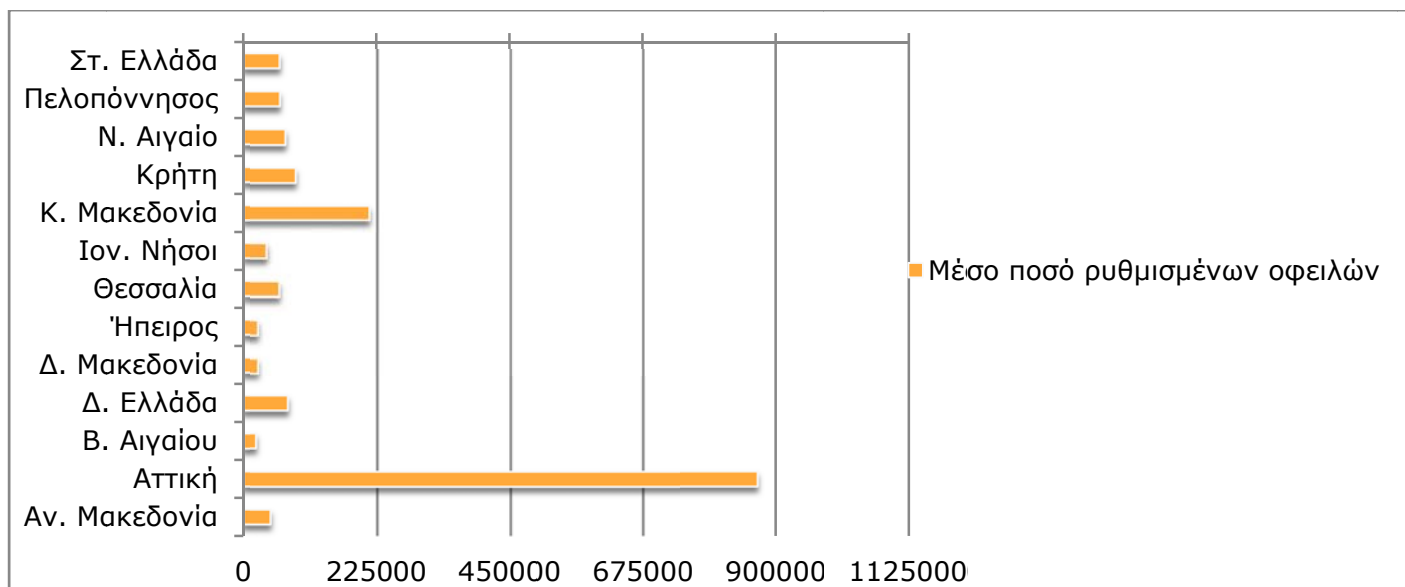
2013	Μέσος αριθμός των φορολ/νων	Μέσο υπόλοιπο σε ευρώ	Μέσο ποσό ρυθμισμένων οφειλών	Μέσο ποσό των οφειλών σε ρύθμιση(που χάθηκε)
Αν. Μακεδονία	83107	1281409907,31	46104651,46	13817655,99
Αττική	953095	36101465122,03	867450443,25	812776363,87
Β. Αιγαίου	34201	145259021,94	21634935,17	4476143,65
Δ. Ελλάδα	145331	1248810996,00	75074367,64	35884580,47
Δ. Μακεδονία	42182	462232154,43	25163988,07	10571720,71
Ήπειρος	53177	382486212,28	25085068,63	7966455,35
Θεσσαλία	137876	1550625152,81	60612975,78	18301045,33
Ιον. Νήσοι	53620	432091571,95	39393188,53	10925257,02
Κ. Μακεδονία	323984	10743709184,56	211690896,01	288955407,20
Κρήτη	132371	865667897,78	88210847,71	17722429,93
Ν. Αιγαίο	66587	547226610,37	71057041,10	23149924,61
Πελοπόννησος	113840	884203897,40	61886945,62	23828580,70
Στ. Ελλάδα	115430	1146369403,00	61365080,88	76163353,23

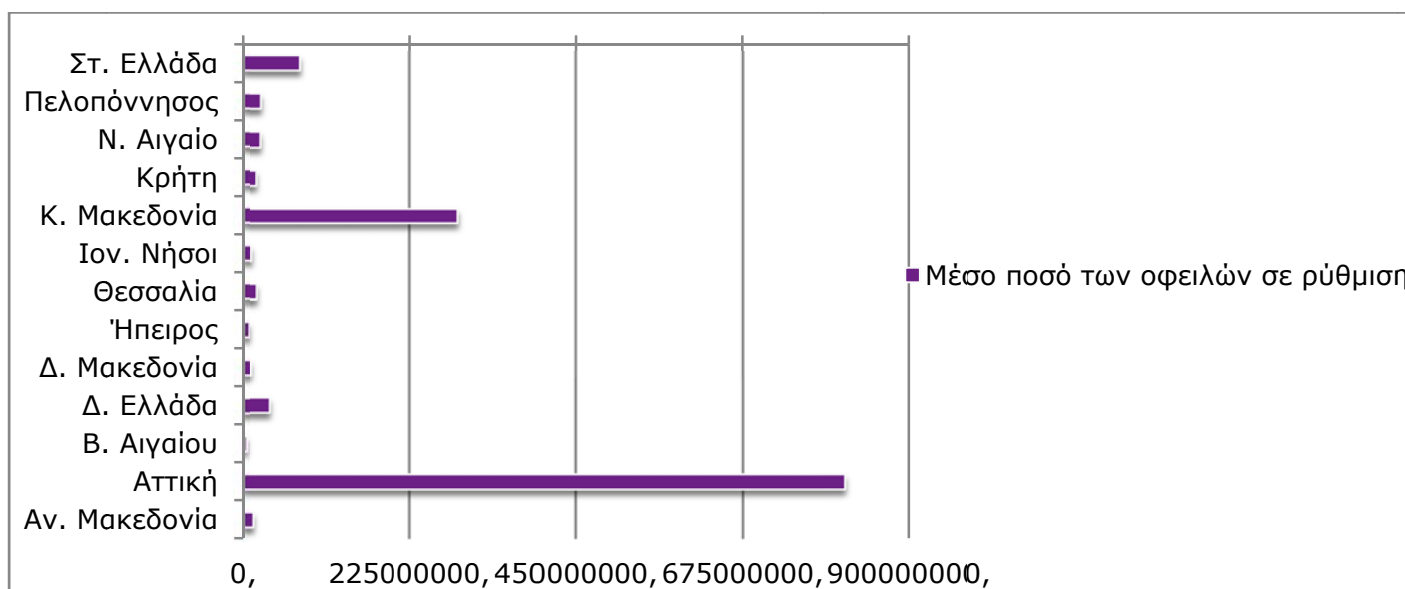
Διάγραμμα 21: Μέσος Αριθμός Φορολογούμενων 2013

Διάγραμμα 22: Μέσο Υπόλοιπο σε Ευρώ 2013

Διάγραμμα 23: Μέσο Ποσό Ρυθμισμένων Οφειλών

Διάγραμμα 24: Μέσο Ποσό των Οφειλών σε Ρύθμιση

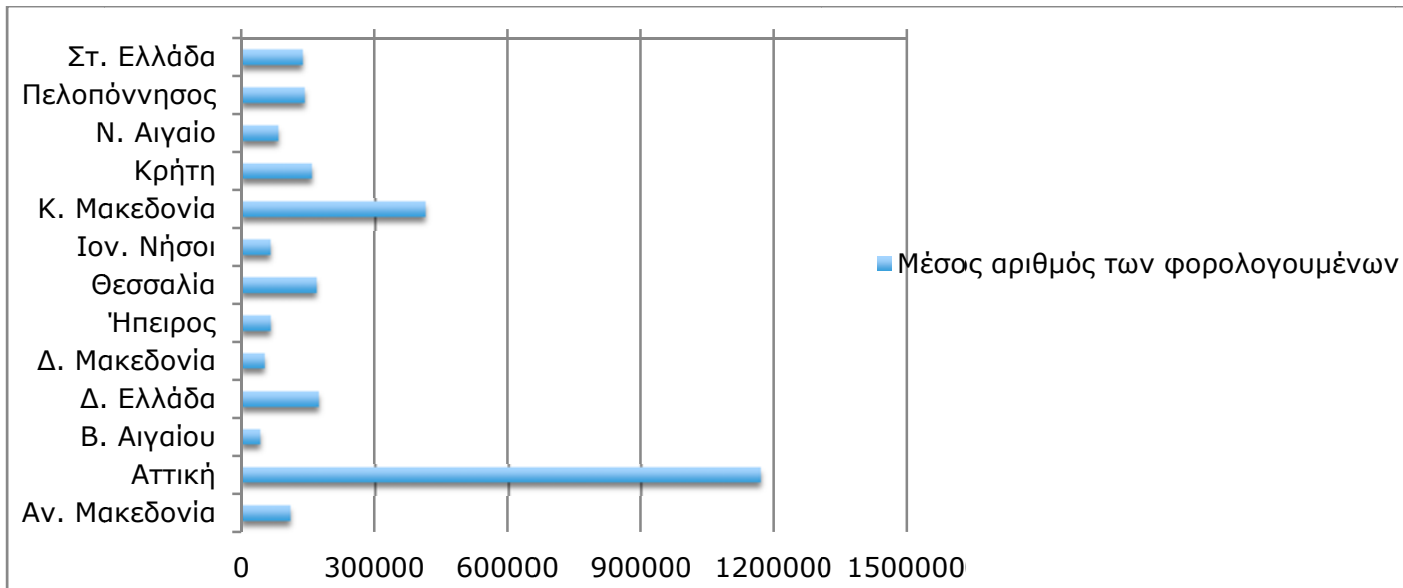
□ Έτος 2014

Ο Πίνακας 7 και τα παρακάτω διαγράμματα (25, 26, 27, 28) παρουσιάζουν τον μέσο όρο του αριθμού των φορολογουμένων, του υπολοίπου σε ευρώ, του ποσού των ρυθμισμένων οφειλών και του μέσου ποσού σε ρύθμιση για το έτος 2014 και ανά γεωγραφική περιοχή.

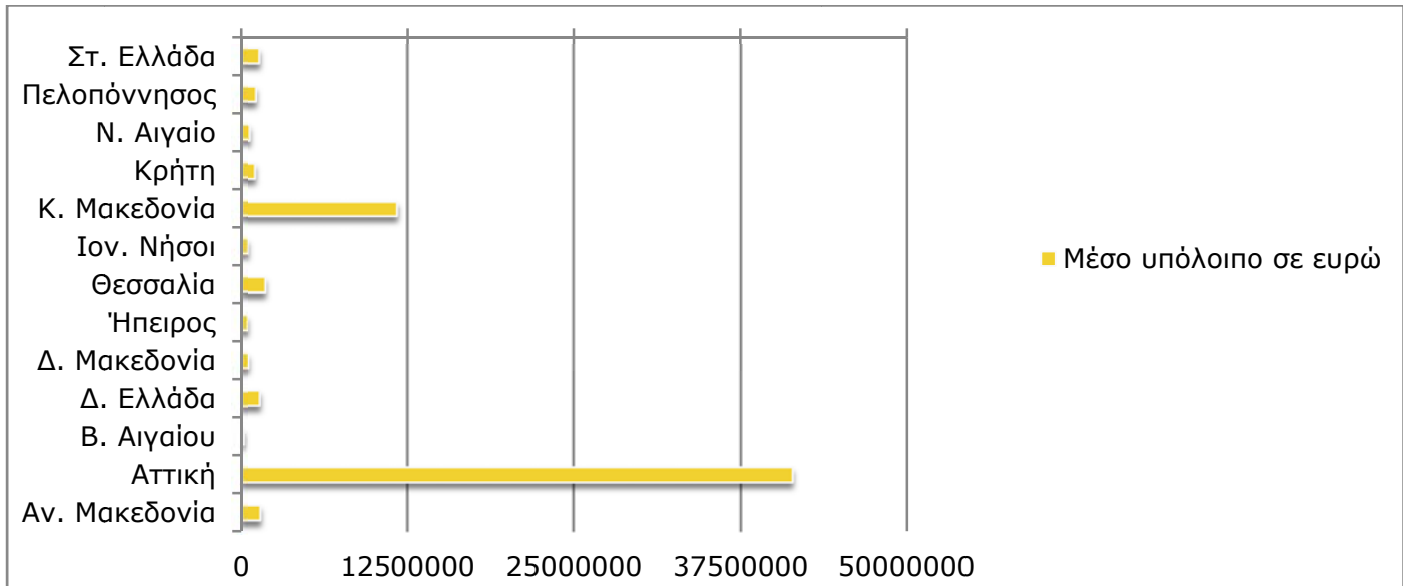
Συγκεκριμένα, για το 2014 οι περιοχές της Αττικής και της Κεντρικής Μακεδονίας παρουσιάζουν τους μεγαλύτερους μέσους όρους και ακολουθούν η δυτική Ελλάδα και η Θεσσαλία.

Πίνακας 7: Μέσος Όρος Αριθμού Φορολογουμένων, Υπολοίπου σε Ευρώ, Ποσό Ρυθμισμένων Οφειλών, Μέσου Ποσού σε Ρύθμιση 2014 / Γεωγραφική Περιοχή

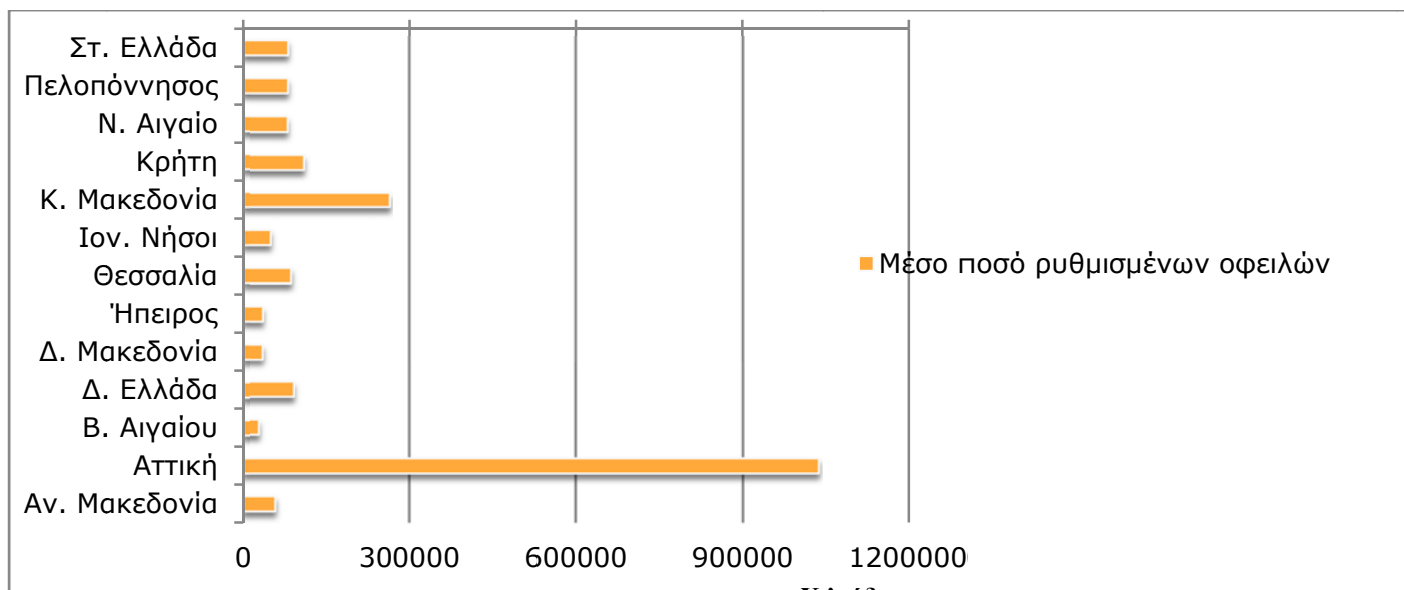
2014	Μέσος αριθμός των φορολ/νων	Μέσο υπόλοιπο σε ευρώ	Μέσο ποσό ρυθμισμένων οφειλών	Μέσο ποσό των οφειλών σε ρύθμιση(που χάθηκε)
Αν. Μακεδονία	107914	1432853266,54	57656903,27	14486085,00
Αττική	1168110	41330002753,95	1034537976,45	900381924,18
Β. Αιγαίου	41921	173737757,61	28267676,75	4490897,15
Δ. Ελλάδα	172043	1390221013,40	90994907,05	32741849,96
Δ. Μακεδονία	52220	542610031,46	35130118,61	12226320,07
Ήπειρος	66502	456156378,33	35493732,67	7925182,29
Θεσσαλία	168292	1806696629,11	85897259,98	21261024,61
Ιον. Νήσοι	65403	502223723,33	49469816,77	10602451,29
Κ. Μακεδονία	414871	11726916414,02	262209425,29	259237776,96
Κρήτη	158696	1043146187,14	108900888,82	20268663,42
Ν. Αιγαίο	81250	644875933,35	79776724,50	22841485,28
Πελοπόννησος	139946	1105269676,72	80221953,49	24112752,99
Στ. Ελλάδα	137365	1349887020,43	80564021,97	81691516,11

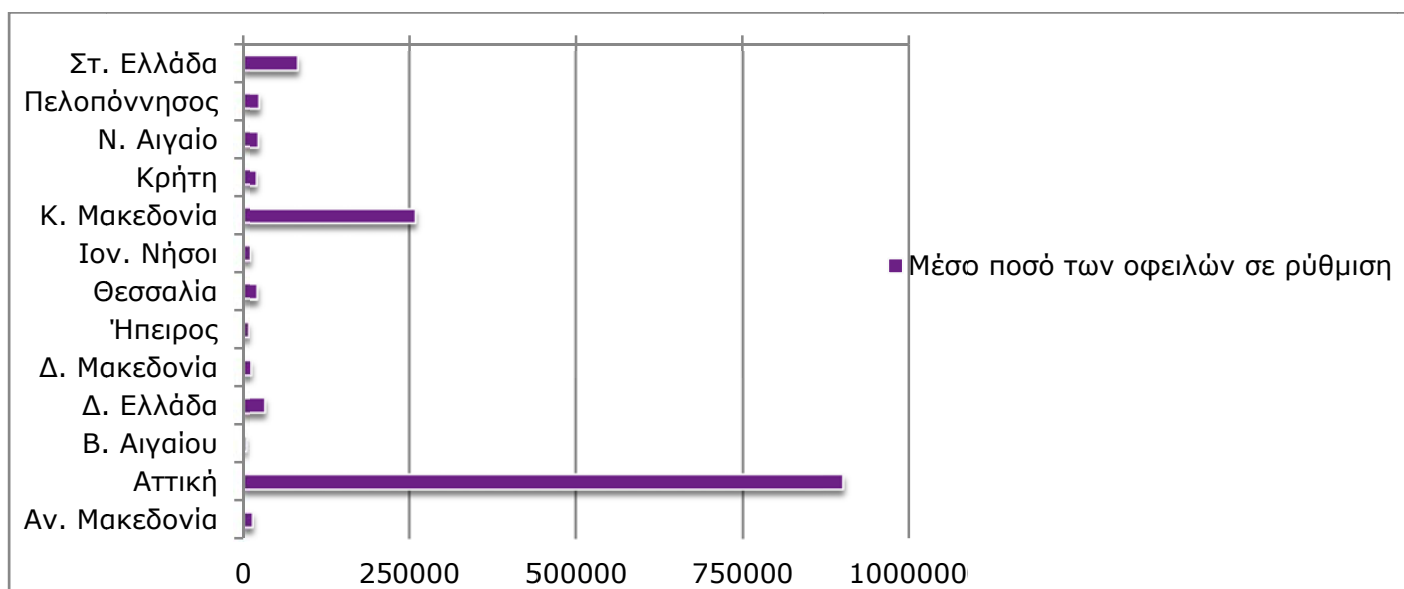
Διάγραμμα 25: Μέσος Αριθμός Φορολογουμένων 2014

Διάγραμμα 26: Μέσο Υπόλοιπο σε Ευρώ 2014

Διάγραμμα 27: Μέσο Ποσό Ρυθμισμένων Οφειλών 2014

Διάγραμμα 28: Μέσο Ποσό Οφειλών σε Ρύθμιση

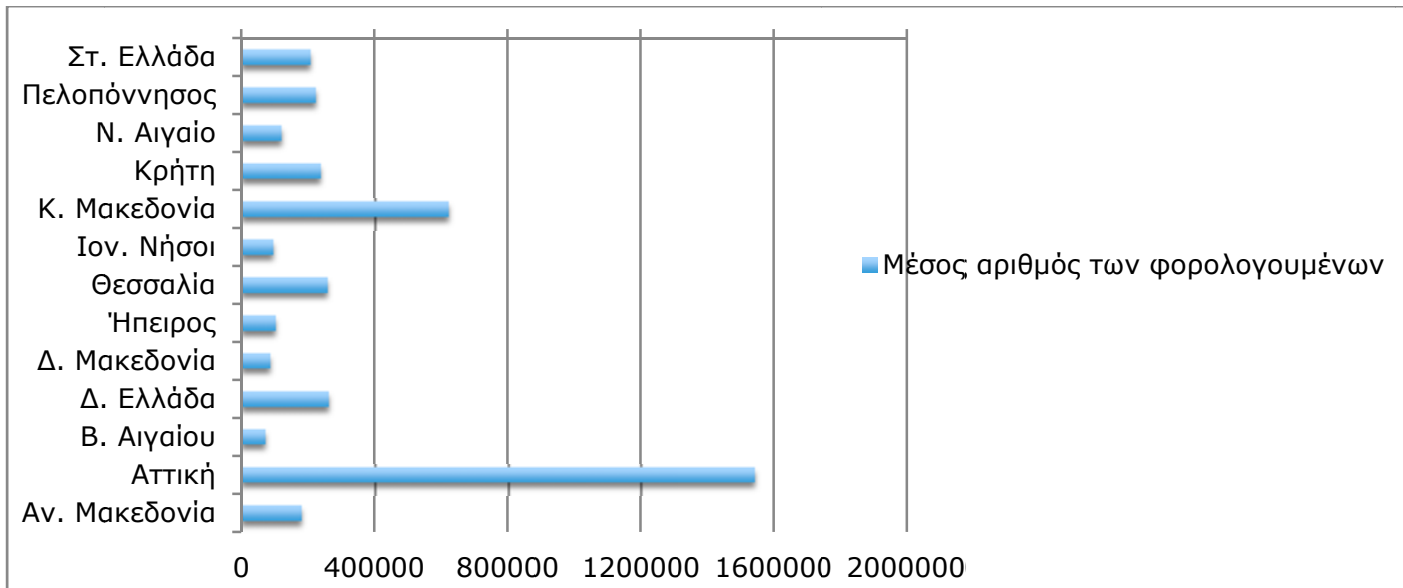
□ Έτος 2015

Ο Πίνακας 8 και τα παρακάτω διαγράμματα (29, 30, 31, 32) παρουσιάζουν τον μέσο όρο του αριθμού των φορολογουμένων, του υπολοίπου σε ευρώ, του ποσού των ρυθμισμένων οφειλών και του μέσου ποσού σε ρύθμιση για το έτος 2015 και ανά γεωγραφική περιοχή.

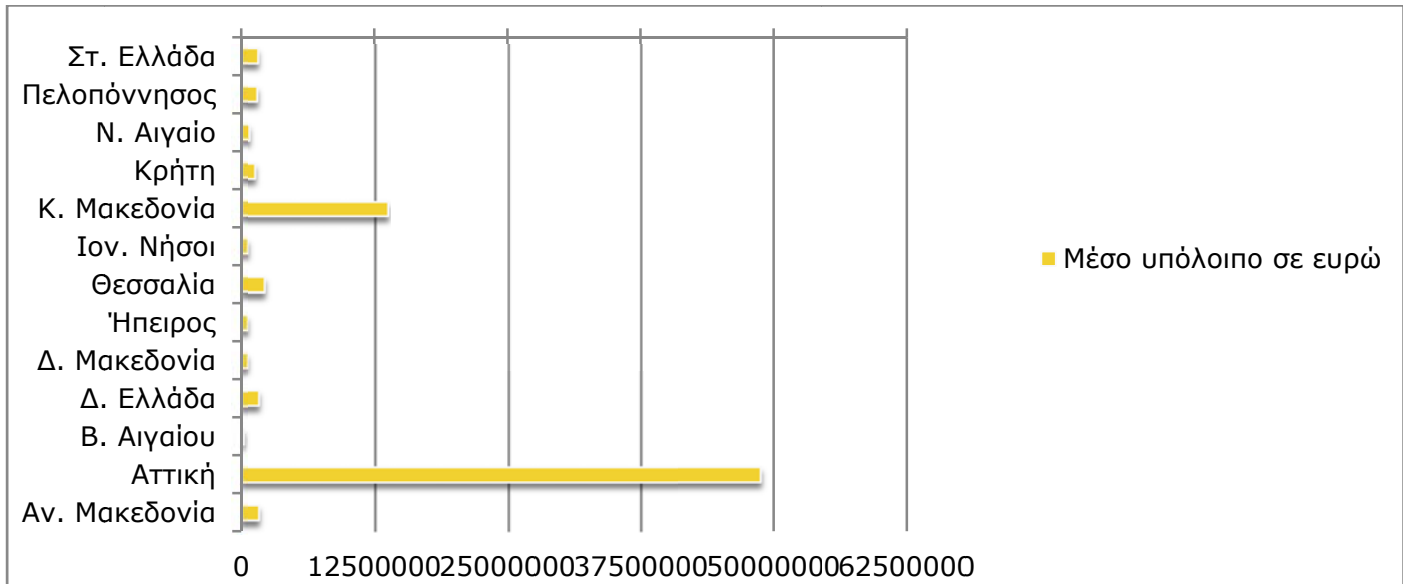
Συγκεκριμένα, για το 2015 οι περιοχές της Αττικής και της Κεντρικής Μακεδονίας παρουσιάζουν τους μεγαλύτερους μέσους όρους και ακολουθούν η δυτική Ελλάδα και η Θεσσαλία.

Πίνακας 8: Μέσος Όρος Αριθμού Φορολογουμένων, Υπολοίπου σε Ευρώ, Ποσό Ρυθμισμένων Οφειλών, Μέσου Ποσού σε Ρύθμιση 2015 / Γεωγραφική Περιοχή

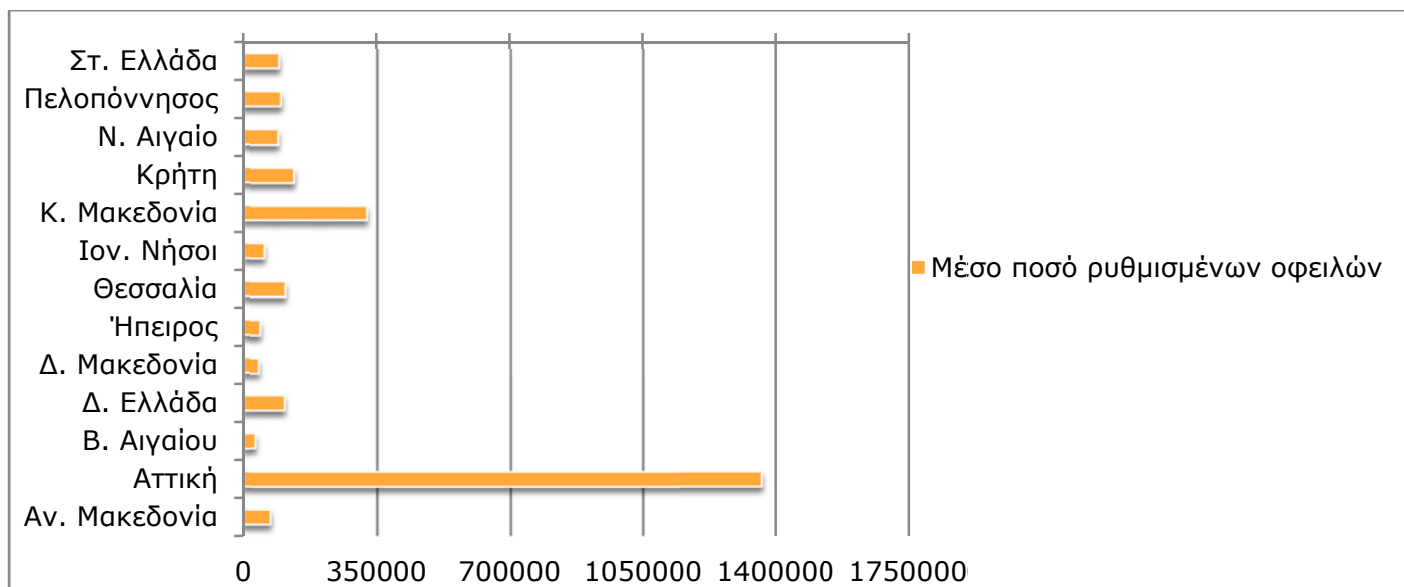
2015	Μέσος αριθμός των φορολογουμένων	Μέσο υπόλοιπο σε ευρώ	Μέσο ποσό ρυθμισμένων οφειλών	Μέσο ποσό των οφειλών σε ρύθμιση(που χάθηκε)
Αν. Μακεδονία	180078	1676131485,17	71761262,81	14449676,60
Αττική	1541615	48681917987,4 2	1361398502,4 3	1030672923,3 1
Β. Αιγαίου	71785	212828598,90	32577907,94	4102810,95
Δ. Ελλάδα	259076	1670521730,99	108661259,01	37525735,11
Δ. Μακεδονία	85321	599115194,58	41535952,71	12260873,99
Ήπειρος	102806	595112391,22	45329110,77	7601090,66
Θεσσαλία	257896	2197445924,70	110252669,15	23391348,02
Ιον. Νήσοι	93978	610699082,29	55912027,00	11357668,60
Κ. Μακεδονία	620444	13687722566,3 6	322809672,66	267971329,58
Κρήτη	238402	1315749348,62	132979742,64	26906066,66
Ν. Αιγαίο	116219	783012808,28	91839751,31	21580623,61
Πελοπόννησος	222686	1504833781,41	98925872,87	32797852,69
Στ. Ελλάδα	205887	1591375090,31	94068853,22	92792897,43

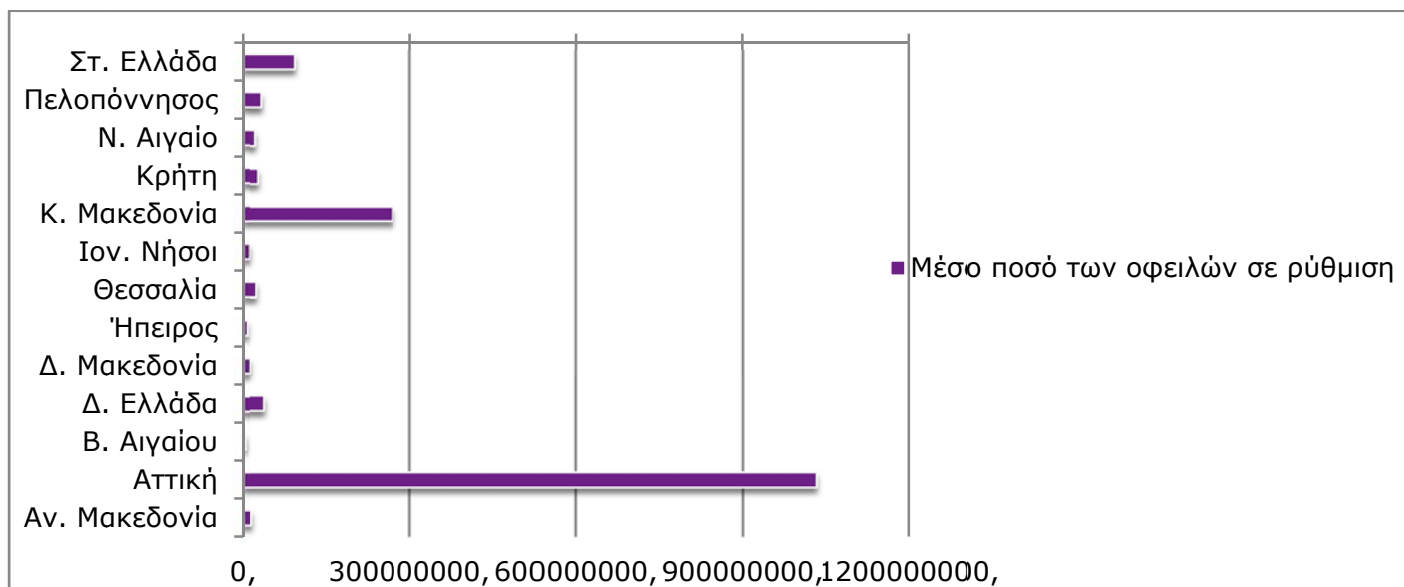
Διάγραμμα 29: Μέσος Αριθμός Φορολογουμένων 2015

Διάγραμμα 30: Μέσο Υπόλοιπο σε Ευρώ 2015

Διάγραμμα 31: Μέσο Ποσό Ρυθμισμένων Οφειλών 2015

Διάγραμμα 32: Μέσο Ποσό των Οφειλών σε Ρύθμιση 2015

Παρακάτω ακολουθούν το μέσο υπόλοιπο οφειλών ανά φορολογούμενο, το μέσο ποσό ρυθμισμένων οφειλών ανά φορολογούμενο και το μέσο ποσό των οφειλών σε ρύθμιση που χάθηκε ανά φορολογούμενο, κατά τα έτη 2009 έως τις αρχές του 2015, ανά γεωγραφική περιοχή.

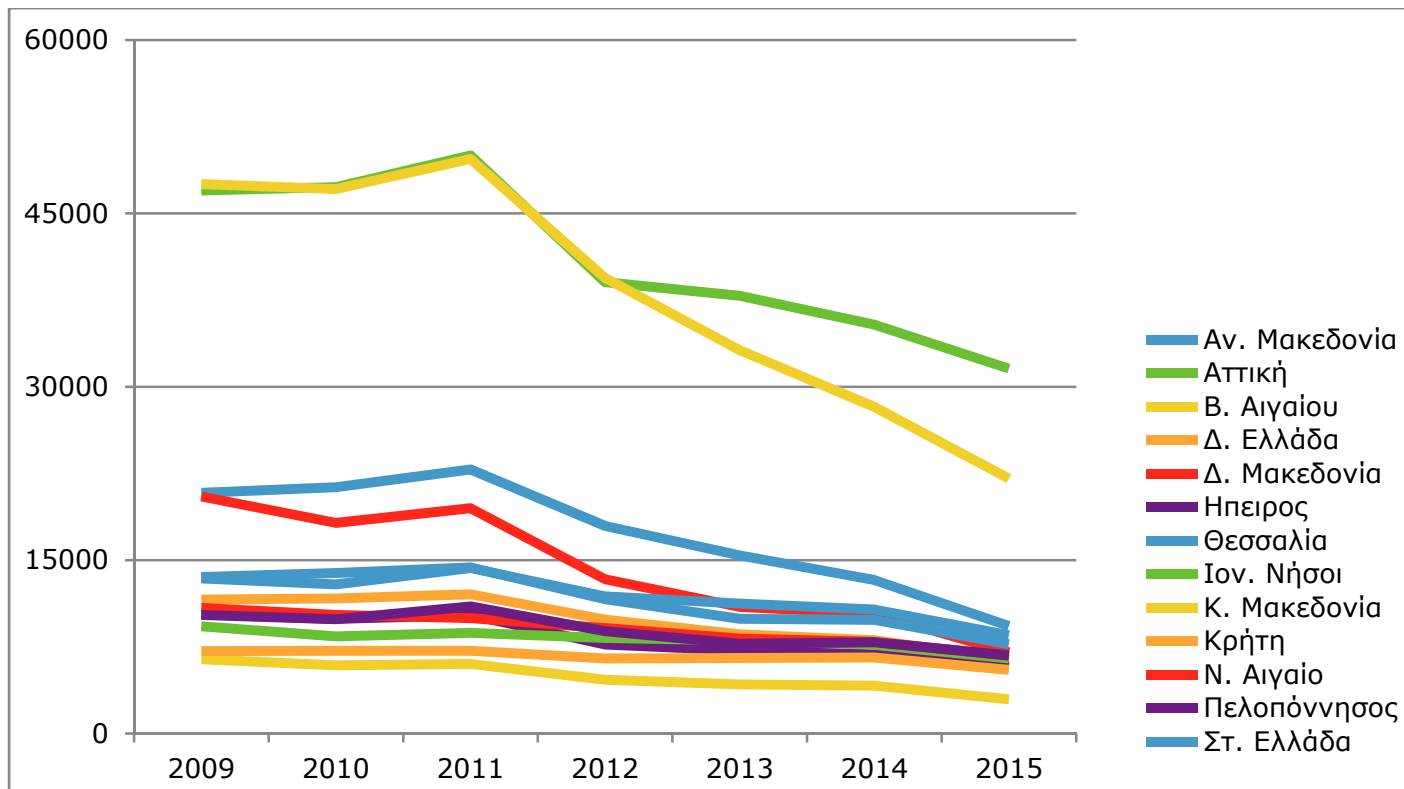
- Μέσο υπόλοιπο σε ευρώ ανά φορολογούμενο

Ο Πίνακας 9 και το διάγραμμα 33 παρουσιάζουν τον μέσο όρο του υπολοίπου σε ευρώ ανα φορολογούμενο για τα έτη 2009 έως 2015 και ανά γεωγραφική περιοχή.

Συγκεκριμένα, παρουσιάζεται μία διαδοχική άνοδος του υπολοίπου σε ευρώ ανα φορολογούμενο από το 2009 έως το 2011 σε όλες τις γεωγραφικές περιοχές ενώ από το 2011 έως το 2015 παρατηρείται μία διαρκής μείωση με αποκορύφωμα το τελευταίο έτος όπου ο δείκτης είναι κατα πολύ μικρότερος και σχεδόν στο 50% της τιμής που βρισκόταν το 2009.

Πίνακας 9: Μέσος Όρος Υπολοίπου σε Ευρώ ανα Φορολογούμενο 2009-2015 / Γεωγραφική Περιοχή

Μέσο υπόλοιπο σε ευρώ ανά φορολογούμενο	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Αν. Μακεδονία	20832	21313	22854	1796 5	1541 9	1327 8	9308
Αττική	46988	47268	50019	3904 9	3787 8	3538 2	3157 9
Β. Αιγαίου	6430	5906	6031	4665	4247	4144	2965
Δ. Ελλάδα	11590	11693	12049	9861	8593	8081	6448
Δ. Μακεδονία	20515	18219	19494	1335 0	1095 8	1039 1	7022
Ήπειρος	10322	9922	10253	7701	7193	6859	5789
Θεσσαλία	13423	12914	14316	1186 3	1124 7	1073 5	8521
Ιον. Νήσοι	9281	8407	8717	8271	8058	7679	6498
Κ. Μακεδονία	47543	47110	49706	3940 9	3316 1	2826 6	2206 1
Κρήτη	7136	7158	7158	6503	6540	6573	5519
Ν. Αιγαίο	10873	10261	9980	9126	8218	7937	6737
Πελοπόννησος	10260	9891	10991	8856	7767	7898	6758
Στ. Ελλάδα	13538	13891	14369	1162 4	9931	9827	7729

Διάγραμμα 33: Μέσος Όρος Υπολοίπου σε Ευρώ ανα Φορολογούμενο 2009-2015 / Γεωγραφική Περιοχή

□ **Μέσο ποσό ρυθμισμένων οφειλών ανά φορολογούμενο**

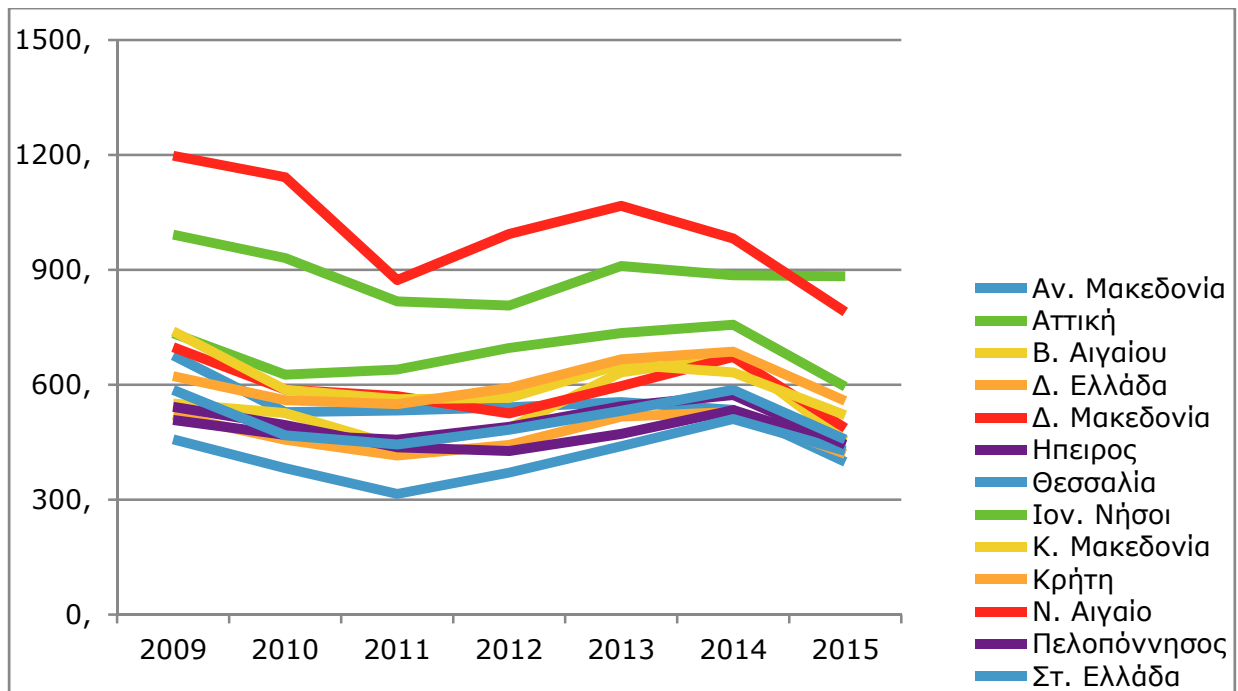
Ο Πίνακας 10 και το διάγραμμα 34 παρουσιάζουν τον μέσο όρο του υπολοίπου σε ευρώ ανα φορολογούμενο για τα έτη 2009 έως 2015 και ανά γεωγραφική περιοχή.

Συγκεκριμένα, παρουσιάζεται μία διαδοχική μείωση του μέσου ποσού των ρυθμισμένων οφειλών ανά φορολογούμενο από το 2009 έως το 2011 σε όλες τις γεωγραφικές περιοχές ενώ από το 2011 έως το 2014 παρατηρείται μία διαρκής αύξηση με αποκορύφωμα το τελευταίο έτος όπου ο δείκτης παρουσιάζει και πάλι μείωση.

Πίνακας 10: Μέσος Όρος Υπολοίπου σε Ευρώ ανα Φορολογούμενο 2009-2015 / Γεωγραφική Περιοχή

Μέσο ποσό ρυθμισμένων οφειλών ανά φορολογούμενο	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
				201	201	201	201
				2	3	4	5

Αν. Μακεδονία	676,9	528,3	532,7	540,9	554,8	534,3	398,5
Αττική	991,8	931	817,8	806,9	910,1	885,7	883,1
Β. Αιγαίου	551,2	526,1	439,9	486,6	632,6	674,3	453,8
Δ. Ελλάδα	520,1	456	415,1	442,7	516,6	528,9	419,4
Δ. Μακεδονία	698,3	587,5	570,3	525	596,6	672,7	486,8
Ήπειρος	542,2	494,7	436,7	426,9	471,7	533,7	440,9
Θεσσαλία	457,4	382	315,1	370,5	439,6	510,4	427,5
Ιον. Νήσοι	734,3	626,3	639,7	696	734,7	756,4	594,9
Κ. Μακεδονία	739,6	586,8	562,2	565,7	653,4	632	520,3
Κρήτη	622,6	559,9	549,3	591,6	666,4	686,2	557,8
Ν. Αιγαίο	1198	1142	873	993,4	1067	981,9	790,2
Πελοπόννησος	508	469	456,6	490,1	543,6	573,2	444,2
Στ. Ελλάδα	586,6	467,7	444,1	482,6	531,6	586,5	456,9

Διάγραμμα 34: Μέσος Όρος Υπολοίπου σε Ευρώ ανα Φορολογούμενο 2009-2015 / Γεωγραφική Περιοχή

Συμπερασματικά, μπορούμε να συμπεράνουμε πως με την πάροδο των ετών και συγκεκριμένα από το 2012 και μετά παρατηρείται μεγαλύτερο ενδιαφέρον των φορολογούμενων για υπαγωγή των οφειλών τους σε ρύθμιση. Αυτό πιθανά να οφείλεται στην απόφαση της Γενικής Γραμματείας Δημοσίων Εσόδων να δημιουργήσει νέους τύπους ρυθμίσεων με εξαιρετικά ευνοϊκούς όρους, όπως η διαγραφή των προσαυξήσεων, μερική ή ολική, για οφειλές από αμιγώς φορολογικές πηγές ή η αποπληρωή της ρύθμισης έως και σε εκατό δόσεις.

Αυτή η τακτοποίηση των οφειλών δημιουργούσε καλύτερη εικόνα, αύξησε έστω πρόσκαιρα τα δημόσια έσοδα προσεγγίζοντας κατά το δυνατό τις μνημονιακές απαιτήσεις, με αμφίβολο όμως αποτέλεσμα σε βάθος χρόνου.

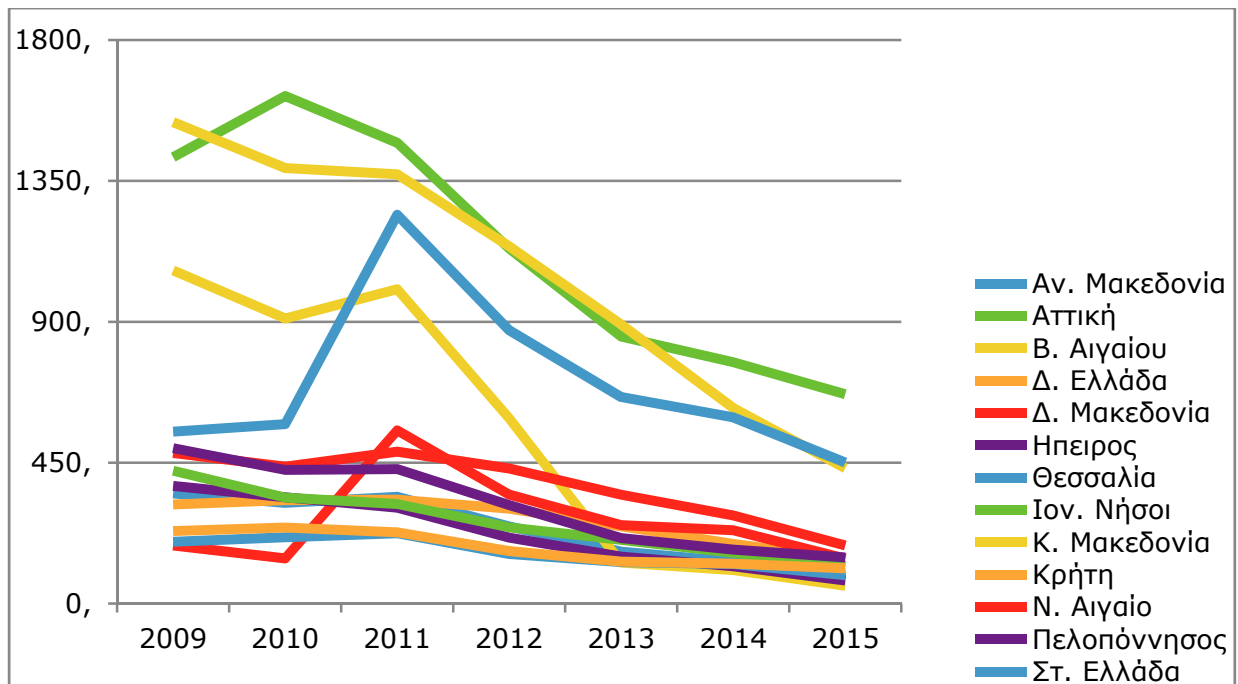
□ Μέσο ποσό των οφειλών σε ρύθμιση (που χάθηκε) ανά φορολογούμενο

Ο Πίνακας 11 και το διάγραμμα 35 παρουσιάζουν τον μέσο όρο του υπολοίπου σε ευρώ ανα φορολογούμενο για τα έτη 2009 έως 2015 και ανά γεωγραφική περιοχή.

Συγκεκριμένα, παρουσιάζεται μία διαδοχική άνοδος του υπολοίπου σε ευρώ ανα φορολογούμενο από το 2009 έως το 2011 σε όλες σχεδόν τις γεωγραφικές περιοχές ενώ από το 2011 έως το 2015 παρατηρείται μία διαρκής μείωση με αποκορύφωμα το τελευταίο έτος όπου ο δείκτης είναι κατα πολύ μικρότερος σε σχέση με την τιμή του το 2009.

**Πίνακας 11: Μέσος Όρος Υπολοίπου σε Ευρώ ανα Φορολογούμενο 2009-2015 /
Γεωγραφική Περιοχή**

Μέσο ποσό των οφειλών σε ρύθμιση ανά φορολογούμενο	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Αν. Μακεδονία	351,8	321,8	341,3	246,4	166,3	134,2	80,2 4
Αττική	1426	1621	1472	1134	852,8	770,8	668, 6
Β. Αιγαίου	1064	910,4	1004	592,2	130,9	107,1	57,1 5
Δ. Ελλάδα	316,8	330,3	331,7	303,3	246,9	190,3	144, 8
Δ. Μακεδονία	185,8	144,6	553,2	348,4	250,6	234,1	143, 7
Ήπειρος	375,7	339,5	306,4	210,8	149,8	119,2	73,9 4
Θεσσαλία	197,4	212	224,6	158	132,7	126,3	90,7 0
Ιον. Νήσοι	424,3	338,8	318,2	243,7	203,8	162,1	120, 9
Κ. Μακεδονία	1538	1391	1371	1141	891,9	624,9	431, 9
Κρήτη	231,6	243,1	227,5	168,1	133,9	127,7	112, 9
Ν. Αιγαίο	481,1	437	485,3	431,4	347,7	281,1	185, 7
Πελοπόννησος	496,6	427,2	429,7	314,6	209,3	172,3	147, 3
Στ. Ελλάδα	549,1	573	1242	873	659,8	594,7	450, 7

Διάγραμμα 35: Μέσος Όρος Υπολοίπου σε Ευρώ ανα Φορολογούμενο 2009-2015 / Γεωγραφική Περιοχή

□ **Στατιστικοί έλεγχοι πριν και μετά τον Ιούνιο του 2011**

Σαν ορόσημο σημείο τοποθετείται ο Ιούνιος του 2011, που εφαρμόστηκε το 2ο μνημόνιο, ενώ ο στατιστικός έλεγχος αφορά όλες τις μεταβλητές.

Η διαδικασία ελέγχου-υπόθεσης που ακολουθήθηκε (με επίπεδο σημαντικότητας 0.05) ήταν η εξής:

- H_0 = Δεν υπάρχει συσχέτιση μεταξύ δύο μεταβλητών.
- H_1 = Υπάρχει συσχέτιση μεταξύ δύο μεταβλητών.

Πίνακας 12: Στατιστικοί Έλεγχοι Πριν και Μετά τον Ιούνιο 2011

Μεταβλητή	Τιμή ελέγχου	P-Value
Μέσος αριθμός φορολογούμενων	-2,867	0,021 μικρότερο του 0,05
Μέσο υπόλοιπο σε ευρώ	-1,174	0,259
Μέσο ποσό ρυθμισμένων οφειλών	-2,174	0,063*
Μέσο ποσό των οφειλών σε ρύθμιση (που χάθηκε)	-0,624	0,566

Μέσο υπόλοιπο σε ευρώ ανά φορολογούμενο	2,052	0,052*
Μέσο ποσό ρυθμισμένων οφειλών ανά φορολογούμενο	0,163	0,865
Μέσο ποσό των οφειλών σε ρύθμιση (που χάθηκε) ανά φορολογούμενο	3,322	0,04 μικρότερο του 0,05

Όπως προκύπτει από το Independent samples T-test που χρησιμοποιήθηκε το sig. είναι μικρότερο του α (Πίνακας ANOVA) για τις μεταβλητές μέσος αριθμός φορολογούμενων και το μέσο ποσό των οφειλών σε ρύθμιση (που χάθηκε) ανά φορολογούμενο επομένως συμπεραίνουμε πως υπάρχει στατιστικά σημαντική συσχέτιση και πως οι κλάσεις της μεταβλητής “έτη πριν-μετά το 2011” διαφέρουν σε σχέση με την πορεία των δύο μεταβλητών.

Επίσης πρέπει να σημειωθεί ότι η μηδενική υπόθεση απορρίπτεται σε επίπεδο σημαντικότητας 10% για τις μεταβλητές “Μέσο ποσό των οφειλών σε ρύθμιση (που χάθηκε)” και “Μέσο υπόλοιπο σε ευρώ ανά φορολογούμενο”.

□ Βεβαιωμένα-Εισπραχθέντα

Ο Πίνακας 13 και τα διαγράμματα 36 και 37 παρουσιάζουν τον μέσο όρο των εισπραχθέντων και των βεβαιωμένων χρεών πριν και μετά τον Ιούνιο του 2011.

Συγκεκριμένα, παρουσιάζεται μία μείωση των εισπραχθέντων και των βεβαιωμένων χρεών από πριν το 2011 και μετά το 2011.

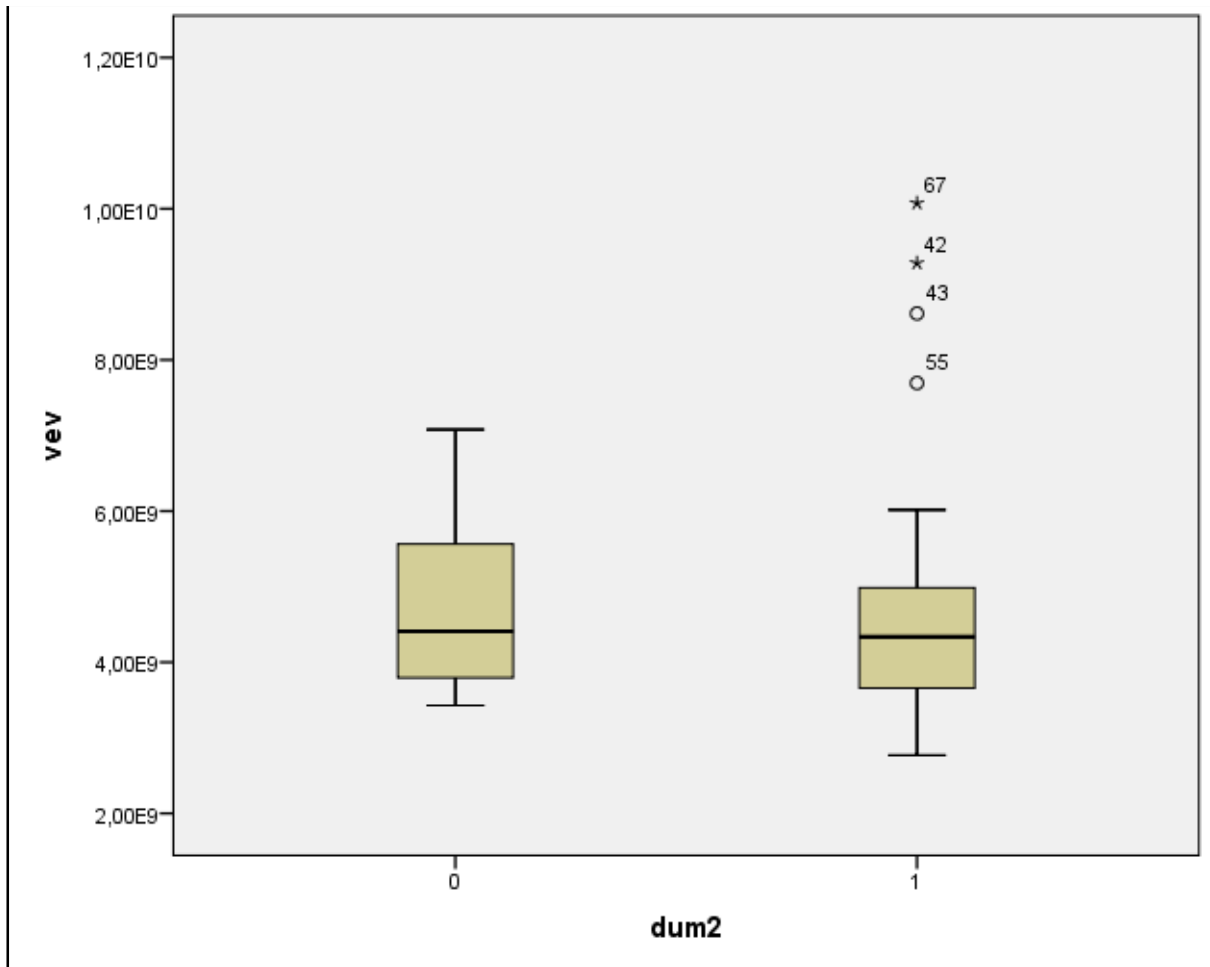
Στο 1ο παρατηρούμε ότι η διάμεσος είναι περίπου ίδια, αλλά το διάγραμμα πριν τον Ιούνιο του 2011 έχει μεγαλύτερη μεταβλητότητα (σχόλια). Επίσης στο 1ο θηκόγραμμα παρατηρούνται κάποιες ακραίες τιμές όπως το 42 & το 67 που σημαίνει ότι έγινε εκτόξευση των βεβαιωμένων οφειλών έστω και μεμονωμένα με πιθανή αιτία την σκληρότερη φορολογική πολιτική που ακολουθήθηκε από το 2009 έως το 2011 και η οποία συνεχίζεται και μετά το 2011 γεγονός που φαίνεται και από τη μικρή μείωση στα βεβαιωμένα χρέη.

Στο θηκόγραμμα εισπραξης παρατηρείται μικρότερη διάμεση τιμή αλλά περίπου ίδια μεταβλητότητα με αρκετά μεγάλη μείωση μετά το 2011.

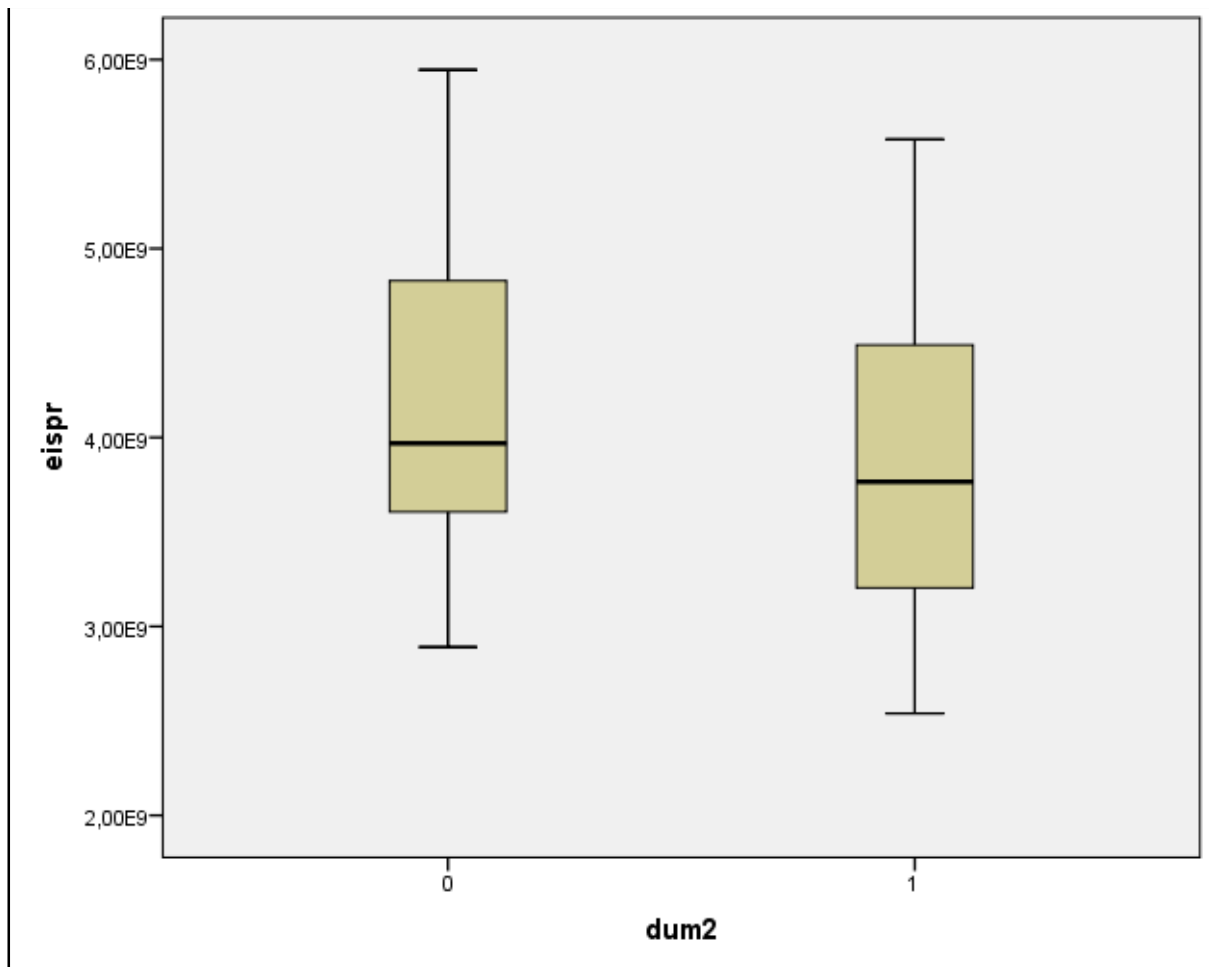
Σύμφωνα με τον πίνακα παρατηρείται ότι τα βεβαιωμένα και εισπραχθέντα ποσά από το 2009 έως και πριν από το 2011 ήταν περισσότερα και μέχρι τις αρχές του 2011, έχουν μειωθεί κατά ένα μικρό ποσοστό. Το φαινόμενο αυτό δείχνει τη σταδιακή οικονομική ύφεση της χώρας και την αδυναμία των πολιτών να ανταπεξέλθουν στις υποχρεώσεις τους. Η αδυναμία αυτή πληρωμής κατά μεγάλο ποσοστό οφείλεται στην ανεργία και στις απολύσεις, οι οποίες ανά έτος αυξάνονται στη χώρα μας, καθώς και στις μειώσεις μισθών στο δημόσιο και ιδιωτικό τομέα, οι οποίες αναγκάζουν τους πολίτες απλά να προσπαθούν να ανταπεξέλθουν στα έξοδα διατροφής και διαμονής, αφείνοντας σε δεύτερη προτεραιότητα την αποπληρωμή των χρεών, το δημόσιο, τα ασφαλιστικά ταμεία και τις τράπεζες.

Πίνακας 13: Μέσος Όρος Εισπραχθέντων και Βεβαιωμένων Χρεών Πριν και Μετά τον Ιούνιο 2011

Μεταβλητή	2009 έως Ιούνιο 2011	Ιούλιο 2011 έως αρχές του 2015
Βεβαιωμένα	4.807.968.411,0067	4.694.435.458,6302
Εισπραχθέντα	4.190.824.235,2437	3.834.176.494,5319

Διάγραμμα 36: Βεβαιωμένα χρέη

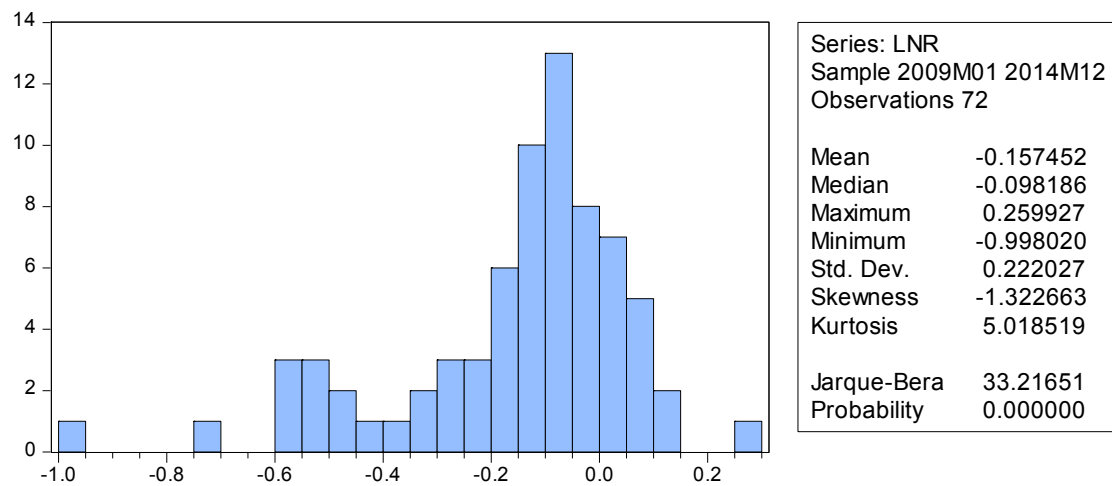
Διάγραμμα 37: Εισπραχθέντα χρέη

□ **Αποδοτικότητα βεβαιωμένων και εισπραχθέντων χρεών**

Στους παρακάτω πίνακες και διαγράμματα απεικονίζεται η αποδοτικότητα σε κάθε βεβαιωμένο ευρώ και το ποσό σε ευρώ που εισπράχθηκε. Γι αυτό υπολογίστηκε ο εκθετικός λογάριθμος (ln) του λόγου εισπραθέντα ποσά ανά βεβαιωμένα ποσά.

Το διάγραμμα 38 παρουσιάζει η αποδοτικότητα για τα έτη 2009-2015, ενώ παρατηρείται ότι δεν υπάρχει κανονική κατανομή και παρουσιάζεται αρνητική συμμετρία.

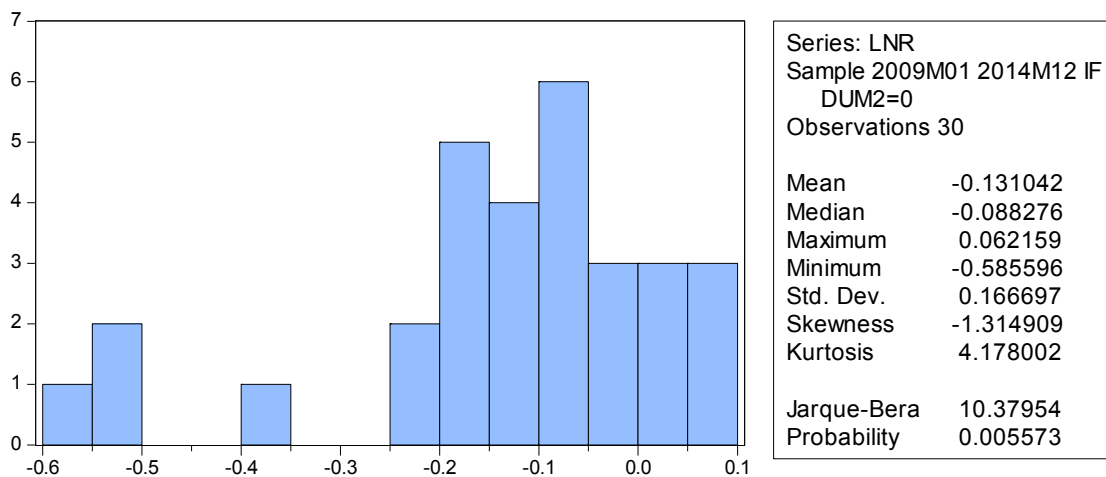
□ Ln(εισπαθέντα ποσά / βεβαιωμένα ποσά)

Διάγραμμα 38: Αποδοτικότητα 2009-2015

Ακολουθούν τα διαγράμματα πριν και μετά τον Ιούνιο του 2011, τα οποία επίσης παρουσιάζουν αρνητική συμμετρία που σημαίνει ότι τα εισπραχθέντα ποσά υστερούν σε σχέση με τα βεβαιωμένα, γεγονός που οφείλεται πιθανώς στον μεγάλο αριθμό επιχειρήσεων που έκλεισαν καθώς και στην απουσία ρευστότητας στην αγορά και στη μείωση των εσόδων των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών.

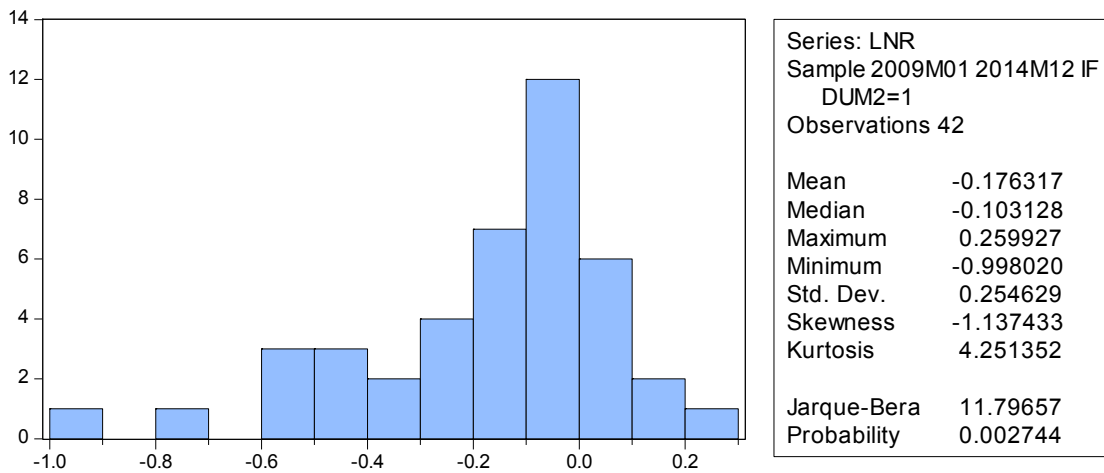
□ Πριν τον Ιούνιο του 2011

Διάγραμμα 39: Αποδοτικότητα 2009-2015 (Πριν τον Ιούνιο)

□

□ Μετά τον Ιούνιο του 2011

Διάγραμμα 40: Αποδοτικότητα 2009-2015 (Μετά τον Ιούνιο)

□ Ανάλυση κινδύνου

Στη συνέχεια ακολουθεί η ανάλυση του κινδύνου (value at risk) και υπολογίζεται η τιμή στον του κινδύνου.

Ο Πίνακας 14 δείχνει την ανάλυση κινδύνου πριν και μετά τον Ιούνιο του 2011. Συγκεκριμένα, παρουσιάζεται μία αύξηση του λόγου των εισπραχθέντων προς τα βεβαιωμένα ποσά από πριν το 2011 και μετά το 2011. Επίσης η εκτίμηση του κινδύνου έδειξε πως ο κίνδυνος αυξήθηκε μετά το 2011.

Πίνακας 14: Ανάλυση Κινδύνου Πριν και Μετά τον Ιούνιο 2011

Μεταβλητή	2009 έως Ιούνιο 2011	Ιούλιο 2011 έως αρχές του 2015
\ln του λόγου εισπραθέντα ποσά /βεβαιωμένα ποσά	-0,1310	-0,1763
εκτίμηση του κινδύνου για το \ln (εισπραχθέντα / βεβαιωμένα)	-0.39982525	-0.52240791

Αναλυτικότερα έγινε εκτίμηση του κινδύνου για το ln(εισπραχθέντα / βεβαιωμένα) πριν και μετά τον Ιούνιο του 2011, χρησιμοποιώντας την τιμή στον κίνδυνο με πιθανότητα 95% και την κατανομή t. Όπως φαίνεται πριν το 2011 το var95=-0,399 και μετά -0,522. Αυτό δείχνει ότι ο κίνδυνος υστέρησης (μη πληρωμής βεβαιωμένων οφειλών) αυξήθηκε μετά την κρίση παρά τα μέτρα που εφαρμόστηκαν. Συγκεκριμένα πριν τον Ιούνιο 2011 ο δείκτης δείχνει ότι στα 100 βεβαιωμένα ευρώ τουλάχιστον τα 67 θα εισπραχθούν, ενώ μετά στα 100 τα 59.

Βασικοί λόγοι αυτών των αποτελεσμάτων μπορούν να θεωρηθούν η αδυναμία φοροείσπραξης, η έλλειψη προσωπικού στις εισπρακτικές μονάδες και πιθανώς ο φόβος των πολιτών.

Στη συνέχεια εξετάζεται αν υπάρχει στατιστικά σημαντική συσχέτιση του λόγου εισπραχθέντα και βεβαιωμένα πριν και μετά το 2011. Γι το λόγο αυτό εκτελέστηκε το παραμετρικό T-test.

Πίνακας 15: Παραμετρικό T-test

ΜΕΤΑΒΛΗΤΗ	Στατιστική ελέγχου	P-Value
ΒΕΒΑΙΩΜΕΝΑ	0,333	0,749
ΕΙΣΠΡΑΧΘΕΝΤΑ	1.872	0,076

Από τον παραπάνω πίνακα διαπιστώνεται ότι το μέσο εισπραχθέν ποσό άλλαξε σε σχέση με τον Ιούνιο 2011 σε επίπεδο σημαντικότητας 10%, ενώ το μέσο βεβαιωθέν ποσό δεν φαίνεται να έχει αλλάξει. Κάτι τέτοιο είναι πιθανό να οφείλεται στα έκτακτα μέτρα που πάρθηκαν το 2011 προκειμένου να υπογραφεί και το δεύτερο μνημόνιο.

Συμπεράσματα

Η παρούσα οικονομική κρίση που βιώνει η Ελλάδα δεν σχετίζεται μόνο με τα εσωτερικά της προβλήματα αλλά και με την παγκόσμια οικονομική κρίση που τείνει προς μια τροχιά στασιμότητας. Τα αδιέξοδα συναντώνται και στην παγκόσμια οικονομία κάτι το οποία φυσικά ακολουθεί και την Ελλάδα.

Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα αποτέλεσε και αποτελεί μια κρίση επιβίωσης για όλες τις επιχειρήσεις και επομένως και για τις τράπεζες σημαντικά προβλήματα δημιουργήθηκαν στο Ελληνικό τραπεζικό σύστημα, λόγω αφ' ενός μεν της απομείωσης της αξίας ('κουρέματος') των κρατικών ομολόγων που κατείχαν, και αφ' ετέρου λόγω της μείωσης των καταθέσεων, αλλά και της αδυναμίας πολλών δανειοληπτών να αποπληρώσουν τα δάνειά τους λόγω της γενικότερης κρίσης.

Φαίνεται όμως πως η ελληνική οικονομία είναι δύσκολο πλέον να ανακάμψει καθώς οι βασικοί επιχειρηματικοί κλάδοι που θα μπορούσαν να συμβάλουν στην ανάπτυξη της έχουν πληγεί σε αρκετά μεγάλο βαθμό. Οι εξαγωγές, οι βιομηχανίες, οι κατασκευές, η αγροτική παραγωγή και ο τουρισμός είναι οι κλάδοι που υπό άλλες συνθήκες, πιο προστατευμένες θα μπορούσαν να συντελέσουν στην ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας.

Οι κοινωνικές ανισότητες είναι ακόμα ένας παράγοντας που συντελεί στην δύσκολη ανάκαμψη της ελληνικής οικονομίας. Οι πληγέντες από την λιτότητα είναι πολλοί, και είναι οι άνεργοι, οι χαμηλόμισθοι, οι συνταξιούχοι, οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις αλλά και οι θεσμοί συνολικά. Το εγχείρημα της επανάκαμψης όλων αυτών των συστατικών της κοινωνίας είναι ένα πολύ δύσκολο εγχείρημα το οποίο στην τροχιά της ύφεσης δεν μπορεί παρά να συμπαρασύρει και όλους τους υπόλοιπους.

Τα ποσοστά ανεργίας είναι μόνο μία από τις χιλιάδες θεαματικές επιπτώσεις των πολιτικών λιτότητας και των μνημονίων. Βέβαια, οι επιπτώσεις αυτές είναι χρήσιμο να παρουσιαστούν με μετρήσιμο τρόπο στα συμπεράσματα της παρούσας εργασίας καθώς είναι μείζονος σημασίας προκειμένου να αξιολογηθεί σωστά η δυσμενής θέση της Ελλάδας από οικονομική και κοινωνική σκοπιά.

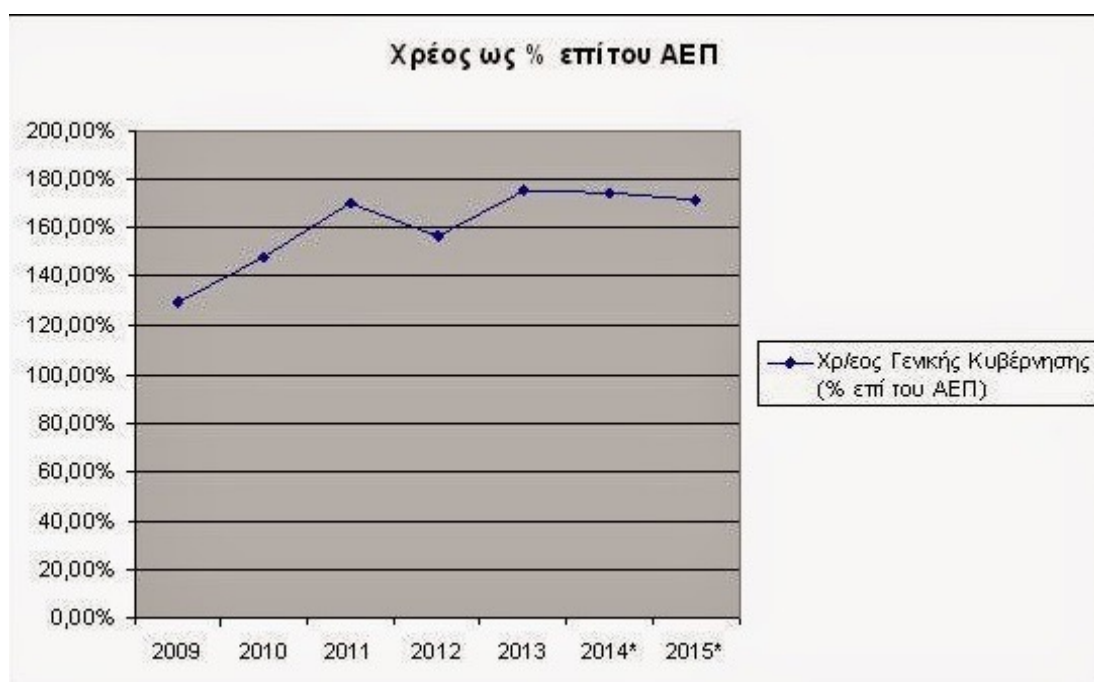
Παρακάτω παρατίθεται αναλυτικός πίνακας όπως προέκυψε από έρευνα της ΕΛΣΤΑΤ ο οποίος αναλύει τα εποχιακά ποσοστά ανεργίας από το 2009-2015:

Πίνακας 16: Ποσοστό ανεργίας (2009–2015, εποχικά προσαρμοσμένα στοιχεία)

	Ιαν	Φεβρ	Μαρ	Απρ	Μαι	Ιουν	Ιουλ	Αυγ	Σεπτ	Οκτ	Νοεμ	Δεκ
2009	9	9,2	9,2	9,2	9,3	9,4	9,6	9,7	10	10,1	10,4	10,7
2010	11,1	11,4	11,7	11,9	12,3	12,5	12,7	12,9	13,3	14,0	14,3	14,8
2011	15,1	15,6	16,1	16,4	16,9	17,2	17,8	18,5	19	19,8	20,9	21,6
2012	22	22,3	22,6	23,3	24	24,9	25,1	25,5	26	26	26,4	26,4
2013	26,8	26,9	27,2	27,5	27,7	27,6	27,8	27,7	27,9	27,7	27,7	27,4
2014	27,2	27,2	27	27,1	27,0	26,7	26,3	26,2	26,1	26,1	25,9	25,9
2015	25,6	25,4										

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Επιπλέον, άλλος ένας πίνακας που μας βοηθά να εξάγουμε συμπεράσματα για την κατάσταση της οικονομίας της Ελλάδας αλλά και τα πρακτικά αποτελέσματα των μέτρων λιτότητας είναι το διάγραμμα που απεικονίζει την πορεία του ελληνικού χρέους σε σχέση με το ΑΕΠ. Η σταθεροποίηση που τείνει να παρουσιάζει δεν είναι εύλογη καθώς οι κυβερνήσεις δεν έχουν καταφέρει την μείωση του χρέους.

Διάγραμμα 41: Χρέος ως % επί του ΑΕΠ
Πηγή: <http://kostasxainas.blogspot.gr/2014/11/blog-post.html>

Βιβλιογραφία

1. Βαρουφάκης, Γ., Πατώκος, Τ., Τσερκεζής, Λ. & Κουτσοπέτρος, Χ. (2011). *Η Οικονομική Κρίση στην Ελλάδα και την Ευρώπη το 2011. Ερευνητική Μονάδα Οικονομικής Κρίσης*. Αθήνα: ΙΝΕ ΓΣΕΕ.
2. Βυθούλκα, Ε. (2009). Η οικονομική ανάπτυξη της Ελλάδας τα τελευταία 10 χρόνια, Αθήνα
3. Γκαρτζονίκας, Δ. (2013). Γεωγραφική και Στατιστική Ανάλυση Εισοδήματος των Μισθωτών και Παράγοντες που το Επηρεάζουν. *1ο Συνέδριο Χωρικής Ανάλυσης*, Αθήνα.
4. Δαφέρμος, Γ., Θεοφιλάκου, Α., Μαυροδημητράκης, Χ. & Τσακλόγλου, Π. (2008). *Η φτώχεια στην Ελλάδα: ομοιότητες και διαφορές χρησιμοποιώντας εναλλακτικές μεθοδολογικές προσεγγίσεις. Παρατηρητήριο Κοινωνικών Οικονομικών Δημοσιονομικών Εξελίξεων, Φτώχειας και Ανισότητας*. Αθήνα: Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ.
5. EC. (2010). *Employment in Europe 2010. Directorate-General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities*. Brussels: European Commission.
6. EC (2010). *Employment in Europe 2010. Directorate-General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities*. Brussels: European Commission.
7. Εξπρες (2015). www.sis.gr: Αίτηση Ρύθμισης Οφειλών έως και σε 100 Δόσεις
8. Ευθυμίου, Α., Κανακίδου, Χ. & Μανωλακούδη, Θ. (2009). Η Οικονομική Κρίση του 2008-2009 και πως επηρεάζει τον Κλάδο της Ένδυσης στην Ελλάδα. Αλεξάνδρειο Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Θεσσαλονίκης, Σχολή Διοίκησης και Οικονομίας, Τμήμα Εμπορίας και Διαφήμισης.
9. Giddens, A. (2009). *Κοινωνιολογία*. Αθήνα: Gutenberg.
10. Καρακούση, Γ. (2013). Η Οικονομική Κρίση Ελλάδας και Κύπρου. Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Πειραιά, Σχολή Διοίκησης και Οικονομίας, Τμήμα Λογιστικής.
11. Κοντορουχά, Ε. (2011). Οικονομική Κρίση 21ου αιώνα: Επιπτώσεις στην Πρόσληψη Τροφής των Ελλήνων. Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Κρήτης, Σχολή Επαγγελματιών Υγείας και Πρόνοιας, Τμήμα Διατροφής - Διαιτολογίας, Σητεία.
12. Κοσμοπούλου, Ε. (2012). Οι τράπεζες εν μέσω της Φνηματοπιστωτικής Κρίσης. Τι μπορούν να κάνουν για να βγουν από αυτήν με τις μικρότερες δυνατές απώλειες. Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Κρήτης, Σχολή Διοίκησης & Οικονομίας, Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων.

13. Κότιος, Α. (2012). Διεθνής Οικονομική Κρίση και Κρίση Χρέους στην Ευρωζώνη: Η Περίπτωση της Ελλάδας. Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών.
14. Κότιος, Α. & Γαλανός, Γ. (2010). *Κρίση της Οικονομίας ή Κρίση της Οικονομικής Επιστήμης; Μύθοι και Πραγματικότητα ενός Δογματικού Διαλόγου*, Αθήνα.
15. Λυγούρα, Δ. (2013). Οικονομική Κρίση και Καταναλωτικές Συνέπειες. Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Οικιακής Οικονομίας και Οικολογίας
16. Μαλλιαρόπουλος, Δ. (2010). Η Κρίση των Subprimes. Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Τμήμα Χρηματοοικονομικής & Τραπεζικής Διοικητικής, ΜΠΣ Χρηματοοικονομική Ανάλυση για Στελέχη Επιχειρήσεων.
17. Ματσαγγάνης, Μ. (2011). *Η Κοινωνική Πολιτική σε Δύσκολους Καιρούς. Οικονομική Κρίση, Δημοσιονομική Λιτότητα και Κοινωνική Προστασία*. Αθήνα: Κριτική.
18. Mishkin F.S., (1992). *Anatomy of a financial crisis, Journal of Evolutionary Economics*,2.
19. Νόμος 1876/1990. Ελεύθερες Συλλογικές Διαπραγματεύσεις και Άλλες Διατάξεις.
20. Νόμος 2874/2000. Προώθηση της Απασχόλησης και Άλλες Διατάξεις.
21. Νόμος 3845/2010. Μέτρα για την Εφαρμογή του Μηχανισμού Στήριξης της Ελληνικής Οικονομίας από τα Κράτη-Μέλη της Ζώνης του Ευρώ και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο.
22. Νόμος 3863/2010. Νέο Ασφαλιστικό Σύστημα και Συναφείς Διατάξεις, Ρυθμίσεις στις Εργασιακές Σχέσεις.
23. Νόμος 3899/2010. Επείγοντα Μέτρα Εφαρμογής του Προγράμματος Στήριξης της Ελληνικής Οικονομίας.
24. Νόμος 4261/2014. Πρόσβαση στη Δραστηριότητα των Πιστωτικών Ιδρυμάτων και Προληπτική Εποπτεία Πιστωτικών Ιδρυμάτων και Επιχειρήσεων (Ενσωμάτων της Οδηγίας 2013/36/ΕΕ), Κατάργηση του Ν. 3601/2007 και Άλλες Διατάξεις.
25. Ξερουδάκη, Α. & Ρηγάκη, Σ. (2011). Η Διεθνής Χρηματοπιστωτική Κρίση και οι Επιπτώσεις της στην Ελληνική Οικονομία. Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Κρήτης, Σχολή Διοίκησης και Οικονομίας, Τμήμα Λογιστικής.
26. Πολυχρονίου, Χ. (2011). Η Ελλάδα Μετά το Κούρεμα Χρέους-Επιπλέον Λιτότητα, Βαθύτερο Κατρακύλισμα της Οικονομίας και Παράδοση της Εθνικής Κυριαρχίας, Αθήνα.
27. Πουρναρά, Σ. (2012). Πτυχιακή Εργασία: Η Επίδραση της Οικονομικής Κρίσης στην Επίδοση των Ελληνικών Επιχειρήσεων. Πανεπιστήμιο Πατρών, Τμήμα Διοίκησης

- Επιχειρήσεων Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα σπουδών, Νέες Αρχές Διοίκησης Επιχειρήσεων – MBA.
28. Σιώμκος, Γ. (2002). *Συμπεριφορά Καταναλωτή και Στρατηγική Μάρκετινγκ*. Αθήνα: Σταμούλης.
29. Σκουτέλης, Γ. (1996). *Ανεργία: Αίτια και Λύσεις*. Αθήνα: Forum.
30. Soros, G. (2008). *Η Οικονομική Κρίση και η ημασία της*. Αθήνα: Α. Α. Λιβάνη
31. Summers, L.H. (2000). International Financial Crises: Causes, Prevention, and Cures', *The American Economic Review, Vol. 90, No. 2, Papers and Proceedings of the One Hundred Twelfth Annual Meeting of the American Economic Association (May, 2000)*, pp. 1-16.
32. Τράπεζα της Ελλάδος (2011). Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2010.
33. Τσαπέρα, Χ. (2007). Θεωρία & Συμπεριφορά Καταναλωτή: Μια Διερεύνηση Απέναντι στη Διαφήμιση & στο Ηλεκτρονικό Εμπόριο. Δικαίωμα & Προστασία του Καταναλωτή. Πανεπιστήμιο Πατρών, Τμήμα Μαθηματικών & Μηχανικών Η/Υ & Πληροφορικής, Διατμηματικό Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών στα Μαθηματικά των Υπολογιστών και των Αποφάσεων.
34. Χαρδούβελης, Γ. (2009). *Η κρίση του 2007-2009: τα αίτια, η αντιμετώπιση και οι προοπτικές*, Αθήνα.
35. Χαρδούβελης, Γ. (2011). *Το χρονικό της διεθνούς και συνακόλουθης ελληνικής και ευρωπαϊκής κρίσης: αίτια, επιπτώσεις, αντιδράσεις, προοπτική*, Αθήνα.